

1. A Význam římského práva, jednotlivé okruhy vlivu římského práva, významní římsští právníci a romanisté

<https://www.studocu.com/cs/document/univerzita-palackeho-v-olomuci/rimske-pravo/summaries/1-vyznam-rimskeho-prava/3270283/view>

Recepce římského práva

- recepcie = z lat. receptio = přejímání, přijetí
- každý stát, kultura měla už svoje starší právo (např. slovanské právo – velmi jednoduché), toto přestalo postupně stačit, začalo se využívat římské právo → každá svoje oblast si ho aplikovala na svoje právo
- 75 % římského práva obsahuje dnešní české právo
- rozdělení říše na Východořímskou říši (ta existovala do 15. století) a na Západořímskou říši (ta přestala existovat v roce 476)
- na západě:
 - o germánské státy
 - o princip personality práva – každý se řídil právem země, ze které pocházel
 - o barbarské zákoníky: dovozovali Římanům chovat se podle svého práva

❓ **Lex romana burgundiorum** (516) – pro římské poddané

❓ **Lex romana visigothorum** - Alarichův breviář

❓ **Ediktum theoderici** (459) – gótská sbírka (platila pro Římany i pro Góty)

11. století - výjimečná událost: až do této doby se muselo čekat na znovuzrození římského práva (do té doby: vulgarizace práva: klesala úroveň práva, zjednodušení práva)

12. století - v severoitalských městech se začalo studovat římské právo (vulgarizované právo nestačilo, jelikož došlo k rozvoji obchodu a úrovně)

- o právnická škola v **Pavii** (rozebírá zákony tehdy platné a dostává se i k právům římským)
- o universita v **Bologni** (studovala svobodně římskoprávní prameny, rozvíjelo se zde svobodné myšlení, protože na to nedohlížela církev)

❓ **Litera vulgata** (základní spis ke studiu práva, výcuc z římského práva), Litera bononiensis

❓ **Mistr Irnérius** (1125) – pedagog, studoval římské právo a píše o něm první vědecká pojednání – glosy (značka Y), zakladatel 1. římské recepční školy – Glosátorská škola (glosování poznatků – snaha o jejich zprostředkování čtenářům, výsledek tvůrčí činnosti)

❓ glosy interlineární, glosy marginální

❓ předalpská Evropa, 11. stol – 13. stol:

❓ **1. éra: Bulgarus, Martinus, Jacobus, Hugo** (nástupci Irnéria a poradci Fridricha Barbarossy)

❓ **2. éra: Azo, Johannes Bassianus**

❓ **3. éra: Accursius, Odorfredus**

❓ zaalpská Evropa

❓ Placentinus, Ravanis, Bellapertica (Fr.)

❓ Vacarius (Anglie): Kniha chudých – pro nemajetné studenty (Vacariovi následovníci vyhnání, jelikož Angličané odmítali cizí práva, chtěla být odlišná od zbytku Evropy)

Škola postglosátorská - Komentátorská škola (11. - 15. stol.)

- měli to snadnější, měli na co navázat, měli glosy
- začali s traktáty (=vědecké pojednání o nějaké problematice)
- komentovali celý zákon

V Německu – podpůrné právo

- římské právo se aplikuje již v akci, když nestačilo právo vlastní, nebo v něm byly mezery, vycházelo se z práva římského
- Pandekty: vřezávající (zahrnuje právo římské i vlastní)
- Uzus modernus pandectarum (moderní použití řím. pramenů v 16., 17. stol):

17. století - epocha přirozeného práva, snaha o kodifikaci, *jusnaturalismus* – pokud něco není spravedlivé, není to právo (opak pozitivního práva), představitel: *Hugo Grotius*

1. země: *Bavorsko* – první trestní zákoník (1751), Civilní zákoník (1753)

Prusko - Allgemeines Landrecht

R-U - Josefův všeobecný zákoník občanský, (1812) ABGB: Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (u nás platil 1950) 1964: Občanský zákoník
Fr. – Napoleonský kodex: Code civil de France (Napoleonský zákoník 1804) – převzali ho téměř všechny románské země (Španělsko, Brazílie, Itálie...)

Německá historická škola

- snaha o využití kodifikační funkce římského práva, o univerzální fci římského práva
- Karl von Savigny, Georg Friedrich Puchta, Otto von Gierke (1921)
- 1900: BGB (Německý občanský zákoník)

Římští právníci: Papinius, Labeo, Proculo, Sabino, Cassio, Capito, Ulpianus, Gaius, Modestinus, Paulus, Servius Rufus,...

Právnícké školy: prokuliáni (Labeo – republikán), Sabiniáni (Capito – stoupenci císařství)- dočist to od Denči

Význam římského práva

- neobyčejně důkladné propracování tzv. práva soukromého (ius privatum)
- vyčerpávající úprava instituce soukromého vlastnictví a základních druhů smluv
- nadčasovost
- položeny základní principy fungování práva a zákona
- vysoká právní kultura – lidé museli a chtěli znát zákony (Zákon dvanácti desek vystavený na fóru, aby se s ním každý mohl seznámit)
- občanská práva

1. B Recepce římského práva v NOZ: mýtus a skutečnost- Skřejpek- Všehrd- něco o občanském zákoníku

- To, že vychází z římského práva je napsáno v důvodové zprávě
- Instituty: nerozlišuje se mezi vlastníkem a majitelem
 - o Animus revertendi, právo stavby na cizím pozemku, služebnosti, úprava bezdůvodného obohacení
- Věci a jejich rozdělení: je hodně podrobná-
 - o hlavní je vymezení toho, co věc není-živé zvíře? v římském právu bylo zvíře věc
 - o část lidského těla- je římskoprávní, není věcí, problém je však s prodejem oddělitelných částí těla
 - o hmotné a nehmotné věci- v souladu s římskoprávním pojetím
 - o movité a nemovité věci- není římskoprávní, spíše pandektní
 - o zastupitelné a zužitelné- odchýlení od římského práva
 - o individuální a genericky určená věc- odpovídá římskému právu
 - o hromadné věci- ve shodě s ŘP
 - o příslušenství a součást věci- návrat k hodnotám je zřejmé
- smluvní typy
 - o zápůjčka- v souladu s ŘP
 - o výpůjčka- zcela odlišné
 - o úschova- zcela odlišné
- quasi usufructus- užívací a požívací právo, v souladu s ŘP
- superficet solo cedit- vycházejí z této zásady- rostliny, stromy, osetí pozemku...

2. A Římský stát a právo v době království a republiky

Vývoj římského práva

- dlouhou dobu jen obyčejová pravidla, sakrální sankce (prokletí, ...)
- první znalci práva – kněží = pontifikové
- když se konstituuje stát, vyvíjí se i právo (poskytuje ochranu občanům)

Království (753 – 510)

- rozdělení do rodů (=základní organizační jednotka společnosti, determinuje jedince, drží majetek) – primitivní demokracie, orientována na starší a muže (náčelník rodu – princeps, genus)
- první králové – Etruskové, Roma – etruského původu
- první král byl Romulus – rozdělil obyvatele na plebeje a patricije, utvořil kurie (=nejvyšší organizační jednotka, seskupení rodů), senát, vojsko
- sedm králů, poslední Tarquinius Superbus – vyhnán – už nemůže vládnout jeden člověk

- aristokratická organizace
- orgány: lidová shromáždění (komicia), rada stařešinů = senát, magistráti (král, pontifikové)
- královské zákony

Republika (510 – 27)

- každý, kdo se pokusí být králem, bude vyhnán
- posilován vliv senátu (dříve poradní orgán)
- volby na lidovém shromáždění – schvaluje zákony, volí státní úředníky, odvolací orgán úředníků
- orgány: magistráti (prétor – vydával vlastní právní předpisy, konzulové – dvojice nej. úředníků na jeden rok, diktátor, cenzoři – předcházeli prétorům, edilové – starali se o město, obyvatelé), lidová shromáždění
- diktátor – volený orgán na max. 6 měsíců v době přímého ohrožení státu, ruší pravomoci ostatních orgánů

2. B Odkaz, fideikomiss, *mortis causa donatio*

Legatum- odkaz

= **jednostranný formální právní úkon na případ smrti**, kterým zůstavitel poskytuje k tíži svého dědictví **majetkový prospěch osobě, která není jeho dědicem**

- vede k **singulární sukcesi**
- **odkazovník** - v jeho prospěch je odkaz učiněn
- **čtyři druhy odkazů civilního práva:**
 1. **Vindikační legát** – odkazovník získával **kviritské vlastnictví**, ve chvíli, kdy dědic nabyl dědictví. Zůstavitel musel být kviritský vlastník.
 2. **Damnační legát** - odkazovník měl proti dědici jen **obligační nárok** na vydání předmětu odkazu - bylo možno odkázat věci zůstavitelovy, dědicovy nebo osob jiných
 3. **Legatum sinendi modo** - jen obligační nárok. Dědic nemusel věc dát, stačilo strpět, že si odkazovník věc vezme sám. Jen **hmotné věci**, nemuselo být u zůstavitele kviritským vlastnictvím.
 4. **Precepční odkaz**. Předmětem mohla být **jen věc zůstavitelova**.

Fideikomisy

= odkazy **neformální**

- prosby, jimiž se zůstavitel obracel k někomu, kdo měl v případě jeho smrti něco získat, aby poskytl majetkový prospěch další osobě
- **takovéto závazky** byly dříve posuzovány jen z hlediska **etického a morálního**, později se **staly právně vynutitelnými**
- Obsahově se nakonec začaly přibližovat damnačnímu legátu: zakládaly obligační povinnost a jejich předmětem mohlo být jakékoliv dovolené plnění.
- Odlišovaly se neformálností. Časem se začaly přibližovat, legata ztrácela formálnost a fideikomisy neformálnost

Osoby zúčastněné na odkazu

- **Zůstavitel** musel mít způsobilost pořizovat testament od zřízení do smrti.
- Legát bylo možno uložit jen testamentárnímu dědici. Fideikomis bylo možno adresovat každému, kdo měl získat pro případ zůstavitelovy smrti nějaký majetkový prospěch.
- **Odkazovníkem** mohl být obecně jen ten, kdo měl způsobilost být **dědicem z testamentu**. Odkazovníkem mohl být i dědic nebo jeden z dědiců.
- U fideikomisů existovala **substituce fideikomisární**. Něco podobného i u legátů

Předmět odkazu

- Odkázáno mohlo být vše, co mělo **majetkovou hodnotu**.
- **Opční legát** = generický vindikační legát, při němž zůstavitel výslovně vyhradil odkazovníkovi právo volby s tím, že si měl zvolit z určitého počtu nebo skupiny věcí.
- Předmětem odkazu mohlo být rovněž **osvobození od dluhu**.

Volnost pořizovat majetkem na případ smrti vyvolávala vždy nebezpečí, že zůstavitel bude natolik velkorysý, že **pozůstalost odkazy přetížil**. To ohrožovalo testamentární dědice. Proto byly vytvořeny **zásady falcidiánské kvarty** = odkazy mohly zatížit $\frac{3}{4}$ pozůstalosti, $\frac{1}{4}$ musela zůstat odkazy nezatížená, odkazy tedy mohly být úměrně zkracovány

Nabytí odkazu, neplatnost

- Pro nabytí odkazu byly důležité dvě skutečnosti: **zůstavitelova smrt**, a aby se **dědic stal dědicem a nabyl pozůstalost**. Odkazovníka tedy mohl ohrožovat dědic, pokud odmítal pozůstalost přijmout. Nabytí odkazu bylo závislé na dvou momentech:
 - **dies cedens** = **den nástupnictví**, byl zpravidla totožný s okamžikem smrti zůstavitele
 - **dies veniens** = doba, kdy odkazovník získává předmět odkazu. Je to okamžik totožný s chvílí, kdy dědic přijme dědictví.

- Zemřel-li odkazovník, aniž odkazu nabyt, a aniž odkazu nabyli jeho dědicové a na jeho místo nenastoupil ani případný náhradník, byl obtížený zproštěn své povinnosti a odkaz se stával neúčinným.
- **U vindikačního a precepčního** byla akrescence možná, ne ale u damnačního, sinendi modo a u fideikomisů.
- **Odkazovník měl žalobní ochranu.** Praetor umožňoval odkazovníku, jehož právo bylo obtíženým ohroženo, aby za určitých okolností získal vedle obtíženého detenci pozůstalosti.
- **Odkazy se stávaly neplatnými**, byl-li neplatný testament. Je třeba rozlišovat **počáteční** a **následnou neplatnost odkazů** (např. ztratil-li odkazovník způsobilost nebo zemřel-li dříve než nastal dies cedens, při zániku věci,...).
- **Zůstavitel také mohl odkaz odvolat** (u fideikomisů stačil pouhý projev vůle ho odvolat). Zvláštním případem odvolání byla **translace (přenesení) odkazu**. Bylo to zřízení nového odkazu, kterým se obsah předchozího měnil, např. v osobě odkazovníka nebo obtíženého...

Univerzální fideikomis

- ? odkázat lze celou pozůstalost nebo její část
- ? dle civilního práva lze odkázat nejvýše polovinu pozůstalosti, a to formou damnačního legátu – dědic se musel s odkazovníkem vyrovnat
- ? univerzální fideikomis (fideicomissum hereditatis) – dědic, označovaný jako fiduciární dědic, byl povinen převést na odkazovníka pozůstalost nebo její část v okamžiku, kdy se stal dědicem
 - byl to obligační závazek pro dědice, který byl i nadále považován za univerzálního sukcesora
 - vzájemnými zárukami si dědic a univerzální fideikomisář měli vyrovnat svá postavení při vymáhání pozůstalostních pohledávek či plnění pozůstalostních dluhů
- ? 56 nl. – SC Trebellianum – žaloby z pozůstalosti, ve kterých byl aktivně nebo pasivně legitimován dědic, se měly vztáhnout přímo k fideikomisáři, takže odkazovník vlastně nastupoval na místo dědice
 - zavedena nová praetorská univerzální sukcese (civilní nezměněna)
 - ulehčilo pozici odkazovníka, ale stále trvala závislost posloupnosti z univerzálního fideikomisu na dědici
- ? SC Pegasianum – dědic při univerzálním fideikomisu vycházel naprázdno, byl jakýmsi vykonavatelem
 - snažilo se dědice motivovat k přijetí dědictví tím, že mu vyhrazovalo minimální část dědictví – falcidiánskou kvartu

Mortis causa donatio

- ? darování na případ smrti
- ? důsledky nastanou, jestliže obdarovaný přežije dárce
- ? vzniklo jako samostatný právní institut
- ? nejprve uznáván jen v případě h, kdy dárce hrozilo bezprostřední nebezpečí smrti, později každé darování se suspenzivní (odkládací) podmínkou že obdarovaný přežije dárce
- ? dvoustranné právní jednání!!!
- ? V justiniánském právu se objevilo darování s rozvazovací podmínkou. Darování nebylo možné jednostranně odvolat
- ? U dárce se vyžadovala způsobilost zřít testament
- ? Mortis causa capio – pojem z pozdního vývoje římského práva. Označuje každé poskytnutí pro případ smrti, jež nebylo dědickou posloupností nebo odkazem.

3. A. Římský stát a právo v době principátu a dominátu

Principát (27 přnl. – 284 nl.)

- Octavián zvolen do funkce konzula doživotně, získal i všechny další funkce, kumuloval moc
- *princeps* – volený orgán, mohl být teoreticky odvolatelný; první mezi rovnými
- protože Řím potřeboval pevnou ruku
- jeho úředníci už dostávají plat

Dominát (284 – 476/1453)

- Dominus et deus – Domiciánus (=absolutistická vláda)
- císař *Legibus solutus* = osvobozen od zákonů a mohl vyjmout i další osoby
- moc zákonodárná, výkonná, soudní v rukou císaře – zajistil si placenou administrativu
- *oratio principis* = promluva císaře v senátu (za císaře mluvil orátor)

395 – rozdělení říše

476 – zánik Západořímské říše

1453 – zánik Byzance

Prameny práva: Zákon dvanácti desek, Hermoniamův a Gregoriánův kodex, Theodosiánský kodex – neuskutečněno, Justiniánův kodex

3. B Posloupnost proti testamentu

Formální práva neopominutelných dědiců:

- **nárok neopominutelného dědice být zmíněn v závěti**, buď jako dědic, nebo jako vyděděný: u syna jmenovitě – *nominatim*, ostatní mezi ostatními – *inter ceteros*)
- pokud neopominutelní dědicové v závěti zmíněni nebyli, byla závěť nespravedlivá – **testamentum iniustum**: testament byl neplatný → nastala posloupnost proti testamentu (neopominutelní dědicové dědili spolu s testamentárním dědicem), v pretorském právu při opomenutí uděleno **bonorum possessio** na zákonný podíl z dědictví
- Neopominutelní dědicové:
 - a) podle civilního práva: *heredes sui et necessarii (vlastní a nutní)*
 - b) podle pretorského práva: kromě výše zmíněných i *emancipované děti*

Materiální práva neopominutelných dědiců:

= právo na povinný díl

- mohlo dojít k napadení závěti, ve které byli vyděděni neopominutelní dědicové → jednání jako v duševním pomatení
- mají na něj právo ascendenti, descendenti, všechny osoby, které mají nárok ze zákona
- povinný díl: *Falcidiův zákon* - 1/4 dílu, který by oprávněný získal jako zákonný dědic
- vydědění (exhereditatio) z povinného dílu: pouze za trest (např. provinění neopominutelného dědice proti zůstaviteli či dobrým mravům)

Žaloby na nárok na povinný díl:

- ② *querella inofficiosi testamenti* – neopominutelný dědic jí mohl napadnout testament a od testamentárních dědiců žádat celý svůj zákonný podíl, ochranu poskytuje pretor
- ② *querella inofficiosae donationis et dotis* – k napadení bezúplatného poskytnutí inter vivos (darování, velkodušné věno) a domáhat se na obdarovaných doplnění povinného podílu do výše podílu, který by dostal, kdyby k těmto darováním nedošlo

4. A Klasická římská jurisprudence

- mohutný rozkvět římské právní kultury za principátu
- příčiny rozmachu: politická stabilizace, rozvoj zahraničního, vnitřního trhu a obchodu, budování nového státního aparátu
- právníci jsou na straně císaře, on jim dává výsady a čestné tituly
- respondere ex auctoritate principis – právo udílet dobrozdání / právní rady jménem císaře
- autorizovaní, vyznamenání právníci – měli větší váhu, autorita pro soudce
- shodné stanovisko autorizovaných právníků má sílu zákona a je závazné, z protichůdných stanovisek autorizovaných právníků si soudce může vybírat (= senát mrtvých)
- právníci na významných místech ve státním správním aparátu, na císařském dvoře jako poradci – konsiliáři, činnost: agere, cavere, respondere
- kazuistická metoda zpracovávání problémů – logická i technická zdatnost autorů
- klasické římské právo je hlavně dílem právníků, oni ale platné právo jen vykládali a vědecky zpracovávali

4. B INTESTÁTNÍ POSLOUPNOST

- ② dědictví určuje zákon
- ② nastupuje, pokud není závěť, je neplatná nebo neúčinná
- ② nikdo nemůže dědit jak ze zákona, tak ze závěti – nelze kombinovat (pokud zůstavitel nerozhodne o části dědictví, rozdělí se zbylá část podle dědických dílů)
- ② účel intestátní posloupnosti – určit osoby, které byly zůstaviteli natolik blízké, aby mohly nastoupit, a ne jeho místo (základem je rodina – původně agnátní příbuzní, nakonec vítězí kognátní příbuzenství)
 - matka dětí dědí s dětmi rovným dílem
 - nedědí manželka, která je ve volném manželství (nedědí ani po manželovi ani po dětech)
 - ve druhém stupni dědí ostatní příbuzní (sourozenci)
 - pokud nikdo ve druhém stupni, tak dědí jednotliví členové rodu (gentilové)
- ② blízké osoby se rozdělí v jednotlivé třídy a třídy ve stupně
- ② odúmrtí – majetek, který nenabyl nikdo z dědiců – stává se volně existujícím a mohl ho kdokoli přijmout a vydržet ho po 1 roce
- ② nejbližšími osobami jsou synové PF (pracují na rodinném majetku -> automatický dědicové)
- ② pokud PF neměl syna, mohl adoptovat
- ② sukcesivní delace – praetorské právo umožnilo sukcesivní delaci tříd, mezi kognáty i postupné povolávání stupňů (Justinian to zavedl i u agnátní)
- ② podle LDT dědí sui heredes (lidé přímo pod mocí patria potestas, manželka pouze pokud byla v přísném manželství)

- ❑ pokud nejsou sui heredes, dědí proximus agnatus (nejbližší příbuzný) ❑ potom případně gentiles (rodoví příslušníci)
- ❑ v době LDT neexistovala odúmrť (není dědic, majetek připadne státu), takže mohla nastat legální okupace jako res nullius (věc ničí)
- ❑ tato posloupnost byla nahrazena **justiniánskou posloupností**:
 - kognáti (pokrevní příbuzní) mají přednost
 - vdova ve volném manželství mohla dostat 1/4, max 100 liber zlata a usufructus (pokud měla děti)
 1. třída – potomci (descendenti) zůstavitele
 2. třída – předci (ascendenti) a plnorodí sourozenci (mají stejného otce i matku) i zůstavitele + jejich děti
 3. třída – polorodí sourozenci + jejich děti
 4. třída – ostatní kognátští příbuzní

5.A Justiniánova kodifikace a její význam

- ❑ Vydal císař Justinián, vládl dlouho (527-565)
- ❑ za Justiniána byla spousta právních předpisů (např. kodexy Hermogeniánův, Gregoriův, Theodesiův)
- ❑ rozhodl se je sjednotit a kodifikovat
- ❑ utvořil komisi – předseda Tribonián (profesor práva na škole v Konstantinopoli), členové: právníci z právnických škol a advokáti
- ❑ 3 části:
 1. Justiniánův kodex
 - Platil od roku 529
 - Sbírka císařských nařízení (nic jiného)
 - komise mohla v konstitucích škrtnat, dělat změny, vypouštět zastaralé a nepraktické paragrafy
 - Justinián nařídil, aby se komise držela co do uspořádání Věčného Hadriánova ediktu - u každé konstituce jméno císaře
 2. Digesta seu Pandectae (= všeobsahující)
 - Účinnost od roku 533
 - Velmi rozsáhlé
 - Členění: knihy (50), tituly (opatřen nadpisem, udává obsah), fragmenty (představují úryvek z klasiků, na začátku každého fragmentu je jméno autora a název spisu – tzv. inscriptio) a paragrafy
 - Ucelené a systematické zpracování práva do jedné sbírky
 - v kodifikační komisi vynikl Tribonianus, Justinián si ho vybral do čela komise pro vytvoření sbírky starého práva
 - komise měla zmocnění texty modernizovat – interpolovat
 - sbírka se věnuje hlavně právu soukromému, obsahují tedy právo majetkové a rodinné, veřejnému se věnuje málo, např. trestní zabírá jen dvě knihy, stejně opomíjené bylo právo správní
- Institutiones (= učebnice)
 - Název jako u Gaia
 - Učebnice práva, která platila jako zákon
 - Členění: knihy, tituly, paragrafy
 - Sestavili Tribonián, Theofil a Dorotheus
 - císař dílo vyhlásil 21.12.533 konstitucí Imperatoriam majestátem
 - v účinnost vstoupila stejný den jako Digesta – 30.12.533
 - mají 4 knihy (1. o osobách, 2. a 3. o věcech, 4. shrnuje nauky o soudním řízení)
 - Gaiův text běží souvisle, zde se však knihy dělí na tituly

Codex Iustinianus repetitae praelectionis

- ❑ nutnost zharmonizovat Kodex, Digesta a Instituce
- ❑ 534 další komise - Tribonianus, Dorotheus a 3 advokáti - koncem 534 bylo předloženo nové dílo - publikováno bylo konstitucí Cordi 16.12.534
- ❑ pod názvem Codex Iustinianus repetitae praelectionis (Justiniánův kodex opakovaně probraný) vstoupila kodifikace v účinnost 29.12.534
- ❑ nový Kodex má 12 knih, knihy se dělí na počet titulů, tituly jsou tvořeny konstitucemi, texty jsou většinou latinské, ale i řecké

2 1. kniha právo církevní a veřejné, 2. - 8. právo soukromé, 9. právo trestní, 10. - 12. právo správní

5. B Formální a materiální práva neopomenutelnými dědiců, dědická substitute a dědická sukcese

Formální práva neopomenutelných dědiců:

- **nárok neopomenutelného dědice být zmíněn v závěti**, buď jako dědic, nebo jako vyděděný: u syna jmenovitě – *nominatim*, ostatní mezi ostatními – *inter ceteros*)
- pokud neopomenutelní dědicové v závěti zmíněni nebyli, byla závěť nespravedlivá – **testamentum iniustum**: testament byl neplatný → nastala posloupnost proti testamentu (neopomenutelní dědicové dědili spolu s testamentárním dědicem), v prétorském právu při opomenutí uděleno **bonorum possessio** na zákonný podíl z dědictví
- Neopomenutelní dědicové:
 - c) podle civilního práva: *heredes sui et necessarii (vlastní a nutní)*
 - d) podle prétorského práva: kromě výše zmíněných i *emancipované děti*

Materiální práva neopomenutelných dědiců:

= právo na povinný díl

- mohlo dojít k napadení závěti, ve které byli vyděděni neopomenutelní dědicové → jednání jako v duševním pomatení
- mají na něj právo ascendentí, descendentí, všechny osoby, které mají nárok ze zákona
- povinný díl: *Falcidiův zákon* - 1/4 dílu, který by oprávněný získal jako zákonný dědic
- vydědění (*exhereditio*) z povinného dílu: pouze za trest (např. provinění neopomenutelného dědice proti zůstaviteli či dobrým mravům)

Žaloby na nárok na povinný díl:

- 2 *querella inofficiosi testamenti* – neopomenutelný dědic jí mohl napadnout testament a od testamentárních dědiců žádat celý svůj zákonný podíl, ochranu poskytuje prétor
- 2 *querella inofficiosae donationis et dotis* – k napadení bezúplatného poskytnutí inter vivos (darování, velkodušné věno) a domáhat se na obdarovaných doplnění povinného podílu do výše podílu, který by dostal, kdyby k těmto darováním nedošlo

Dědická substitute (ustanovení náhradního dědice):

- zvláštní druh ustanovení dědice v testamentu
- 1) Substitute obecná neboli vulgární (*substitutio vulgaris*):
 - ustanovení náhradního dědice (*substituta*) pro případ, že by se osoba ustanovená dědicem v prvním pořadí dědicem nestala
 - vylučovala přirůstání uprázdněného podílu jednoho ze spoludědiců k podílům ostatních spoludědiců; k takové *akrescenci* (přirůstání) mohlo dojít teprve tehdy, když nenabyl žádný z ustanovených náhradníků
- 2) Pupillární substitute:
 - otec rodiny určuje dědice svému nedospělému dítěti pro případ, že by zemřelo po něm, aniž by dosáhlo dospělosti
 - takto určený dědic = *pupillární substitut*
 - podmínky: platný testament PF, ustanovení dědice, neopomenutí pupilla
 - neúčinnost: pupillus zemře dříve než zůstavitel, pupillus za života zůstavitele vystoupí z jeho rodinné moci

Dědická sukcese:

- **univerzální** – na dědice přechází všechna práva a všechny závazky, jejichž subjektem byl zůstavitel (kromě těch, která měla vyhraněně osobní povahu);
- **singulární** – odkazy (*legata*), fideikomisy, darování pro případ smrti (*mortis causa donatio*) → nástupnictví k jednotlivým věcem!

6. A Druhý život římského práva: recepce římského práva a její význam

Recepce římského práva

- recepce = z lat. *receptio* = přejímání, přijetí
- každý stát, kultura měla už svoje starší právo (např. slovanské právo – velmi jednoduché), toto přestalo postupně stačit, začalo se využívat římské právo → každá svoje oblast si ho aplikovala na svoje právo
- 75 % římského práva obsahuje dnešní české právo
- rozdělení říše na Východořímskou říši (ta existovala do 15. století) a na Západořímskou říši (ta přestala existovat v roce 476)
- na západě:
 - o germánské státy
 - o princip personality práva – každý se řídil právem země, ze které pocházel
 - o barbarské zákoníky: dovozovali Římanům chovat se podle svého práva

2 Lex romana burgundiorum (516) – pro římské poddané

- ❓ Lex romana visigothorum - Alarichův breviář
- ❓ **Ediktum theoderici (459)** – gótská sbírka (platila pro Římany i pro Góty)

Význam římského práva

- neobyčejně důkladné zpracování tzv. práva soukromého (ius privatum)
- vyčerpávající úprava instituce soukromého vlastnictví a základních druhů smluv
- nadčasovost
- položeny základní principy fungování práva a zákona
- vysoká právní kultura – lidé museli a chtěli znát zákony (Zákon dvanácti desek vystavený na fóru, aby se s ním každý mohl seznámit)
- občanská práva

6. B testamenty privilegované a ztížené

- jsou to soukromé testamenty- mimořádné
- ztížený- testament slepcův- 8 svědků, jeden z nich musel testament přečíst
- privilegovaný- zlehčené formy, využívají se při mimořádných podmínkách
- 1. testament pořizovaný na venkově- stačilo jen 5 svědků, ze negramotné se podepsal jejich svědek, museli znát obsah listiny a přísahou jej potvrdit
- 2. testament morový- nebyla nutná přítomnost všech svědků najednou
- 3. testament rodiče ve prospěch dítěte- vůbec netřeba svědků, stačila listina sepsána rukou zůstavitele- uvedená doba sepsání, jména potomků, podíly určené slovy, nutno prohlásit před svědky, že co je v testamentu, to má platit
- 4. testament vojenský- stará tradice, upraven definitivně až za principátu

7.A Jednotlivé recepční školy: glosátoři a komentátoři

Glosátoři

- Na přelomu 11. a 12. století došlo v Bologni k převratu – vznikla nová právní věda inspirovaná římskoprávními prameny
- pozornost byla směřována k celému římskému právu
- Tento vývoj je spojen s boloňskou univerzitou (rozvíjelo se zde svobodné myšlení, protože nedohlížela církev)
- Vzniká zde první **římskoprávní škola – škola glosátorů**
- Ti se zabývali římskoprávními texty a výsledky svých úvah vyjadřovali **stručnými poznámkami = glosami** (buď byly vpisovány mezi řádky = **interlineární** nebo na okraj = **marginální**). Glosy vysvětlovaly text – byla to tvořivá činnost
- Základem nového studia byl rukopis, tzv. **Littera Vulgata**
- Cílem glosátorů bylo proniknout do glosovaného textu, porozumět mu a prostředkovat ho dalším čtenářům.
- Glosátoři vytvořili také tzv. **brocardy** – stručně formulovaná pravidla, a **summy** = ty byly srovnatelné s díly vědecké literatury.
- Ve 13. století vznikla potřeba glosy určitým způsobem uspořádat a zredigovat. Výsledkem byla **soustava glos, tzv. aparát**, tvořil jakýsi věnec obklopující původní text umístěný do středu stránky.
- Glosátoři byli prvními skutečnými právníky evropských dějin.
- Zakladatelem byl **Irnerius**, následující generaci tvořila **skupina 4 učenců – Bulgarus, Martinus, Jakobus a Hugo** – byli poradci císaře Barbarossy. Ten vydal privilegium **Habita**, zákon, který poskytoval ochranu univerzitám
- Druhá éra byl **Azo a Basiánus**
- Třetí éra byl **Accursius a Odofredus**
- Vznikla i **zaalpská odnož školy**, např. ve Francii učil **Placentinus, Ravanus, Bellapetrika**, v Oxfordu zase **Vacarius**, který napsal příručku Kniha chudých.

Komentátoři

- Původně se tato **druhá středověká římskoprávní škola** nazývala **postglosátoři**.
- Název komentátoři ukazuje změněný způsob práce. Jejich pracovní metoda byla pokročilejší než u glosátorů. Obsah pramenů začali vykládat neboli komentovat. Objevovaly se vytyčené teze, které dále rozváděli. (ale měli to jednodušší, protože už měli glosy)
- Vycházeli z přesvědčení, že **římské právo je vždy po ruce**, jakmile lokální právo selže. Postupně se to obrátilo, a na prvním místě stálo římské právo.
- Komentátoři položili základy právní vědy, která se brzy stala celoevropskou.
- Představitelé: **Cinus z Pistoje, Bartolus de Saxoferrato, Baldus de Ubaldis, Paulus de Castro** . Podporovali představy, že vladař nejen že zajišťoval mír, ale že **ztělesňoval zákon**
- Vytvořili také nauku **o děleném vlastnictví**

- Definovali i vlastnictví, jako individualizované, vlastnictví je spojené s hmotnou věcí a člověk ji přímo ovládá.
- V jejich učením se odrážel vliv práva kanonického (v kanonickém nazírání vítězila myšlenka, že každý závazek je třeba z morálního důvodu dodržet)
- zabývali obličným, dědickým, rodinným právem...

7.B Zůstavitel a dědic, *testamenti factio, heredes sui et necessarii, heres extraneus*

Zůstavitel = testator, římský občan, sui iuris, vůle zůstavitele má vždy přednost;

Dědic = heres;

- Může to být i otrok, ale vždy nabývá pro svého pána
- nastupuje bezprostředně na místo zůstavitele (aktiva + pasiva majetku, rodinná sacra - náboženské povinnosti a práva, účta k předkům, oběti atd. x nedědí se výlučně osobní práva - např.: osobní služebnosti, oprávnění z mandata, z iniurie, veřejné funkce, manus nad manželkou, patria potestas nad dětmi)
- univerzální sukcese → na dědice přechází najednou všechna práva i závazky;
- zásada: **Semel heres semper heres** (Kdo je jednou dědicem, je navždy dědicem.)
- **dělení:**
 1. **extraneové**
 2. **domestici** = podílí se určitým způsobem na majetku zůstavitele
 - a. *Heredes sui et necessarii*
 - b. *Heredes necessarii*

Testamenti factio (testamentární způsobilost):

- platila pro: zůstavitele, testamentární svědky, váženého (libripens), kupce rodinného jmění (familiae emptor), ale i pro dědice, odkazovníky, popř. poručníky v testamentu ustanovené;
- zůstavitel musel být jen sui iuris (výjimka: majetek syna získaný ve válce), dědit mohl i otrok (ale nabýval pro svého pána)

a) Testamenti factio activa (způsobilost zřítit závět' → pro testátora):

- římský občan sui iuris, způsobilý k PÚ (ne: nedospělci, duševně choří, marnotratníci, kleštěnci, němí, hluchí, intestabiles (odmítli svědectví), Iunianští Latini, odpadlíci od víry a heretici); musel ji mít nepřetržitě od zřízení až do smrti
- výjimky:
 1. matek syna získaný ve vojenské službě = *peculium castrensae*, majetek v z císařských službách = *quasicastrensae*)
 2. státní otrok a ½ jeho peculia;

b) Testamenti factio passiva (způsobilost být ustanoven jako dědic či odkazovník):

- Dědit mohl i otrok, ale nabýval automaticky pro svého pána
- Neměli: Latini Iuniani, svobodní, z poloviny bezdětní (aby se pozvedla úroveň římské rodiny, indugus = nehodný,

Delace (delatio):

= nabídnutí dědictví, dědic nastupuje na místo zůstavitele

→ delační důvody = odůvodňují, proč se zůstavitelův majetek přenáší na dědice;

- zákonná (intestátní) dědická posloupnost – delační důvod → zákon;
- testamentární posloupnost - delační důvod → poslední vůle zůstavitele (testament);

Heredes sui et neccessarii (dědicové vlastní a nutní):

- v době zůstavitelovy smrti podléhali bezprostředně jeho rodinné moci;
- k tomu, aby se stali dědici, nebylo zapotřebí žádného projevu vůle → dědici závisle na své vůli (klidně i proti své vůli);
- delace → splývá s okamžikem zůstavitelovy smrti;

Hereditas iacens (ležící pozůstalost):

- stav mezi smrtí zůstavitele a přijetím a nabytím dědictví dědicem;

- **původně:** věci tvořící pozůstalost považovány za *res nullius* (ničí) → možno volně okupovat, pak vydržet;

- **později:** ležící pozůstalosti přiznána určitá míra právní subjektivity → v klasické době považována za právní osobu svého druhu, měla správce = *curator bonorum*

Heres extraneus

- nebo také heres voluntaris – dobrovolný dědic – mohl se rozhodnout, jestli pozůstalost přijme

8.A Jednotlivé recepční školy: *mos galicus a usus modernus*

Mos galicus

- ? **římskoprávní škola ve Francii**, vyvíjející se z domácích základů
- ? zařazena do rámce **právního humanismu**, který se začíná prosazovat v době rozmachu evropské renesance → období **novověku**
- ? nejprve je spíše **odnoží glosátorské školy** (jih Francie) - z té doby právní památka **Lo Codi** (město Arles, 12. století) - **summa k justiniánskému Codexu**, podaná pro středověk, v provensálštině a v latině (první spis o římském právu napsaný jinak než latinsky)
- ? v **15. století** díky renesanci dochází k **osamostatnění** a obohacení, **největší rozkvět** probíhá v **16.stol.**
- ? ve Francii vzniká z **odporu proti italským školám** (komentátorům) → latina komentátorů byla neuhlazená a pokažená, distancujeme se od tohoto *mos italicus*, my představujeme *mos gallicus* - **elegantní jurisprudence**, vzorem **antická krásná a nauková literatura**
- ? **příčiny vzniku ve Francii:**
 - ? **významné politické postavení** Francie ve středověku a silná panovnická moc - Francie jako jedna z mála evr.zemí unikala vlivu SŘŘ
 - ? ŘP zde hrálo významnou roli - okolnost „**psaného práva**“ **na jihu** - neznamená to ovšem zákonné právo, je to právo obyčejové, ale sepsané; pramenem poznání zde byl Alarichův Breviář (506), nikoli just.kod.
- ? **kriticko-historická metoda** - návrat k původním pramenům a jejich kritické nepředpojaté studium - **kritický vztah k justiniánským kodifikacím** ← podle francouzských právních humanistů bylo klasické právo justiniánskými zásahy porušeno a **pokaženo**, díky tomu bylo možno nakládat s jeho obsahem mnohem volněji, justiniánské kodifikace přestávají být autoritativním a nedotknutelným celkem → vzniká **nové systematické právní myšlení** a pokusy o věcné uspořádání práva
- ? kritika a snaha o novou systematiku → vytváření prvé novodobé **legislativní a kodifikační teorie** - 1454 Karel VII. nařídil sepsání všech francouzských obyčejů, podíl právníků → **unifikace**, mizí rozdíly mezi S a J
- ? vedle právního humanismu, který se zabýval především římskoprávním odkazem, počala vznikat i nová **národní větev školy**
- ? v **16. století zlatý věk univerzit**, spojení právního humanismu s univerzálním akademickým životem a s postavení právnické inteligence; akademickým sídlem se stala **univerzita v Bourges** (studium ŘP na Sorbonně bylo zakázáno nařízením **Super speculam**, později nesmělo být ŘP přednášeno, ale mohlo být zkoušeno; 1679 padl zákaz přednášet ŘP, o což se zasloužil mj. J.B.Colbert, který si uvědomil, že ŘP, a to zejm. právo obligační, může napomoci rozkvětu hospodářství)
- ? představitelé francouzské právní školy byli většinou **kalvinisté** - po bartolomějské noci (1572) byli nuceni uchýlit se do ciziny (hl. **Leiden** v Nizozemsku a **Heidelberg** ve SŘŘ)
- ? škola **nizozemské elegantní jurisprudence** - poslední třetina 16.stol., univerzita v **Leidenu**, vedle historicko-kritického studia také sbližování s *usus modernus pandectarum*

Usus modernus

- Týká se právního vývoj v Německu - konec 15. stol. do 17. stol.
- V 15. stol. dochází k převzetí římskoprávní kultury
- 15. stol. - soudní řád pro říšský komorní soud - měl soudit podle obecného práva říše (římské právo) a teprve poté přihlížet k právu jednotlivých teritorií.
- V době raného novověku dochází i zde k rozkvětu univerzitního života
- Římské právo získávalo nejen přednost před právem domácím, nýbrž vítězilo nad jeho roztříštěností.
- Právní věda recipovaného římského práva je orientována především prakticky. Domácí právo se dostalo na vedlejší kolej a postupně počalo s obecným splývat, až došlo k promíšení obojího.
- V určitých oblastech však lze sledovat odolnost vůči římskoprávním vlivům (např. saská oblast se svým Saským právním zrcadlem).
- Poučený právník, který se chtěl prosadit, musel přihlížet k obojímu = k obecnému i lokálnímu právu; nestačilo věnovat pozornost jen římskému právu (pandektám → moderní užití pandekt = *usus modernus pandectarum*)
- **Pandekty - všezahrnující**
- K nejvýznamnějším *ususmodernistům* náleželi: **Brunnemann, Lauterbach, Mevius, Struve, Samuel Strypk, Johannes Schilter.**

- Zabývá se soukromým a veřejným právem, pojmem pramene práva, vymezení právního obyčeje jako pramene práva
- V právu osob antická inspirace selhala, neboť byla nová společenská realita (nebyli otroci, nebyla otrokářská demokracie...); vlastnictví je chápáno jako samostatný svébytný institut, ožívají nauky o dělení vlastnictví, držbě, věcných právech k věci cizí, zástavním právu nebo právech obligačních. Právní věda usus modernus si podržela svůj univerzální nadnárodní ráz, přestože obsahově srůstala s domácím německým právem

8. B Vývoj testamentu

- 1. Komiciální
 - o Nejstarší, pořizoval je ten, kdo neměl vlastní intestátní dědice- adopce pro případ smrti
 - o Formální úprava- projev zůstavitelovy vůle před lidovým shromážděním
 - o Účast pontifiků, ceremonie
- 2. Vojenský
 - o Nejprve testament **v šiku**- bez formálních požadavků, těsně před bitvou, pouhým prohlášením- spoláhal na spojovojníky-
 - o Disponuje pouze s částí majetku
 - o Testuje pro někoho, kdo není vlastníkem majetku? syn pod otcovskou mocí
 - o Později táborový testament- může zřídit kdekoliv na vojenském tažení
- 3. Odkazový- mančipační
 - o Druhý nejstarší pro ty, kteří měli přirozené dědice
 - o Odkazové dispozice- zakládají singulární sukcesi
 - o Ústní testament, později písemný
 - o Dělí se na- holografní- sepsáno vlastnoručně zůstavitelem
? Alografní- někým jiným než zůstavitelem
- **Preatorské testament**
 - o Skutečný písemný testament
 - o 7 pečetí na poslední vůli- 5 svědků, vážný, kupec
- Justiniánská úprava
 - o Soukromý testament- řádný
? Ústní a písemný
 - o Mimořádný- viz výše
 - o Veřejný testament

9.A Historickoprávní škola a přirozenoprávní kodifikace 19. století a vliv římského práva na současné kodifikace občanského práva

Německá historická škola

- Počátkem 19. stol. založil **Savigny** (1779 – 1861) německou **historickoprávní školu**. Právo tato škola chápala jako historický jev, romanistiku definitivně ustanovila jako právně-historickou vědu
- Právo vychází z ducha národa (volksgeist)
- Snaha o univerzální funkci římského práva – všichni budeme mít římské právo
- Využití římského práva k vytvoření uzavřeného právního systému
- Dvě větve:
 - o Germanisté
 - Na recepci římského práva se dívali s nedůvěrou
 - Savigni obdivoval původní podobu římského práva, odmítal následující vývoj recepce římského práva
 - o Německá pandektistika
 - Navazují na Digesta (= pandekty)
 - Pracovali sféru soukromoprávních vztahů

Přirozeno-právní škola

- Škola přirozeného práva, o níž se nejvíce zasloužil **Grotius** (1583 – 1645)
- působila rovněž v 17. – 18. stol.

- Snaha o kodifikaci práva
- Jusnaturalismus – opak pozitivního práva – pokud něco není spravedlivé, nemůže to být právo
- Na Grotia v 18. století navazovali:
 - o Samuel Pufendorf: „otec pozdějších kodifikací“
 - o Robert - Joseth Pothier: „otec francouzské kodifikace“
 - o Jeremy Bentham - přišel jako první se slovem „kodifikace“, říkal, že evropské státy potřebují kodifikaci

Vliv římského práva na současnou kodifikaci občanského práva

- zákoník je základní jednotkou platného právního řádu
- 1) Bavorsko:
 - 1. trestní zákoník (1751)
 - 1. civilní zákoník (1753)
- 2) Prusko:
 - Allgemeines Landrecht = všeobecný zemský zákoník
- 3) Rakousko:
 - 1776 Všeobecný zákoník občanský
 - 1812 ABGB (= allgemeines bürgerliches Gesetzbuch)
 - platil u nás do roku 1950, nahrazen „definitivním občanským zákoníkem“
- 4) Francie:
 - 1804 Code civile de France (Napoleonský zákoník)
 - převzali ho téměř všechny románské země

9. B Testament: pojem a základní obsahové náležitosti

- Dědění je právní úkon mortis causa
- Rozhodující pro testamentární posoupnost je zůstavitelova poslední vůle – **testament = jednostranný právní úkon: jmenování dědice, dědická instituce** - projev zůstavitelovy vůle, který dělal z dědice univerzálního sukcesora, určuje, kdo nastoupí na místo zůstavitele = **delace**
- **Dědic** – měla by to být osoba blízká, která se podílela na rozmnožování zůstavitelova majetku
- **Univerzální sukcese** = nástupce přejímá aktiva i pasiva, všechny závazky zůstavitele ne jen do výše jeho aktiv
- Jiná **pořízení na případ smrti: kodicil** - neobsahoval jmenování dědice
- má **přesně stanovenou formu**
- možnost zvolit z dědiců, kteří přicházejí v úvahu, jen některé(ho) nebo jmenoval osobu, která není zákonným dědicem – možnost vydedění
- **komiciální testament**: jestliže zůstavitel neměl dědice, adoptoval před lidovým shromážděním
- Předchůdcem testamentu také byly různé **dispozice na případ smrti - testament odkazový, mancipační** – komu případnou jednotlivé věci zůstavitelova majetku, formou mancipace, ústně, převeden majetek na **kupce rodinného jmění** – měl po smrti zůstavitele odevzdat jednotlivé věci dalším osobám podle zůstavitelova přání. **Mancipační testament se nakonec stal základní formou civilního testamentu**
- Vedle ústní formy začal pronikat i **testament písemný**. Zůstavitel místo ústního prohlášení předložil při mancipaci přítomným **testamentární listinu** s jeho poslední vůlí
- Formální náležitosti:
 - ☐ Zůstavitel musí být mrtvý
 - ☐ Dědic a zůstavitel musí být způsobilí – způsobilost musí trvat od smrti až po delaci
 - ☐ Zůstavitel: osoba sui iuris (výjimka: majetek syna získaný ve válce) – **aktivní testátorská způsobilost**
 - ☐ Dědic: svobodný člověk i otrok – **pasivní testátorská způsobilost** (nemají: hluchí, slepí, marnotratní, heretikové, kacíři, ženy, které porušily smuteční rok, nedospělci, nehodní, svobodní, z poloviny bezdětní, ...)
 - ☐ Dědic musí být povolán: zákonem, závětí

Předpoklady dědění:

- Smrt osoby
- Zanechání majetku
- Delační důvod (tj. důvod, *proč* dědic majetek získá, zda ze závěti, či ze zákona)
- Způsobilé osoby (zůstavitel i dědic musí být způsobilí)

10. A . Recepce římského práva v českých zemích (významné právní památky recepce ŘP)

- ☐ V právních dokumentech feudalismu nalézáme latinskou právní terminologii, která svědčí o vlivu římskoprávní vzdělanosti na našem území.

- ❓ V českých zemích se díky **duchovnímu stavu a UK** dostala povrchní znalost ŘP ještě před husitskými válkami, dokonce již **Horní zákoník krále Václava II.** (*Ius regale montanorum*) bylo ovlivněno ŘP.
- ❓ Za panování **Přemysla Otakara** byl zřízen **nový zemský soud**. Řízení před tímto soudem bylo **silně ovlivněno procesem římsko-katolickým**.
- ❓ Římskoprávní kultura pronikala na naše území i prostřednictvím **práv městských** → nejvýznamnější právní památkou je **Brněnská právní kniha písaře Jana**.
- ❓ Založení pražské univerzity r. 1348 bylo významným momentem pro rozvoj právní vzdělanosti u nás. Původně se zde vyučovalo především právo kanonické, teprve **doba pohusitská a humanismus** byl příznivý pro šíření římskoprávního myšlení na této univerzitě.
- ❓ Vrcholným dílem českého právnictví z období humanismu je **dílo Viktorina Kornela ze Všehrd**, ve kterém je patrný vliv římskoprávních textů.
- ❓ **Skutečná recepce ŘP nastává až v 16. st.**, a je opět spojena se snahami o kodifikaci městských práv. První pokus **Mistra Brikciho z Licka** vychází z brněnské právní knihy písaře Jana.
- ❓ **Městský zákoník z r. 1579 Mistra Pavla Kristiána z Koldína** představuje **dovršení recepce ŘP** do městských práv. Je zjevně ovlivněn soudobou římskoprávní literaturou a obsahuje i porovnání ŘP s právem domácím.
- ❓ **Obnovené zřízení zemské z r. 1627** je dokumentem obsahujícím římskoprávní vlivy a instituce v oblasti práv zemských. Kromě zásad římsko-kanonického procesu přináší předpisy o právu vlastnickém a dědickém v pojetí římskoprávního myšlení. Koldínův zákoník se stal podpůrným pramenem zemského práva.
- ❓ **Obnovení právnické fakulty pražské univerzity** znamená šíření současného *Usus modernus pandectarum*. Druhá pol. **17. st.** znamená **pronikání ŘP do běžné právní praxe**.
- ❓ Druhá pol. 19. st. je ve znamení rozvoje právní romanistiky jako vědního a pedagogického oboru. Výuka ŘP se stala základem přípravy právního dorostu. Za **zakladatele české právní romanistiky** je považován **L. Heyrovský**.

10. B *Conditiones sine causa*

- ❓ **žaloby z bezdůvodného obohacení** ← kvazikontrakt
- ❓ žaloby přísného práva
- ❓ zněly na **vydání všeho, oč byl žalovaný obohacen**, tedy i o to, co pomocí bezdůvodně nabytého získal
- ❓ byl-li žalovaný **v dobré víře**, neručil za zhoršení ani zničení získaného
- ❓ byl-li žalovaný **ve špatné víře**, páchal furtum (krádež - zpronevěru), **ručil za každou nedbalost i za náhodu**
- ❓ v justiniánském kodifikaci **5 druhů**:
 - ❓ **condictio indebiti** (kondikce nedluhu) je žaloba na vrácení toho, co „dlužník“ poskytl **v mylném domnění, že je dlužen**. Mýlit se musel „dlužník“ (jinak by se mělo za to, že chce věřiteli darovat), mýlit se však musel i „věřitel“ (jinak kdyby věděl, že dluh neexistuje, dopouštěl by se furta – krádeže, zpronevěry)
 - ❓ **condictio ob causam datorum** - někdo plnil z důvodu, který se nerealizoval (např. zřídil věno před sňatkem, ze kterého potom sešlo,...)
 - ❓ **condictio ob turpem causam** (kondikce toho, co bylo plněno z důvodu potupného, namířena proti tomu, kdo přijal plnění, jež je pro něho ostudné, např. nechal si zaplatit za vydání věci, kterou přijal do úschovy)
 - ❓ **condictio ob iniustam causam** (kondikce toho, co bylo plněno z důvodu nespravedlivého, např. zaplacení výhry ze zakázané hry,...)
 - ❓ **condictio sine causa v užším smyslu** - důvod obohacení neexistoval již v době jeho vzniku (darování mezi manžely,...)

= žaloby přísného práva a zněly na vydání všeho, oč byl žalovaný v době rozsudku obohacen – tedy nejen toho, co „sine causa“ nabyt, ale i toho, co pomocí nabytého dále získal. Byl-li „v dobré víře“, neručil za zhoršení ani za zkázu bezdůvodně nabytého, jinak odpovídal za každou nedbalost, jednal-li od začátku v ziskuchtivém úmyslu, dopouštěl se „furta“ a odpovídal i za náhodu

POZOR!

- ❓ žaloba z bezdůvodného obohacení se užije pouze tehdy, když poškozený nemá jiný procesní prostředek k vymáhání svých práv (např. *actio empti*), protože nebyla uzavřena platná smlouva, neexistoval titul pro právní jednání - pokud koupím věc od nevlastníka, který je způsobilý k právnímu jednání, může se mnou uzavřít platnou smlouvu; protože však na mě nemůže převést vlastnické právo, zažaluji ho pomocí *actio empti* X pokud koupím věc od nevlastníka, který nemá způsobilost k právnímu jednání, např. od nedospělé, pak takový kontrahent nejenže není způsobilý provést změnu v rovině věcně-právní (převést vlastnické právo), ale také ani v rovině obligační (není oprávněn uzavírat kupní smlouvu) → kupní smlouva je neplatná, nemůžu užít *actio empti* → užiju *condictio sine causa*

11. A Obecné nauky římského práva- ius civile, ius honorarium, ius naturale, ius gentium

- ius civile- jeho subjektem jsou římscí občané, toto právo jim povolovalo plně participovat na právním životě- mohli obchodovat, uzavírat manželství, nakládat s majetkem, pořizovat závěť...
 - o původně to bylo právo obyčejové- nepsané normy sakrálního charakteru, nejstarší zápis nalezneme v LDT- vycházelo to z přirozeného práva
 - o později občanským právem- úprava v Ius civile Papirianum
 - o tvořeno pontifickými interpretacemi a komiciálními zákony (?), později nařízení císaře
 - o vytýkána pomalá reakce na změny ve společnosti- proto vzniklo IUS HONORARIUM
- ius honorarium- vzniká úřední činností magistrátů národa římského- edict magistratuum
 - o nejdůležitější je úřad přetora
 - o zákonodárcem byly pouze lidová shromáždění, mnoho norem vznikalo pomocí přetorů a soudní praxe
 - o přetor vytvářel právo v rámci soukromého soudního řízení- v první části- in iure- zvážil, zda je nárok žalobce legální a zda jsou námitky žalovaného závažné, nabídne stranám seznam soudců, když se neshodnou zvolí on sám
 - o litiskontestace- určení právního základu sporu a jeho hypotetické řešení
 - o časem zákon zaostává za vývojem společnosti
 - o řízení i bez opory v zákoně či odmítá přežitá normy
 - o **Přetorský edikt**- vyhlášky vydávané přetorem
 - Platily rok, každý přetor svůj edikt
 - Věčný hadriánův edikt- kodifikace přetorského práva
 - Dělení na: *edicta praetoris urbani* (městského přetora), *peregrini* (cizinského přetora), *curulium* (kurulských aedilů)
- ius naturale- právo přirozené
- ius gentium- právo národů
 - o Římský právní systém vychází z personality práva- cizinci byli bez ochrany
 - o Právní ochrana cizinců- preator Peregrinus a provinční správci- nemožnost použití římského práva□ vydávány edikty
 - o Římské právo určeno pro regulaci styku římanů s cizinci
 - o Mása práva proti ius civile- méně formální, jednodušší, pružnější
 - o Týká se pouze obligačního práva

11. B Damnum iniuria datum a náhrada škody

je **úmyslné nebo nedbalostní bezprávné poškození cizího majetku**

- jako delikt bylo kvalifikováno v první a třetí kapitole lex Aquilia
 - 1. kapitola upravuje protiprávní zabití cizího otroka nebo čtyřnohého stádního zvířete
 - 3. kapitola způsobení škody spálením, zlomením nebo zničením cizí věci, zraněním cizího otroka nebo zvířete
- poškozený mohl použít žalobu **actio legis Aquiliae** – ne náhrada, ale **pokuta** určená nejvyšší cenou věci v právě uplynulém roce pokud to nezaplátí mohl vlastník žalovat na dvojnásobek ceny.
- nedbalost musela spočívat v **pozitivním jednání**, ne jen v opominutí – **akvilská culpa** nebo taky **culpa in faciendo-nedbalost která spočívá v konání ne jen v opomenutí**
- **protiprávní poškození je když si to ten kdo škodí nechce potom přivlastnit**
- Předpoklady vzniku závazku k náhradě škody:
 - a) škoda byla způsobena **protiprávně**
 - b) škodu subjektivně **zavinil** škůdce
 - c) **nexus causalis** – příčinný vztah mezi působením škůdce a vzniklou škodou
 - d) **poškozený musel být vlastníkem poškozené věci**, později i zástavním věřitelem, usufruktářem nebo držitelem bonae fidei
 - e) **pouze přímým fyzickým působením** – *damnum corpore corpori datum* (škoda tělu tělem způsobená) + jednání bez přímého fyzického působení (zvíře je zavraženo a pojede hladý – *damnum corpore non corpori datum*)

12. A Obecné nauky římského práva-interpretatio, mezery v zákoně, aequitas, základní zásady ŘP

- **interpretace**-začaly se vyvíjet hospodářské a politické poměry otrokářské společnosti, se kterou dosavadní normy nepočítaly- problémy musely být řešeny pomocí interpretace pontifickými jurisdikcemi
- přetor pomáhal i nadále aplikovat římské civilní právo, ovšem nyní doplňoval mezery jeho normami vlastními normami, popřípadě dané předpisy opravoval□ takto nově vzniklé normy se nazývaly právem přetorským

- pontifikální interpretace – pontifikové neboli kněží velmi střežili své znalosti práva a zakládali si na svém postavení "profesionálních právníků". Vydání zákona 12 desek dovedl pontifiky k činnosti interpretační, a z části i tvořivé. Činnost pontifiků byla dlouho vázána a odvozována od náboženství, především i vzhledem k náboženskému zaměření římské společnosti. Mezi pravomoci pontifiků náležela spousta úkonů, jak právních, tak i neprávních. Obecně je lze považovat za zakladatele římské právní vědy. K jejich činnosti náležela jak interpretace práva, tak později i jeho aplikace.
- **mezery v zákoně**- Dobou principátu je myšleno především období vlády císaře Augusta do vlády císaře Diokleciána, který zavádí dominát. Se změnou režimu vlády a rozšířením území bylo třeba změnit jak úřednický aparát, tak i doplnit mnohé mezery v zákonech. V platnosti zůstávají stávající prameny práva, ale posiluje se vliv římských právníků na tvorbu práva a její aplikaci.
- **Aequitas**- prétor je při rozhodování veden aequitas- smysl pro vyšší spravedlnost a prosazování obecného prospěchu

12. B Furtum a rapina

1. FURTUM (KRÁDEŽ)

- jedná se o civilní soukromoprávní delikt = útok proti soukromému zájmu, vědomý zásah do zájmové sféry jiného
- definice: *protiprávní odcizení movité věci nebo osoby alieni iuris, užívání nebo její držby za účelem zisku, za účelem obohatit se*
- **ZNAKY:**
 - a. **odcizení věci (concretatio rei)** – hmotné nakládání, působení na věc, odnětí z držby
 - věc musela být movitá, musela být způsobit - NE - res nullius a věc extrakommerciální
 - musí se navenek projevit nějakým činem
 - zatajení nalezené věci
 - již v římském právu byla možná krádež věci vlastní (furtum rei suae), např.: jestliže vlastník uzavřel smlouvu o nájmu věci na jeden rok a před uplynutím lhůty detentorovi neoprávněně věc odebral
 - b. **protiprávnost (animus furandi)** – vědomé jednání proti vůli oprávněného
 - c. **zištnost (animus lucri faciedi gratia)** - úmysl obohatit se
 - d. **vědomost (dolus animus)** - úmysl ukrást, nejde totiž spáchat jinak než úmyslně

- ŽALOBY:

a) actio furti

- žaloba **poškozeného proti zloději**, která zněla na pokutu, **poenální** (není náhrada škody, trest je násobek skutečné hodnoty věci) **infamující** žaloba
- osoby páchající krádež jsou vázány kumulativně
- i proti dědici pachatele, ale jen o to, o co se obohatil
- zloděj dopadený v noci mohl být zabit, ve dne jen, když se bránil se zbraní v ruce
- **na quadruplum**: krádež zjevná - zloděj přistižen při činu (f. manifestum), věc se našla v jeho domě, nechťel ji vydat (non exhibiti), nedovolil prohlídku domu (prohibiti)
- **na triplum**: našla-li se u někoho kradená věc, i když ji sám neodcizil (furtum conceptum), nebo v případech že věc někdo podstrčil (furtum oblatum)
- **na duplum**: krádež nezjevná, zloděj nebyl přistižen při činu (furtum nec manifestum)
- žalobce původně jen vlastník ukradené věci, později každý, komu záleželo na tom, aby věc nebyla ukradena (ti měli věcná práva k věci cizí, ti, co věc opravovali,...)

b) condictio furtiva

- žaloba vlastníka věci proti zloději jako rei persekutorní žaloba, zněla na vydání věci nebo náhradu hodnoty věci a na plnou náhradu škody
- pouze vlastník a pouze proti pachateli
- zloděj odpovídá za náhodu i za zkázu věci
- více pachatelů je vázáno solidárně, pokud zaplatí jeden, ostatní jsou osvobozeni
- byla pasivně zděditelná (= dědic dědí po zloději)

2. RAPINA (LOUPEŽ)

= vědomé a násilné odnětí cizí věci movité

- **actio vi bonorum raptorum**
 - o infamující žaloba
 - o musela se uplatnit do roka, po roce zněla na simplum, do roku na quadruplum
 - o vylučovala použití actio furti
 - o byla pasivně nezděditelná – ne proti dědicům pachatele

13. A Základní vývojová stadia římského procesu civilního (legisakční, formulový, extra ordinem), soudní soustava, personální obsazení, základní zásady a soudní principy

1. legisakční proces (= doba královská, počátek republiky)

= žaloba slovy zákona – musela se přesně dodržet forma = přísný formalismus (dohlíželi pontifikové)
= omezení svévole (do té doby se člověk domáhal svého práva sám)

- platilo pouze pro Římany

- 2 fáze:

② *In iure* – před úředníkem

- o musely se dostavit obě strany, ten kdo ručil, že se dostaví žalovaný – *vindex* = *in ius vocatio* (=výzva k dostavení)
- o žalobce přednesl doslova (= slovy zákona) žalobu
- o litiskontestace (úředník mohl žalobu i zamítnout = *denegatio actionis* nebo přiznat = *postulatio*, stanovily se podmínky, strany byly odkázány k soudci)

② *Apud iudicem* – před soukromým soudcem (soudce = *iudex* nebyl státním orgánem, ale soukromou osobou státem zmocněnou)

- žaloby k vymáhání nároku: *actio legis sacramenti* (= sázka neúspěšné strany propadla bohům), *legis actio per iudicis postulationem*, *legis actio per condictionem*

- žaloby k vymožení již přiznaného nároku: *legis actio per manus injectionem* (= volné nakládání s dlužníkem), *legis actio per pignoris capionem* (= exekuce majetku, ne osoby dlužníka)

2. formulový proces (od 2. stol. před naším letopočtem)

- zavedl ho cizinecký prétor, nejprve sloužil jen pro spory mezi cizinci nebo mezi cizincem a Římanem, později byl jediný, který směl být používán

- mnohem pružnější, od legisakčního převzal 2 stadia

1. prétor: **žalobní formule** (= určení soudce, vymezení požadavků, přeformulování nároku do právní řeči, stanovení merita věci (= jádro sporu), směrnice pro soudce – podmínky odsouzení nebo osvobození), **litiskontestace** – končí jí první fáze (účinky: novace nároku, konzumpční účinek – okamžikem litiskontestace se nárok ruší = *ne bis i idem*)
2. **úkoly**: přezkoumat skutkový stav, provést důkazy, vynést rozsudek (= *sententia iudicis*), **zásady**: neformálnost (soudce důkazy prověřuje sám, navrhuje strany), bezprostřednost, ústní, veřejné jednání, rovnost stran, jedna strana ke druhé může dělat námitky), soudce je vázán důkazy (a zásada volného hodnocení důkazů), důkazní břemeno leží na tom, kdo něco tvrdí, odvolání nebylo možné, **kontumační rozsudek** – ve prospěch strany, která se dostavila za předpokladu, že se ta druhá neomluví, **princip pekuniární kondemnace** – odsouzení pouze na peněžní plnění

3. proces kogniční, extraordinární, císařský (3. stol. nl.)

- do procesu často vstupoval císař, zavedl vlastní víceinstanční soudní systém (3 stupně: první řízení, odvolání, dovolání – **princip apelační** – možnost odvolat se k císaři)

- byrokraticky placený aparát, soudní poplatky – *sportulæ*

- neveřejná jednání celá před soudcem (už ne dvě fáze)

- dříve si žalobce musel sám zajistit přítomnost žalovaného – *in ius vocatio*, nyní předvolání soudem – *evocatio*

- zásady: *testis unus, testis nulus*, **řeč latina, příslušnost soudu** – např. tam, kde byl spáchán TČ, pro nepřítomnou stranu mohl případ skončit i pozitivně

13. B Inominátní kontrakty, smlouva vetešnická a směna

- Jsou **reálné kontrakty nepojmenované**, kontrakty **kauzální, dvoustranné rovné** (na rozdíl od reálných kontraktů pojmenovaných, které jsou dvoustrannými smlouvami nerovnými a mutuum je jednostranná smlouva).

- atypické smlouvy rozděleny do čtyř zvláštních skupin:

- „**do ut des**“ (dávám, abys dal)
- „**do ut facias**“ (dávám, abys udělal)
- „**facio ut des**“ (dělám, abys dal)
- „**facio ut facias**“ (dělám, abys udělal).

Vymáhaly se pomocí **kondikce**: *condictio causa data, causa non secuta*

- Od běžných reálných kontraktů se tyto smlouvy odlišují tím, **že v nich nejde o vrácení věci, jejímž předáním smlouva vznikla, ale o plnění jiné, tedy protiplnění.**

- Z inominátních kontraktů přísluší několik žalob:

- **actio praescriptis verbis** přísluší straně, která již svůj závazek splnila a na druhé straně chce vymáhat protiplnění
- **condictio ob causam datorum** je žaloba na vrácení poskytnutého plnění
- **condictio ob poenitentiam** je žaloba na vrácení poskytnutého plnění, tady se ale oprávněný rozhodl odstoupit od smlouvy dříve, než jeho partner mohl protiplnění poskytnout.

„**Vetešnická smlouva**“

= *contractus aestymatorio*

- **strana jedna odevzdává straně druhé nějakou věc**, aby ji **za smluvený obnos prodala**. Jestli se prodej nezdaří, vrací příjemce věc zpátky, jestli ji prodá, vrátí smlouvenou peněžitou sumu, a co eventuálně utržil navíc, to si ponechá.
- **Alternativní obligace**
- Smlouva **bonae fidei**
- **příjemce odpovídal za dolus, nedbalost, i za „nižší náhodu“**.
- Vzájemné nároky se vyrovnávaly žalobou „actione praescriptis verbis“, která měla název „**actio de estimato**“.

Směna – Směnná smlouva

= smlouva o výměně věci za jinou věc.

- Patřila do skupiny „**do ut des**“.
- Smlouva **bonae fidei**
- Každá strana musí poskytovat **vlastnické právo** – tím se odlišuje od koupě

14. A Římské právo procesní- actio- pojem, struktura, rozdělení, žalob, obrany a námitky žalovaného

14. B Pacta - donatio, transactio, receptum, aleatorní smlouvy, negotiorum gestio

Pactum

= **neformální úmluva**

- Větší význam v právu praetorském
- Existují **pacta adiecta** (vedlejší úmluvy), připojované zejména ke smlouvě o koupi a prodeji, ke kterým musel soudce přihlížet
- z **paktu nevzniká sice žaloba, ale procesní námitka (exceptio)**, která obvykle **k efektivní obraně postačuje**.
- Časem se v praetorské ediktu objevila i některá **pacta, žalovatelná přímo**, tzv. „**pacta praetoria**“ (např. slib dlužníka, že existující peněžitý dluh zaplatí určitého dne - ze slibu vznikala věřiteli žaloba
- Mezi „**pacta praetoria**“ se počítají dále tři případy neformálního převzetí záruky, tzv. **recepta** (= neformální převzetí záruky):
 - **receptum arbitri** je úmluva se soukromým rozhodčím, že mezi spornými stranami rozhodne spor, dohoda stran, že se neobrátl na soud, ale že nechají rozhodnout arbitra, jeho rozhodnutí je konečné, nelze se proti němu odvolat.
 - **receptum nautarum cauponum stabulariorum** byl původně zvláštní slib, který dával lodník, hostinský a majitel stájí svému zákazníkovi, že jeho věci, do podniku vnesené, budou opatrovány. Později se to bralo za samozřejmost, bez slibu, prostým vnesením věci do podniku. Odpovědnost majitele byla až po „nižší náhodu“
 - **receptum argentarii** byl slib bankéře, že vyplatí v určitý den třetí osobě určitou částku na účet svého klienta (pro svého klienta).

Pacta legitima

- neformální úmluvy, staly se žalovatelné **v císařství**.
- **slib věna a slib darovací** – až do císařství nebylo považováno za samostatné právní jednání (pouze kauza majetkových převodů)
- **Darování – donatio je bezplatné a dobrovolné rozmnožení majetku obdarovaného, kterým dárce zmenšuje své vlastní jmění**. Darování se mohlo provádět **darovacím slibem**. Slib musel mít formu stipulace. Dárce neodpovídá obdarovanému ani za evikci, ani za vady darované věci, zakázáno darování mezi manžely. Odvolání jen, pokud byl důvod.

Negotiorum gestio

= nepřikázané jednatelství, jednání bez příkazu

- je **kvazikontrakt**, kontrakt podobný konsensuálním kontraktům, chybí ale některý podstatný rys konsensuálních kontraktů, obvykle souhlas, dohoda stran.
- původně chránilo pouze právo praetorské, později i právo civilní.
- **gestor obstará záležitost druhého, aniž byl k tomu vyzván, aniž došlo k dohodě** (k přijetí příkazu) na rozdíl od **mandátu**. Jednání gestora je tedy jednostranné a jeho cílem je druhou stranu si zavázat.
- Za Justiniána se zavedl pojem tzv. **nepravé negotiorum gestio** - někdo jedná v cizí záležitosti, ale sleduje při tom své vlastní zájmy
- Gestorovi se dávala možnost uplatnit nárok na náklady, jimiž by druhá strana byla na úkor gestora obohacena.
- **Práva a povinnosti stran: gestor** musí jednání dovést do konce a vydat vše, co z provádění cizí záležitosti získal. Odpovídá za nedbalost. Když výrazně vybočuje z obvyklých forem, odpovídá i za náhodu

Transactio – smír, jeden z reálních kontraktů nepojmenovaných

15. A Mimořádné procesní prostředky magistrátské - missio in possessionem, interdikt, stipulace, restitutio in integrum

- nelze vždy užít jen soudní ochranu → pokusy o mimosoudní řešení sporů (především prétor)

- největší rozkvět v klasické době

Prétorské stipulace

- ☐ formální sliby, závazné dle ius civile – praetor nutil osoby, aby se stipulací zavázaly k nějaké činnosti nebo nečinnosti
- ☐ formulace slibů vyhlašovány v ediktu
- ☐ Př. Poručník sliboval, že poručencovy věci neutrpí za trvání poručenství žádné újmy.

Prétorské interdikty

- ☐ nejvýznamnější, velmi staré – nejdříve se užívaly na ochranu věcí extra commercium (věci kultové, veřejné a státní) ☐ pak proti svěmocnému rušení stávajících poměrů osobních i majetkových – na žádost soukromé osoby i na žádost kohokoli z občanů v zájmu veřejném ☐ **interdicta privata** a **interdicta publica**

- ☐ v situacích, kdy selhávala úprava ius civile

a) Rozlišení podle obsahu:

- interdicta prohibitoria** (zakazovací)
- interdicta restitutoria** (obnovovací)
- interdicta exhibitoria** (příkaz něco vykonat nebo vydat)

b) Rozlišení podle zájmu:

Šlo-li o veřejný zájem ☐ praetor měl své mocenské prostředky (pokuty, zabavení věci) x soukromý zájem – nerozhodoval ihned, ale vydával nový příkaz, ten byl základem pro další postup jednání, které probíhalo již před soukromým soudcem – jeho základem formule, která shrnovala obsah dřívějšího praetorského interdikt

c) Rozlišení z hlediska postavení stran:

- **interdicta simplicia** – jedna strana žalobce, druhá žalovaný
- **interdicta duplicia** – obě strany postavení žalobce i žalovaného – zejména u interdiktů držebních

Pokud se adresát dobrovolně podřídil zákazu či příkazu, byla věc skončena. Pokud ne, došlo k procesu, rozsudku a exekuci.

Missio in possessionem (= uvedení do držby)

= opatření, kterým praetor poskytoval ochranu ohrožené osobě – umožňoval jí, aby se ujala protivníkovu majetku (jednotlivě či celého majetku) s tím, že odpůrci odepřel žalobu, pokud by s těmito věcmi chtěl disponovat.

- Osoba uvedená takto přetorem do držby měla ochranu i proti třetím osobám

Restitutio in integrum (=uvedení do předešlého stavu)

- mimořádný prostředek **proti některým překročením ius civile** – poskytoval jej na základě žádosti po osobním prošetření okolností ☐ zbavoval normu ius civile účinnosti, obnovoval dřívější stav jakoby k události nedošlo
- podmínky restituce později zveřejněny v praetorském ediktu
- např.: restituce se poskytovala i za škody, které utrpěli nezletilci činností svých opatrovníků

15. B Kvazik kontrakty a kvazidelikty

Kvazik kontrakty

= obligace jakoby z kontraktů

- připomínaly kontrakty, ale chyběl jim některý z pojmových znaků smlouvy, nejčastěji **konsens** (souhlasná vůle stran).
 - Mohou **připomínat** reálné (např. **mutuum**), konsensuální kontrakty. Podstatu tvořil převod vlastnického práva k určitému množství věcí zastupitelných, na rozdíl od zápůjčky nebylo však důvodem poskytnutí úvěru, ale věci se na příjemce převáděly **z důvodu, který nikdy neexistoval, nebo existoval, ale pominul či se nerealizoval**. V důsledku toho příjemce nabýval neoprávněně anebo plnění bezdůvodně, neoprávněně zadržoval. Protože se jednalo o vztahy, připomínající zápůjčku, měly žaloby z těchto poměrů název **kondikce (condictiones sine causa** = kondikce z bezdůvodného převodu vlastnictví; **žaloby z bezdůvodného obohacení**):
- condictio indebiti** (kondikce nedluhu) je žaloba na vrácení toho, co „dlužník“ poskytl **v mylném domnění, že je dlužen**. Mýlit se musel „dlužník“ (jinak by se mělo za to, že chce věřiteli darovat), mýlit se však musel i „věřitel“ (jinak kdyby věděl, že dluh neexistuje, dopouštěl by se furta – krádeže, zpronevěry)
 - condictio ob causam datorum** - někdo plnil z důvodu, který se nerealizoval (např. zřídil věno před sňatkem, ze kterého potom sešlo,...)
 - condictio ob turpem causam** (kondikce toho, co bylo plněno z důvodu potupného, namířena proti tomu, kdo přijal plnění, jež je pro něho ostudné, např. nechal si zaplatit za vydání věci, kterou přijal do úschovy

4. **condictio ob iniustam causam** (kondikce toho, co bylo plněno z důvodu nespravedlivého, např. zaplacení výhry ze zakázané hry,...)
5. **condictio sine causa v užším smyslu** - důvod obohacení neexistoval již v době jeho vzniku (darování mezi manžely,...)

= žaloby přísného práva a zněly na vydání všeho, o čem byl žalovaný v době rozsudku obohacen – tedy nejen toho, co „sine causa“ nabyt, ale i toho, co pomocí nabytého dále získal. Byl-li „v dobré víře“, neručil za zhoršení ani za zkázu bezdůvodně nabytého, jinak odpovídal za každou nedbalost, jednal-li od začátku v ziskuchtivém úmyslu, dopouštěl se „furta“ a odpovídal i za náhodu.

Kvazidelikty

= Obligace jakoby z deliktu

- **Kvazidelikty se chápou jako závazky, které vznikají ze situací podobných situacím deliktním, chybí jim však některý z podstatných znaků deliktu, obvykle zavinění.**
- Do skupiny kvazideliktů patří:
 1. **provinění soudce**, který porušil své povinnosti a procesní straně způsobil škodu (např. z nevědomosti nebo přílišné horlivosti), sankce je peněžní pokuta
 2. **zeměměřič, který udal nesprávnou výměru pozemku**
 3. **znalec, který uvedl nesprávné údaje o míře nebo počtu**
 4. **žaloba o vylitém a vyhozeném** - byla žaloba proti tomu, kdo z okna svého bytu něco vylil či vyhodil, nemuselo dojít ke škodě, stačil sám fakt, že mohlo dojít ke škodě
 5. **převzaté** – objektivní odpovědnost hostinských, lodníků za věci vnesené

16. A Řízení legisakční a formulové

1. legisakční proces (= doba královská, počátek republiky)

= žaloba slovy zákona – musela se přesně dodržet forma = přísný formalismus (dohlíželi pontifikové)

= omezení svévole (do té doby se člověk domáhal svého práva sám)

- platilo pouze pro Římany

- 2 fáze:

② *In iure* – před úředníkem

- o musely se dostavit obě strany, ten kdo ručil, že se dostaví žalovaný – *vindex* = *in ius vocatio* (=výzva k dostavení)
- o žalobce přednesl doslova (= slovy zákona) žalobu
- o litiskontestace (úředník mohl žalobu i zamítnout = *denegatio actionis* nebo přiznat = *postulatio*, stanovily se podmínky, strany byly odkázány k soudci)

② *Apud iudicem* – před soukromým soudcem (soudce = *iudex* nebyl státním orgánem, ale soukromou osobou státem zmocněnou)

- žaloby k vymáhání nároku: *actio legis sacramenti* (= sázka neúspěšné strany propadla bohům), *legis actio per iudicis postulationem*, *legis actio per conditionem*

- žaloby k vymožení již přiznaného nároku: *legis actio per manus injectionem* (= volné nakládání s dlužníkem), *legis actio per pignoris capionem* (= exekuce majetku, ne osoby dlužníka)

2. formulový proces (od 2. stol. před naším letopočtem)

- zavedl ho cizinecký prétor, nejprve sloužil jen pro spory mezi cizinci nebo mezi cizincem a Římanem, později byl jediný, který směl být používán
- mnohem pružnější, od legisakčního převzal 2 stadia
- 3. prétor: žalobní formule (= určení soudce, vymezení požadavků, přeformulování nároku do právní řeči, stanovení merita věci (= jádro sporu), směrnice pro soudce – podmínky odsouzení nebo osvobození), litiskontestace – končí jí první fáze (účinky: novace nároku, konzumpční účinek – okamžikem litiskontestace se nárok ruší = *ne bis i idem*)
- 4. úkoly: přezkoumat skutkový stav, provést důkazy, vynést rozsudek (= *sententia iudicis*),
- 5. zásady: neformálnost (soudce důkazy prověřuje sám, navrhuje strany), bezprostřednost, ústní, veřejné jednání, rovnost stran, jedna strana ke druhé může dělat námitky, soudce je vázán důkazy (a zásada volného hodnocení důkazů), důkazní břemeno leží na tom, kdo něco tvrdí, odvolání nebylo možné, kontumační rozsudek – ve prospěch strany, která se dostavila za předpokladu, že se ta druhá neomluví, princip pekuniární kondemnace – odsouzení pouze na peněžní plnění

16. B Societas a mandatum

Societas (smlouva společenská), konsensuální kontrakt

- dva či více lidí se zavazují k **vzájemnému plnění, aby dosáhli společného, právem dovoleného cíle**, pouští se do společného podniku a zavazují se přispíváním k jeho zdatu
- Účastníci smlouvy (*socii* = společníci) přinášejí do společnosti vklady - jsou vždycky hodnoty majetkové, ale je možné do společnosti vložit místo majetkového vkladu např. své **odborné znalosti** či zkušenosti nebo např. **svou popularitu**, své známé jméno,...
- **Animus societas** = podnik nemusí spočívat jen v aktivní činnosti

- Rozlišovaly se společnosti různého typu: např. **societas omnium bonorum** - socii vkládali veškerý svůj majetek, **společnost výdělková** – provozování obchodní činnosti
- **Společnost není právnická osoba (nemá právní subjektivitu)**, vklady vstupujících jsou **spoluvlastnictvím společníků**. Podíly jsou určeny smluvně, obvykle podle velikosti vkladů, není-li však o podílech nic ujednáno, platí, že jsou stejně velké. **Povinnost složit vklad**
- Podíly jednotlivců na zisku a na ztrátách jsou určeny smluvně. Lze ujednat, že některý socius ponese **jen podíl na zisku** a na ztrátách ne, nebylo možné nést jen **podíl na ztrátě**
- Smlouva působila pouze mezi společníky, **navenek účinná nijak nebyla**. Socius jednající sám = **nepřímý zástupce** ostatních + právo na náhradu škody vzniklé při jednání za společnost
- Odpovědnost za škodu, úmysl i nedbalost
- Společnost se zakládala na vzájemné důvěře společníků, museli spolu jednat poctivě, jeden druhému odpovídali za dolus a nedbalost. K vyrovnání vzájemných nároků měli k dispozici žalobu „**actio pro socio**“, její uplatnění na soudě způsobilo **zánik společnosti**. Odsouzení mělo také **infamující účinek**
- Společnost zaniká:
 - 1) **smrtí kteréhokoli z účastníků**
 - 2) **dosažením cíle**, který vedl ke vzniku společnosti
 - 3) **zánik majetkového substrátu**
 - 4) **z vůle společníků**. Socius nesmí vystoupit jen proto, aby nemusel nést očekávané ztráty. Nevčasná výpověď tohoto typu nezbavuje společníka povinností!!!!
 - 5) **litiskontestací** o žalobě „pro socio“
- **Consortium** = to, co nešlo reálně rozdělit v dědické sukcesi, bratři po smrti patera familias, žaloba na zrušení: „**actio familiae erciscundae**“, nebo žalobou **actio communi dividundo**
- **Societas publicanorum** = pro vybírání daní

Mandatum (smlouva příkazní)

- = **konsensuální kontrakt, dvoustranná smlouva nerovná** na rozdíl od ostatních konsensuálních kontraktů, které jsou synallagmata.
- Mandatum je smlouva o **bezplatném obstarání cizích záležitostí** - mandant dá příkaz mandatáři a mandatář pokyn přijme s tím, že nebude chtít žádnou odměnu.
- Ze smlouvy vyplývají dvě žaloby: **actio mandati directa** – žaloba mandanta proti mandatáři a **actio mandati contraria** – žaloba mandatáře proti mandantovi (mandatář vymáhá náhradu výdajů, náhradu škody, kterou plněním příkazu utrpěl)
- **Činnost**, ke které se mandatář zavazuje, může být **faktická** (např. koupení věci) nebo **právní** (zastoupení v soudním řízení s **plnou mocí**).
- Činnost je v **zájmu mandanta**, není ale vyloučeno, aby na ní měl zájem i mandatář – kdyby se jednalo jen o zájem mandatáře, byla by to **právně irelevantní dobrá rada**.
- Povinnosti stran:
 - ❓ **Mandatář** musí provést příkaz věrně, nesmí vybočit z mezí, které mu byly vytčeny, dozví-li se o tom, že mandant příkaz odvolal nebo že zemřel, musí přestat s jeho prováděním. Po skončení svého úkolu vydá mandatáři všechno. Odpovídá za dolus a omnis culpa

Mandant je vázán uhradit mandatáři **všechny výlohy a nahradit škodu**, která mu vznikla v **přímé souvislosti s prováděním příkazu**.

17. A Řízení kogniční a exekuce

proces kogniční, extraordinární, císařský (3. stol. nl.)

- do procesu často vstupoval císař, zavedl vlastní víceinstanční soudní systém (3 stupně: první řízení, odvolání, dovolání – **princip apelační** – možnost odvolat se k císaři)
- byrokraticky placený aparát, soudní poplatky – **sportulé**
- neveřejná jednání celá před soudcem (už ne dvě fáze)
- dříve si žalobce musel sám zajistit přítomnost žalovaného – **in ius vocatio**, nyní předvolání soudem – **evocatio**
- zásady: **testis unus, testis nulus, řeč latina, příslušnost soudu** – např. tam, kde byl spáchán TČ, pro nepřítomnou stranu mohl případ skončit i pozitivně

17. B Smlouva nájemní - locatio conductio rei a Lex Rhodia de iactu

Locatio-conductio rei (nájem věci)

- smlouva, ve které se pronajímatel (**lokátor**) zavazuje odevzdat **nespotřebitelnou věc nájemci do užívání, detence** (není držba) **na určitý čas**, nájemce (**conductor**) se zavazuje platit v penězích dohodnuté nájemné
- **pacht** = užívání a požívání, **nájem** = užívání
- předmětem mohla být věc:
 - ❓ movitá i nemovitá
 - ❓ hmotná i nehmotná

- ☐ nespoteřebitelná a přesně určená (individuálně určená)
- **arenda** = nájem věci plodonosné, mimo užívání věci mohl arendátor i požívat věc, nájemné mohlo být určeno zlomkem výnosu z věci plodonosné nebo pevně určeno bez ohledu na výnos
- povinnosti pronajímatele:
 - ☐ vydat nájemci věc v užitelném stavu a udržovat ji v takovém stavu po celou dobu nájmu, odevzdat i s plody a příslušenstvím
 - ☐ hradí nutné náhrady, nesmí požadovat nájem, protože nájemce věc nemůže užívat
 - ☐ odpovědný byl za dolus, ne za náhodu, za evikci a skryté vady, které snižovaly užitelnost věci, za veškerou škodu, která by nájemci vznikla vinou pronajímatele
 - ☐ na prosazení těchto povinností měl nájemce proti pronajímateli **actio conducti**
- povinnosti nájemce:
 - ☐ platit dohodnuté nájemné (až po skončení nájmu), i když jsou překážky vzniklé jeho zaviněním
 - ☐ nemusel platit, pokud věc neužíval
 - ☐ vrátit věc po uplynutí nájmu s veškerými přírůstky (cum omni causa)
 - ☐ odpovídal za dolus i culpa, pokud užívá nedovoleným způsobem, nemá *custodii* (odpovědnost za nižší škodu), neodpovídá za běžné opotřebení
 - ☐ pro zajištění těchto povinností měl pronajímatel **actio locati** + zástavní právo na všechny věci, které nájemce na pronajatou věc přivedl nebo přinesl (invecta et lillata)
- délka nájmu se řídila dohodou, může dojít k **relocatio taceta** = prodloužení mlčky, pokud pronajímatel nic nenamítá (na dobu, na kterou bylo uzavřeno před tím) – mělo se za to, že smlouva byla uzavřena znovu
- platila zásada *Emptio tollit locatum* = Koupě ruší nájem
- zánik:
 1. souhlasné odstoupení stran = ani jedna strana nezačala plnit
 2. uplynutí doby
 3. jednostranné odstoupení
 - a. pronajímatele – nájemce neplatí nájem, nájemce se o věc nestará, pronajímatel věc potřebuje (např. pro opravy)
 - b. nájemce – věc má vady, které brání v užívání

Lex Rhodia de iactu

- zvláštní úprava platila pro námořní dopravu --> všichni účastníci plavby společně nesli škodu, která vznikla částečným vyhozením nákladu v důsledku námořní nouze
- vlastníci zachráněného zboží byli povinni zaplatit poměrně přiměřené odškodné za vyhození zboží kapitánovi lodi (magister navis), který rozdělil odškodné mezi poškozené podle poměru zachráněného zboží
- kapitán lodi měl právo zadržet zboží až do vyrovnaní
- poškozeným patřila **actio locati** a kapitánovi **actio conducti** proti vlastníkům zachráněného zboží

18. A Právo osob - právní postavení otroků a propuštěnců, manumissio, promissio iurata liberti, peculium, favor libertatis, postavení dítěte otrokyně, postliminium

Osoby nesvobodné

- *personae serviles* – otroci
- nebyli subjekty práva, ale objekty práva, nemohli vlastním projevem vůlí měnit, rušit, zakládat práva, neměli odpovědnost za své projevy vůle
- žádná vnitřní diferenciac
- *dominica potestas* = moc pána nad otrokem
- *ius vitae necisque* = právo života a smrti – pán si mohl se svým otrokem dělat, co chtěl, později zákaz mimořádně krutého zacházení nebo nucený prodej
- otrok = myslící a chodící věc
- *peculium* = pán svěřil otroku půdu, aby si mohl něco vydělat a vykoupit se
- otrok mohl nabývat, ale vše pro svého pána
- neměl právo na rodinu (*contubernium* = otrok žil s otrokyní, ale žádná moc nad dětmi)
- vznik otroctví:
 1. *otrokem od narození*
 - dítě následovalo stav matky, otrokyni se rodí otrocké dítě (dítě patří pánovi)
 - stav otce nerozhoduje, protože matka-otrokyně nemohla být nikdy řádně vdaná
 - *favor libertatis* = ve prospěch svobody (dítě se může stát svobodným, pokud matka byla sebekratší dobu na svobodě)
 2. *válečné zajetí = captivitas*
 - okamžikem zajetí v cizím státě jakoby Říman zemřel

- *postliminium* – po propuštění ze zajetí nastupuje opět do svých práv a povinností
- 3. *smluvní typ otroctví*
 - někdo se nechá prodat, aby získal peníze pro svou rodinu, nebo aby splatil dluhy (pouze trans Tiberim (= za Tiberu) – Říman nemůže být otrokem Římana)
- 4. *znovuvedení do otroctví = revocatio in servitute*
 - zotročení pro nevděk, pokud se propuštěnec ke svému ex-pánu choval nevděčně
- 5. *pokud Říman porušil hrubě své občanské povinnosti* (např. nedostavil se k cenzu, vyhnul se vojenské službě)
- 6. *pokud se osoby nižšího postavení nacházely v Římě*
- 7. *pokud se Římanka pohlavně stýkala s otrokem* (ale byla třikrát varovaná)
- konec otroctví:
 - a) *se souhlasem pána*
 1. MANUMISSIO (zavádělo civilní právo)
 - Per vindictam (= propuštění hůlkou)
 - Manumissio censam (= zapsání mezi svobodné občany)
 - Manumissio testamento (= propuštění v závěti)
 - Manumissio in ecclesia (= propuštění před obcí věřících – za kř. císařů)
 2. PRODEJ OTROKA S VÝHRADOU SVOBODY
 3. PÁN OPUSTIL TĚŽCE NEMOCNÉHO OTROKA
 - Buď si ho poté vzal jiný pán, nebo ho původní pán dal na tzv. Asklepiův ostrov (= tam se stal svobodným)
 4. NEFORMÁLNÍ PROPUŠTĚNÍ (uznával prétor)
 - Inter amicos (otrok → Juliánský latin)
 - Per epistolam (v dopise)
 - Per mensam (u stolu, otrok si sedl se svobodnými a stal se svobodným)
 - b) *bez souhlasu pána*
 - úřad osvobodil otroka, pokud např.: zasadil se o Řím, stal se knězem nebo mnichem, žil v dobré víře, že je svobodný, odhalil vraha svého pána

Libertin

= propuštěný otrok (= pokud byl otrok propuštěn, ještě se nestával svobodným Římanem)

- vztah mezi pánem a otrokem nezanikal, pán už nebyl dominus, ale *patronus*, měli vůči sobě vyživovací povinnosti, v druhém pokolení úcta a vyživovací povinnost otroka vůči pánu (jinak mohl být znovu zotročen)
- *promissio iurata liberti* = slib prací

18. B Smlouva nájemní - obecné znaky, locatio conductio operis a operarum

Locatio-conductio (nájem, pronájem)

- pronajímatel (**locator**) se zavazuje odevzdat nájemci (**conductor**) věc do dočasného užívání (nebo pro něj pracovat, vytvořit dílo) a nájemce se zavazoval poskytnout určitou peněžní náhradu (pensio, merces)
- smlouva bonae fidei, rovná – obě strany mají stejné práva a povinnosti
- nájem zahrnoval novodobý **nájem věci + pracovní smlouvu + smlouvu o dílo**

Locatio-conductio operarum (pracovní smlouva)

- smlouva, kterou pracovník pronajímal svou pracovní sílu za mzdu po sjednanou dobu
- předmětem pracovní smlouvy mohly být pouze práce nekvalifikované (dělník, kopáč, ne učitel nebo advokát)
- povinnosti pracovníka - locatora:
 - o osobně splnit dojednané práce a služby
 - o pracuje sám za sebe, odpovídá za nedbalost
 - o na jejich řádné splnění měl objednatel **actio conducti**
- povinnosti objednatele (zaměstnavatele - conductora)
 - o zaplatit pracovníkovi dohodnutou mzdu v penězích, i když práce nebyla vykonána bez zavinění lokátora, pokud zde byly překážky
 - o na ochranu svých zájmů měl pracovník proti zaměstnavateli **actio locati**
 - o pracovní smlouva končila uplynutím času, na kterou byla omezena, nebo jednostrannou výpovědí z kterékoliv strany ze spravedlivého důvodu (ex iusta causa)

Locatio-conductio operis (smlouva o dílo)

- zhotovitel (**conductor**) se zavazoval objednateli (**locator**) za odměnu zhotovit dílo (opus) jako úspěšný pracovní výsledek
- strany pojmenovány opačně než při pracovní smlouvě (objednatel dával materiál na zpracování a dodavatel jej přebíral ke zpracování)

- pokud materiál dodal sám dodavatel, jednalo se o smlouvu trhovou (kupní)
- např. postavení domu, oprava movitých věcí, vyučení řemeslu, doprava osob či zboží
- nebyl kladen důraz na práci, ale na výsledek
- dílo mělo odpovídat zadání zakotvenému ve smlouvě a schvalovalo se (= collaudio)
- povinnosti zhotovitele:
 - o vyhotovit dílo včas a řádně svým náradím na svou odpovědnost
 - o objednatel měl proti dodavateli na splnění jeho povinností **actio locati**
 - o tížilo ho riziko náhodného poškození nebo zničení věci před odevzdáním
 - o odpovídal i za škodu, která vznikla jeho nevědomostí či nezkušeností
 - o odpovídal i za výběr pracovníků, které si k výkonu přibral (*culpa in eligendo*)
- povinnosti objednavatele:
 - o zaplatit odměnu až po dokončení díla
 - o dodavateli patřila k vymožení nároku proti objednavateli **actio conducti**

19. A Právní postavení peregrinů a římských občanů (soukromá a veřejná práva římských občanů)

pater familias:

- ☐ dospělý (starší 14 let) římský svobodný občan
- ☐ osoba sui iuris, tedy nikomu nepodléhající ☐ obyčejně syn rodiny, jehož otec zemřel, nebo emancipovaný syn ☐ poté co se oženil a zplodil děti, mohl být skutečným paterem familias
- o Pater familias je nejvýše postaveným členem římské rodiny (hlava rodiny)
- o Právo otce nad rodinou je svrchované a neomezené a je vyjádřené symbolem ruky (*manus*) 0
- o Děti jsou osobně svobodní lidé, jedině otec má ale *caput* (je *sui iuris* – osoba svého práva)
- o Vše, co nabývají osoby *alieni iuris* (osoby cizích práv), nabývají pro otce.
- o Moc otce nad dětmi je prakticky bez hranic (postavení přirovnáváno k otrokům). Dokud jsou děti *alieni iuris* (pod mocí otcovskou) jsou bezprávné v právu soukromém, v právu veřejném ale mají samostatné postavení (mohou zastávat důležité funkce)

Peregrinus (peregrín) = cizinec

- ☐ Cizinci nejsou pod ochranou ŘP, pod účinnost ŘP spadají se svým souhlasem
- ☐ Smí využívat služeb cizineckého prétora
- ☐ Svě právo si nosí s sebou – princip personality práva
- ☐ Později se jim říkalo peregríni

Latínové

- ☐ Mezistupeň mezi Římanem a cizincem
- 1. Latini prisci (rodově příbuzní Římanům)
 - **ius commercii (právo obchodu), ius connubii (právo uzavřít řádný sňatek)**
 - **ius migrandi** – právo stěhovat se, pokud se přestěhovali do Říma, stali se Římany
- 2. Colonarii (kolonizovali provinční území získané Římem)
 - ius commercii a ius connubium
- 3. Junianští Latínové (otroci, kteří byli propuštěni neformálně – podle prétorského práva)
 - ☐ od 3. století přnl. začali Římané dobývat mimoitalské kolonie a obyvatelstvo v nich již nedostávalo římské občanství, bylo vyloučeno z užívání národního civilního práva => proto se vytvořilo ius gentium
 - ☐ od konce republiky se rozdíl mezi Římany, Latiny a peregriny stíral
 - ☐ r. 212 císař Caracala udělil římské občanství všem svobodným lidem v říši

Římský občan

- a) osoba svobodná – sui iuris (= svého práva)
- b) osoby pod cizí mocí – alieni iuris (= osoby cizího práva)
- mají právní subjektivitu (i nenarozené dítě) a způsobilost k právním úkonům (pouze sui iuris)

Římské občanství

Civitas = vztah mezi státem a fyzickou osobou, kdy na jedné straně stát zaručuje osobě práva a bezpečnost, na druhé straně požaduje určité plnění a výraz loajality ke státu (vojenská služba, daně)

Nabytí občanství

- a) Narození – římským občanům žijícím v řádném manželství (výjimka: favor libertatis)
- b) Přijetím – buď zvláštním udělením občanství (sňatek s římskou občankou před 7 svědky, zplození dítěte s Latinkou, zásluhy o město,...), nebo propuštěním na svobodu (otroci)

Pozbytí občanství

- a) Zajetí
- b) vzdání se občanství nedobrovolně (vyhnanství, exil)
- c) zapsání do jiné obce – domicilu
- d) velezrada

e) deportace do dolů

Práva římského občana

- ? Právo hlasovat v lidových shromážděních (**ius suffragii**), které však existovalo pouze za republiky.
- ? Právo uzavírat legální smlouvy (**ius commercii**).
- ? Právo vstupovat do zákonného manželství (**ius connubii**).
- ? Právo zastávat veřejné úřady (**ius honorum**), od dob císařství se ale vztahovalo jen na senátory a jezdce.
- ? Právo konat auspicia a zastávat kněžské úřady (**ius sacrorum**).
- ? Právo obracet se na soud (**ius legis actionum**).
- ? Právo odvolat se k lidu (**ius provocationis**).
- ? Právo hájit se před řádným soudem.
- ? Právo nebýt vystaven mučení či bičování.
- ? Právo být vyjmut z placení některých daní.

Povinnosti římského občana

- ? Povinnost přijmout roli porotce a opatrovníka
- ? Přihlásit se k cenzu
- ? Uposlechnout rozkazů zvoleného magistráta
- ? Fyzické práce pro stát (např. za účelem postavení Kapitolu)
- ? Placení tributů (nepravidelná daň)

právní osobnost člověka (caput civis Romani) je podmíněna trojím stavem

- každý plnoprávný subjekt ŘP musí mít **status libertatis, status civitatis a status familiae** ?
změnou kterékoli nastává změna právní osobnosti ? buďto nová osobnost (při rodině), nebo zanikala (při ztrátě příslušnosti k rodině či při ztrátě svobody)
- ? ztráta svobody ? **capitis deminutio maxima** = úplný zánik právní osobnosti – občan se stává otrokem v cizině, doma přestává právně existovat, posuzuje se jako zemřelý
- ? ztráta příslušnosti k římské obci ? **capitis deminutio media** – zanikala práva veřejná, ze soukromých ta, která pocházela z ius civile, z občana cizinec, manželství se z řádného stalo manželstvím cizineckým (matrimonium iuris gentium)
- ? změna rodinného statusu ? častý jev: **capitis deminutio minima** – např. při provdání dcery, ta nyní do moci manžela, při adopci, při emancipaci ? znamená zrušení dosavadních agnátských vztahů, pokrevenské trvaly, manželství a veřejných práv se netýkala

19. B . Smlouva kupní (trhová) – odpovědnost za vady, evikční princip, vedlejší ustanovení u kupní smlouvy

- ? emptio-venditio je **konsenzuální dvoustranný rovný (synalagmatický) kontrakt**
- ? prodávající musel chránit věc až do odevzdání kupujícímu, a to v rozsahu culpa omnis – běžná nedbalost (včetně custodie – nižší náhoda, ne však za vis maior – za tu odpovídá kupec)
- ? platila zásada Periculum est emptoris – nebezpečí nahodilé zkázy tíží kupce
- ? dále musel odevzdat věc kupujícímu a zajistit mu trvalou a nerušenou držbu
- ? kupující byl chráněn **evikčním principem**, tj. proti nárokům třetích osob, aby mu věc neodebraly pořadem práva nebo si nepřipisovaly nějaké věcné právo
- ? k tomu sloužila *stipulace rem habere licere* (prodávající zaručoval nerušenou držbu) nebo *stipulace duplae* (prodávající se zavazoval zaplatit dvojnásobek kupní ceny, pokud by někdo jiný vznášel na věc nárok)
- ? později bylo možné vyhnout se odpovědnosti za evikci dohodou
- ? u pohledávky odpovídal prodávající jen za její existenci (*nomen verum*) ne za vymahatelnost (*nomen bonum*)
- ? dále prodávající odpovídal za fyzickou kvalitu prodané věci
- ? původně neodpovídal za nic, co bylo možno zjistit prohlídkou věci s otevřenýma očima
- ? později podle ediktu kurulských edilů, tzv. **ediktální ručení**, prodávající odpovídal za skryté vady, které snižují upotřebitelnost u **tažného dobytka a otroků**. Kupující mohl žalovat **actio redhibitoria** na vrácení kupní ceny nebo **actio quanti minoris** na snížení ceny.
- ? pokud měl kupovaný pozemek menší rozlohu, než bylo dohodnuto, kupující mohl rozdíl, který přeplatil vymáhat actione de modo agri
- ? pokud prodávající podvodně zamlčel jemu známé nedostatky, mohl kupující žalovat na snížení nebo vrácení kupní ceny a interesse actione empti
- ? pokud prodávající stipuloval určitou kvalitu a pak se ukázalo, že věc tuto kvalitu nemá, mohl kupující vymáhat veškerou škodu

Vedlejší úmluvy, které bylo možno připojit ke kupní smlouvě:

- ? **Lex commisoria** – **dohoda o odstoupení od smlouvy** – pokud nebude kupní cena stanovena do určitého data
- ? **In diem addictio** - **výhrada lepší nabídky** – kdy prodávající mohl odstoupit od smlouvy, když do určitého data získal lepšího kupce

- ❑ **Pactum displicentiae – koupě na zkoušku** – když se kupci nebude věc líbit, prodávající ji musí koupit zpátky
- ❑ **Pactum protimiseos – úmluva o předkupním právu** – kdy kupec musel v případě prodeje nabídnout věc nejdříve tomu, kdo mu ji prodal
- ❑ **Pactum de retrovendendo – dohoda o zpětném prodeji** – kdy prodávající na přání kupujícího byl povinen do určité doby věc odkoupit zpět

20. A Právo osob – postavení dospělých osob alieni iuris (peculium castrensae, tutela mulierum, Mancipium)

- ❑ Dosažením dospělosti (u žen 12, u mužů 14 rokem) nabývala osoba plné způsobilosti k právním úkonům, ale musela být sui iuris
- ❑ Ale až věkem 25 let byli zletilí, nezletilci měli *curator minorum*
- ❑ V římské rodině je v čele *pater familias* – nad ostatními členy rodiny vykonává neomezenou moc, on jediný je osobou sui iuris, on jediný má způsobilost k právním úkonům
- ❑ Všichni ostatní členové rodiny jsou osoby alieni iuris (a to i dospělí i děti). Byli sice svobodní – mají právní subjektivitu, ale na otci závislí a jemu podřízeni, veškerý majetek nabývali pro něj
- ❑ Manželka byla ke svému muži v „postavení dcery“
- ❑ Synům neomezována veřejná práva, mohl zastávat vysokou funkci a přitom být podřízen otci
- ❑ Z postavení alieni iuris se muži dostanou až smrtí jejich patera familias či propuštěním z rodiny. Možné bylo také syna mancipovat (*personae in mancipio* – otec mohl dát svého syna pod moc jiného patera familias, aby si třeba něco odpracoval, trojí mancipací se syn stává osobou sui iuris) Teprve potom zakládá svou novou rodinu, do té doby spadá on i se svou rodinou pod svého patera familias.

Tutela mulierum (pro ženy)

- ❑ Ženy jsou považovány za osoby lehkého ducha ❑ nedovoluje se jim svobodně a řádně spravovat majetek a své záležitosti, mají omezenou způsobilost, muž je měl v moci, aby je mohl chránit
- ❑ žena měla vždy podléhat pravomoci muže – nejdříve otce, pak manžela, nebo poručníka – bez ohledu na věk
- ❑ Ustanovován ženám, které nespádaly pod ničí moc
- ❑ Bez tutely smí jednat jen vestálky (*Virgo Vestalis*)
- ❑ Nekončí ženinou dospělostí, ale je obsahově omezenější než tutela impuberis (je pouze doprovodným potvrzujícím v právním jednání ženy, nemá moc ani nad majetkem ani nad osobou)
- ❑ *Ius trium liberorum* – pravidlo zavedeno od Augustovy doby – ženy, které porodily 3 a více dětí jsou zcela osvobozeny od tutely

Mancipium

- ❑ Moc otce římské rodiny nad osobami a majetkem
- ❑ Otec má *patria potestas* – otcovskou moc
- ❑ Po smrti patera familias jsou všichni synové sui iuris, i když nejsou dospělí

Peculium castrensae

- ❑ za Oktaviána uznáno synům testovat z majetku, jež nabyli ve vojenských službách, později i právo disponovat s ním *inter vivos* v režimu jako by se jednalo o otcův rodinný majetek – tzv. *peculium castrensae* (táborové *peculium*)

Peculium quasi castrense

- ❑ tyto výhody přešly ve 4. století i na majetek synů nabytý ve státních službách či získaný od císaře nebo jako advokát – *peculium quasi castrensae*

20. B Smlouva kupní (trhová) - obecné znaky, práva a povinnosti stran, zásada *periculum est emptoris* Emptio-venditio (kupní smlouva)

- dvoustranný rovný kontrakt, konsensuální kontrakt
- je to směna peněz (*peretium*) za věc (*merx*)
- prodávající (*vendor*) se zavazuje předat věc do držby a pokojného užívání kupujícímu (*emptor*) a tento se zavazuje zaplatit prodávajícímu v penězích dohodnutou kupní cenu (*peretium*)
- předmětem koupě mohla být jakákoliv hmotná věc + věc očekávaná, i věc hromadná či nehmotná (např. pohledávka), ale musí být ocenitelná v penězích (nelze prodat služebnost)
- u budoucí věci se rozlišovala:
 - **koupě naděje** (*emptio spei*) = aleatorní (riskantní smlouva)
 - **koupě věci očekávané** (*emptio rei speratae*) = koupě s podmínkou, že věc vznikne
- předmětem smlouvy nemůže být věc neexistující nebo věc *extra commercium*
- pokud nebyla kupní cena vyjádřena v penězích, šlo o směnu
- **peretium** = peníze:
 - ❑ cena měla být určitá – **certum** (**algorithmus výpočtu** – taková cena, kolik kořat bude mít naše kočka, jaká bude na trhu, **ciferně, boni viri arbitrium** – cenu určí třetí osoba, musí se

- to respektovat)
- ☐ měla být efektivní = **verum** (cena musí být ekvivalentem věci, ale nemusí odpovídat tržní hodnotě věci, ale nesmí klesnout pod polovinu)
- ☐ měla být spravedlivá = **iustum**
- povinnosti prodávajícího:
 - o **chránit věc pro kupujícího** do odevzdání (platí zásada Periculum est emptoris = Nebezpečí nahodilé zkázy tíží kupce, kupec odpovídá za vis maior, prodávající má odpovědnost za úmyslné poškození)
 - o **odevzdat a mancipovat (pouhé předání nestačí, jinak by nepřešlo vlastnické právo) věc kupujícímu a zajistit mu klidné užívání** a nerušenou držbu (věc chráněna proti třetím osobám ☐ tzv. evikční princip), i se všemi přírůstky od uzavření smlouvy do předání věci
 - o odpovídal za **kvalitu prodané věci**, věc musí mít vlastnosti, které sliboval
 - o tyto povinnosti mohl kupující vymáhat **actio empti**
- povinnosti kupujícího:
 - o zaplatit prodávajícímu dohodnutou **kupní cenu** (dare peretium)
 - o **nahradiť prodávajícímu veškerou škodu nebo výdaje** vynaložené na věc od momentu uzavření smlouvy do převzetí věci
 - o **převzít věc**
 - o **periculum est emptoris** = nebezpečí nahodilé zkázy je na kupci

tyto povinnosti mohl prodávající vymáhat **actio venditi**

21. A . Právo osob - postavení nedospělých osob a osob s omezenou způsobilostí k právním úkonům, tutela impuberum, cura, actio legis Plaetoriae

Způsobilost k právním úkonům – možnost měnit, rušit nebo zakládat právní vztahy

- má ji pouze muž a to sui iuris

- může být omezena:

Podle pohlaví:

- žena musí být pořád pod mocí muže, nejprve pod mocí otce, později pod mocí manžela, pokud oba zemřeli, nastupoval poručníka – **tutor mulieris** (ale omezené pravomoci – neměl moc ani nad osobou ženy ani nad jejím majetkem, při právních úkonech stačil souhlas, nemusela být přítomnost jako u nedospělé)
- **ius liberorum** – aby se žena dostala z moci muže, musela porodit 3 děti

Podle věku:

- do sedmi let: **infans** (jeho vůli právo neuznává, nejsou odpovědní za své činy)
- dívky do 12, chlapci do 14: **impuberes** (mohli uzavírat manželství, mohl vykonávat nabývací úkony, ale nemohl zcizovat, pokud neměli patera familias → **tutor impuberum**, za jeho účasti mohli udělat jakýkoli úkon, jsou odpovědní za své činy)
- do 25 let: **puberes** (dospělí, muži nabývali plnou způsobilost, když nespádali pod patera familias, když chtěl, mohl mít opatrovníka: **curator minorum**, za podvod nezletilého zvýšené tresty a infamia: **actio legis Plaetoriae** – mohl žalovat každý, císař mohl nezletilci „odpustit roky“, ale museli mít min. 18 (ženy), 20 (muži))
- od 25 let: **zletilost**

Podle zdravotního stavu

- práva osob se zdravotním problémem byla omezena jen, jak mu postižení zabraňovala v úkonech
- osoby fyzicky postižené: **debilis** → curator debiliū
- osoby psychicky postižené: **furiosus** → curator furiosi (mohly nastat světlé okamžiky → nabývali plně práv)

Marnotratnost, marnotratník = prodigus

- muž zdědil majetek po předcích a utrácením ohrožuje životní úroveň rodiny (pokud si vydělal sám a utrácel, nebyl marnotratník)
- **curator prodigi**: prétor odejmul ius commercii, jeho práva byla omezena jen v oblasti obchodování (měl postavení nedospělé, odpovídal za delikty)
- postaveno na úroveň duševní choroby, ale vyléčitelné

Bezectnost, bezecná osoba = infamovaná osoba

- nesměli být svědky, neměli aktivní a pasivní vol. právo, nesměli uzavřít sňatek s ingenuem
- stával se jím, když např. odepřel podat svědectví nějakého úkonu
- **turpitude**: osoba opovrhovaná, ale její práva omezená nebyla

Cura

- opatrovnictví, péče o osobu i majetkem, aby se nezmenšil

- druhy: cura furiosi, prodigi, minorum, debili, bonorum (= opatrovnictví majetku), ventris (= nenarozeného), absentis (= nepřítomného)

Tutela

- původně určeno pro ženy a děti, neříkal jim přímo, co mají dělat jako u cury, starali se o sebe sami – jen ochrana, aby nedošlo k majetkové újmě (právní úkony vykonávali za účasti nebo souhlasu tutora)
- vznik: ustavení v závěti, magistrátem, zákonem, vlastní výběr pro ženy
- dohled nad výchovou: *tutor impuberom*
- souhlas k úkonům: *tutor mulieris* (u žen)
- museli skládat účty z poručenské správy

21. B Depositum a pignus

= kauzální, reálné, dvoustranné nerovné smlouvy

Depositum

= smlouva o úschově

- **dvoustranná smlouva nerovná**, při které deponent odevzdává do detence depozitáře nějakou movitou věc, aby ji bezplatně ohlídal a na vyzvání vrátil.
- **Depozitář** odpovídá za škody, které by na věci **dolůzně způsobil**.
- Užívanou věc nesmí depozitář užít, jinak by odpovídal i **za náhodu**.
- „**Actio depositi directa**“ je žaloba na vydání hlídané věci,
- „**Actio depositi contraria**“ – tou se uplatňují nároky depozitáře proti deponentovi.
- Byly-li předmětem deposita peníze, depozitář může užít - navenek podobné zápůjčce s tím rozdílem, že ale depositum se uzavírá ve výhradní prospěch deponenta
- **Depositum irregulare** – někdo má v úschově spotřebitelnou věc, spotřebuje ji – musí vrátit stejné množství stejného druhu
- Nevrátí-li depozitář deponentovi věc zpátky, dopouští se zpronevěry, původně byl stíhán poenální žalobou na dvojnásobek hodnoty deponované věci, ale to se později změnilo tak, že se to platilo jen v případě, že si deponent uschoval věc z nouze (např. tísně živelnou pohromou) = **depositum miserabile**.
- Zvláštním depozitářem je **sekvester** = člověk, u kterého si několik lidí uložilo věc, o kterou vedou soudní spor. Sekvester ji má vydat tomu, kdo vyhraje.

Pignus

= stejně jako hypotéka *druh zástavního práva*. **Zástavní právo je věcné právo k věci cizí, které zvyšuje věřitelovu jistotu, že jeho pohledávka bude uspokojena**

- ke vzniku oprávnění bylo třeba **odevzdat věřiteli věc**, která byla zástavou a kterou pak věřitel ovládal
- věřiteli bylo umožněno, aby se v případě, že jeho pohledávka nebude splněna, uspokojil z věci, která jako zástava je předmětem jeho zástavního práva.
- **Věřiteli se odevzdává movitá nebo nemovitá věc**, aby zajišťovala jeho pohledávku.
- Zaplatí-li dlužník dluh, musí věřitel zastavenou věc vrátit.
- Vrací ji neporušenou a se vším přírůstkem. K prosazení tohoto nároku sloužila **actio pigneraticia directa**.
- Zájmy zástavního věřitele proti zástavci chránila **actio pigneraticia contraria**: věřitel mohl mít nárok na úhradu nákladů, na zastavené věci učiněných.
- Pignus měl akcesorickou povahu k obligaci hlavní. Praetor zástavnímu věřiteli poskytoval ochranu proti osobám třetím, proti dlužníkově reivindikaci i proti věřitelům jiným. Zástavnímu věřiteli příslušela věcná žaloba na vydání zástavy a při nesplnění pohledávky si mohl zástavu buď nechat, nebo ji prodat a z výtěžku se uspokojit. Ačkoli **nebyl vlastníkem** zástavy, **převáděl tímto prodejem na kupce plné vlastnické právo**.

22. A Základy právnických osob římského práva: hereditas iacens, nadace piae causae, sodalitates, fraternitates

Hereditas iacens (ležící pozůstalost):

- stav mezi smrtí zůstavitele a přijetím a nabytím dědictví dědicem;
- **původně**: věci tvořící pozůstalost považovány za *res nullius* (ničí) → možno volně okupovat, pak vydržet;
- **později**: ležící pozůstalosti přiznána určitá míra právní subjektivity → v klasické době považována za právní osobu svého druhu, měla správce = *curator bonorum*

Collegia (kolegia), sodalitates (bratrstva)

V užším významu jsou kolegia skupiny utvořené za účelem vykonávání náboženského kultu. Později existovala také kolegia nízko postavených nemajetných lidí, jejichž cílem bylo vzájemně si zařídit důstojné pohřbení (*collegia funeraticia*).

Sodalitates byly také nábožensky orientované, ale měly jiný cíl. Scházeli se ke společným hostinám, které byly spojené s obětováním bohům.

Už Zákon 12-ti desek o nich pojednává. Měl dovolovat pro *collegia* i *sodalitates* vlastní stanovy (podmínka - nesměly být v protikladu k zákonům města, kde působily). Na konci republiky se z kolegií a bratrstev staly politické sekty, které měly za cíl získat moc => staly se tajnými organizacemi. Proto byly některé z těchto opozičních skupin zakazovány.

Císař Augustus se snažil udělat pořádek. Veškeré právnické osoby tohoto typu byly zakázány (*lex Iulia de collegiis*). Pouze ty nejstarší byly zachovány, ale pod přísnou kontrolou. Ke znovuzřízení dával povolení Senát.

Nadace

- ❓ doba principátu
- ❓ věnování majetku pro určité účely (dobročinné, sirotčince,...) – *pia causae*
- ❓ nesamostatná nadace – osoba převedla majetek na právnickou osobu a určila, jak s ním zacházet
- ❓ samostatné nadace – v době křesťanských císařů, k dobročinným účelům (nemocnice, sirotčince)
- ❓ měly dědickou způsobilost – zůstavitel na ně mohl převést majetek
- ❓ Jiný právní institut se vytvořil v císařství - *piae causae* (zbožné účely). Justinián do nich zahrnuje veškeré náboženské a dobročinné organizace, v jejichž prospěch byl dán dar či odkaz. Nebyla zde ale personifikace majetku. Příjemci byli např. biskupové, kteří plnili vůli dárce, nebo rozhodoval sám biskup, když nebyla vůle specifikována

22. B Mutuum a commodatum

- Patří mezi **kontrakty reálné, pojmenované, kauzální: *re contrahitur obligatio*** (práva a povinnosti vznikají okamžikem předání věci)

Mutuum

= zápůjčka, půjčka

- Jednostranný kontrakt
- **S cílem poskytnout druhému úvěr převede věřitel do vlastnictví dlužníka určité množství věcí zastupitelných** a dlužník si tak zaváže, aby mu po nějakém čase **totéž množství věcí téhož druhu vrátil** = převod je **onerózní**
- Čas je buď dojednán (ve smlouvě), jinak může věřitel žádat vrácení kdykoli.
- Ze zápůjčky příslušela **věřiteli žaloba** zvaná „*actio certae credita pecuniae*“ (jednalo-li se o peníze) nebo „*actio certae creditae rei*“ (jednalo-li se o jiné genericky určené věci).
- Žaloby: **actiones stricti iudicii** (jen na vrácení půjčené sumy, vedlejší ustanovení musela být žalována samostatně)
- Přechází vlastnictví

Commodatum

= výpůjčka

- **dvoustranná smlouva nerovná**
- věřitel = **komodant** dává dlužníkovi = **komodatáři individuálně určenou věc do bezplatného (lukrativního) užívání na určitou dobu** (doba může být určena nepřímo, např. přečtením knihy) s tím, že komodatář potom **věc neporušenou** komodantovi **vrátí**.
- „**Actio commodati directa**“ = žaloba, kterou sloužila pro věřitele, závazek komodatáře věc neporušenou vrátit (se vším, co k ní přibylo): proto směl věc užívat jen smluveným způsobem (jinak odpovídá za jakoukoli škodu), musel o ni pečovat, komodantovi odpovídal dokonce i **za nižší náhodu** (*causa minor*), např. že mu věc někdo ukradl. Tato přísná pravidla se vysvětlovala tím, že ze smlouvy má výlučný prospěch komodatář.
- Závazky mohly vzniknout i komodantovi, např. tím, že komodatář vypůjčenou věc **na svůj náklad užitečně zlepšil**, anebo tím, že **půjčená věc způsobila komodatáři škodu**, které komodant mohl předejít. Tyto nároky prosazovala „**actio commodati contraria**“. Kromě ní měl komodatář i **právo retenční** (tj. zadržovat věc tak dlouho, dokud komodant neuspokojí jeho nároky).
- Rozdíl s mutuumem:
 - ❓ Jedná se o **individuálně určenou věc**, musí se vrátit ta samá věc
 - ❓ Nepřechází vlastnictví, **jen detence**
 - ❓ Jedná se o věc **nespotřebitelnou**

23. A Matrimonium, jeho druhy a mimomanželské vztahy

Matrimonium

= manželství, společenství celého života, *matrimonium iustum* = řádné manželství

- rodina byla monogamní (bigamie byla trestná, ale digamie ne) a patriarchální, ve smyslu majetkovém i osobním, nezrušitelnost zavedl až Justinián (vstup do kláštera)
- nad vším a nad všemi stál pater familias – osoba *sui iuris*, není pod mocí otce

- žena byla v postavení dcery – *filiae loco*, k dětem v postavení sestry – *sororis loci*, sňatkem přechází pod moc manžela - manus, přechází na něj celý její majetek, sňatek pro ni znamenal **kapitisdeminuci** - zánik dosavadní otcovské moci a agnátských, vztahů (nový vznik v rodině manžela)
- *connubium* = právo uzavřít manželství
- s manželstvím museli souhlasit oba snoubenci i jejich pater familias

Uzavření manželství

A) *In manu conventione* = manželství přísné (= manžel má nad ženou moc – manus)

- confarreatio*** (název od špalďového chleba, která se obětoval)
 - ☐ stará forma praktikovaná hlavně mezi patriciji za asistence kněží v chrámě
 - ☐ ženich a nevěsta pronášeli slavnostní formuly
- coemptio***
 - ☐ otec rodiny jakoby prodával dceru manželovi, ale cena byla symbolická
 - ☐ původně zřejmě jako opravdový trh - otec kompenzoval ztrátu pracovní síly
- “usus”***
 - ☐ vydržení manželské moci nad ženou
 - ☐ pokud žil muž se ženou déle jak rok, vznikl mu nad ženou “*manus*”; pokud žena nechtěla, tak podle LDT byla 3 dny venku a tím se mužovo vydržení přetrhávalo

B) *volné manželství* (bez manus)

- moc otcovská nepřecházela v moc manželskou, žena zůstávala u otce
- nebyla právem předepsaná forma, buď před svědky, nebo uvedením ženy do domu

Mimomanželské formy soužití = kvazimanželské vztahy

konkubinát

- trvalé pohlavní soužití osob svobodných, kdy úmyslem muže není mít manželku, ale jen souložnici, účel není plození dětí, ale uspokojení tužeb, chtíčů
- ne poměr právní, ale faktický
- v době císařské se stal monogamní a vylučoval se s řádným manželstvím (před tím možné, ale jen pro muže = v konkubinátu nesměla žít vdaná žena, dopouštěla by se smilstva)
- Římané se tak vyhýbali právním účinkům manželství, zejména dědickým nárokům a legitimitě potomků, nebo v něm žili, protože jim nějaká zákonná překážka bránila žít v manželství řádném (např. muži ve vojenské službě, rozdíl stavu,...)
- nad dětmi narozenými z konkubinátu nevznikala otcí patria potestas, byly to tzv. *liberi naturales* – děti s rodinou jen ze strany matky
- v císařské době bylo zakázáno žít v konkubinátu ženám z vyšších společenských vrstev
- nebyl potřeba souhlas patera familias, souhlas musel být jen, když se stýkala svobodná Římanka s otrokem (pán otroka musel povolit, pokud pán ženu třikrát varoval, mohla být zotročena také)

contubernium

- trvalé soužití dvou otroků či otroka a svobodného
- vztah faktický závislý na vůli majitele otroka
- nemá žádné právní důsledky, ani vůle žít v manželství vznik řádného manželství nezpůsobila, protože právo vůli otroků neuznávalo
- děti narozené z kontubernia byly otroky a patřily pánu matky, nevznikala patria potestas ze strany otce
- jediná výjimka byla *favor libertatis* – výsada svobody pro dítě, které se narodilo otrokyni, která byla jakkoli krátkou dobu během těhotenství svobodná

23. B Kontrakty formální

- ☐ oba typy patří mezi **kontrakty formální**, navíc **jednostranné**
- ☐ forma je na prvním místě, je-li stranami dodržena a splněna, vzniká obligace za všech okolností, dokonce i tehdy, kdyby strany sledovaly nějaký atypický, právem neuznávaný (avšak ne zakázaný) důvod
- ☐ z formy samotné se obvykle nepozná, jaký cíl vlastně sledují → **smlouvy abstraktní**

Začátek formuláře

Konec formuláře

Kontrakty verbální

- ☐ **ústní smlouvy**, vznikají pronesením určitých, právem stanovených slov (zpravidla se věřitel dlužníka formálně zeptá a dlužník formálně odpoví)
 - ☐ **formálnost** velice důležitá – latinsky, dlužník musí odpovědět stejným slovesem, jakým se věřitel zeptal (věřitel: Slibuješ? – dlužník: Slibuji!) – kdyby tento soulad chyběl, byla by smlouva neplatná
- stipulace** (*stipulatio*) - původně *sponsio*

- ❓ abstraktní smlouva - lze se jí zavázat k jakémukoli plnění (koupě, pronájem...)
- ❓ jednostranný kontrakt - žalobu má pouze věřitel: **actio ex stipulatu**
- ❓ stipulace patří mezi starší druhy smluv, přesto si udržely **oblibu** i v době klasické, a to zejména díky své abstraktní povaze
- ❓ v **poklasickém právu** její pozice **oslabena** – oslabována formálností, prosazování vůle stran
- ❓ nakonec se stipulace stala **neformálním slibem**, jehož závaznost vyplývala z vůle stran, jež ji uzavřely; pouze zbytky původní formy

dotis dictio

- ❓ **formální příslib věna**, který dávala žena nebo její dlužník či její ascendent, a to bez předcházející otázky

Začátek formuláře

Konec formuláře

Kontrakty literární = písemné

- ❓ **vznikají zápisem do účetních knih věřitele**
- ❓ např. **expensilatio**
- ❓ podobně jako kontrakty verbální → smlouvy **abstraktní, formální, jednostranné**
- ❓ **původně** byl zápis proveden poté, co dlužník přijal od věřitele půjčku (zápis sloužil jako doklad o uzavření smlouvy) X **později** byl zápis prováděn i před přijetím půjčky (a protože literární kontrakt vznikl zápisem, mohl být právně závazný i v případě, že půjčka vůbec nebyla vyplacena)
- ❓ užívány hlavně k **novačním účelům** – např. došlo ke koupi na úvěr, do knih se však zapsalo, že došlo k půjčce – obligace z tržové smlouvy se změnila v obligaci ze zápůjčky
- ❓ ochrana literárního kontraktu - např. **actio certae creditae pecuniae** (měla formu žaloby přísné)
- ❓ literární kontrakty vyšly **ve 3.stol. n.l.** z užívání, byly **nahrazeny důkazními listinami**, které měly zcela jinou povahu

24. A Matrimonium: vznik a zánik

Uzavření manželství

C) In manu conventione = manželství přísné (= manžel má nad ženou moc – manus)

- a. **confarreatio** (název od špaldového chleba, která se obětoval)
 - ❓ stará forma praktikovaná hlavně mezi patricijí za asistence kněží v chrámě
 - ❓ ženich a nevěsta pronášeli slavnostní formuly
- b. **coemptio**
 - ❓ otec rodiny jakoby prodával dceru manželovi, ale cena byla symbolická
 - ❓ původně zřejmě jako opravdový trh - otec kompenzoval ztrátu pracovní síly
- c. **“usus”**
 - ❓ vydržení manželské moci nad ženou
 - ❓ pokud žil muž se ženou déle jak rok, vznikl mu nad ženou **“manus”**; pokud žena nechtěla, tak podle LDT byla 3 dny venku a tím se mužovo vydržení přetrhávalo

D) volné manželství (bez manus)

- moc otcovská nepřecházela v moc manželskou, žena zůstávala u otce
- nebyla právem předepsaná forma, buď před svědky, nebo uvedením ženy do domu

Zánik manželství

A) Zánik vůle

- a. **Smrt** → **Smuteční rok** (*annus loctus*) – vdově se zakazovalo nové manželství po dobu 1 roku, ne pod sankcí neplatnosti, ale bezectnost a různé majetkové újm. Důvodem nebyl smutek, ale možnost sporného otěhotnění. Pro muže smuteční rok neplatil.
- b. **Zajetí** (nevztahuje se postliminium)

B) Z vůle jedné strany

- a. **Zapuzení** (= repudium), manžel prohlásil „vezmi si své věci“, mohlo to být i ze strany ženy: vzala si své věci a odešla

C) Z vůle obou stran – rozvod (= divortium)

- Neoprávněné rozvody trestala římská společnost společenským zapuzením
- Manželství s manželskou mocí mohl rozloučit jenom muž (nositel moci), a to pro vinu ženy, která byla uznána a schválena na domácím soudě
- U volného manželství zapuzením
- Od křesťanských císařů byl povolen pouze rozvod s oboustranným svolením nebo z určitých zákonem schválených důvodů. Justinian zakázal i tento rozvod, kromě případů, kdy oba manželé složili slib čistoty (vstup do kláštera). Beztrestný byl pouze jednostranný rozvod ze zákonem

schváleného důvodu druhou stranou nezaviněného – upadnutí do válečného zajetí, 5let nezvěstnosti, složení slibu čistoty, mužova impotence.

- Důvody k ukončení manželství

- ❑ posuzoval domácí soud
- ❑ neplodnost nebyl důvod
- ❑ formální stránka rozvodu podle toho, jak bylo manželství uzavřeno
- ❑ manželka musela být předána opět pod moc otce

Pokud i jen jeden z manželů pozbyl římské občanství, manželství nezanikalo, ale stávalo se manželstvím podle práva národů – *matrimonium iure gentium*

Lex Voconia

Zákon přijatý roku 169 přnl. tvrdě omezoval práva žen dědit ze závěti. Žena nesměla být za žádných okolností ustanovena hlavním dědicem, i kdyby byla jediným dítětem svého otce; přednost před ní měli v pořadí nejbližší mužští pokrevní příbuzní z otcovy strany. Později zrušen

24. B Zajištění a ochrana obligace

- osobní zajištění
 - o praedes- jedná se o součást vývoje práva zástavního. Spočívalo v zajištění uhrazení dluhu soukromníka či úředníka vůči obci či vyplacení pokuty u legisakcí. Postupem vývoje bylo možno ručit sám za sebe.
 - o vades- v legisakčním procesu ručil za tom, že se žalovaný dostaví před soud
- v klasickém právu
 - o adpromissio- verbální rukojemské obligace. Vzniká vedlejší dlužník
 - o receptum argentarii- bezforemná smlouva, kterou bankéř zavazuje vyplatit určitou věc nebo sumu na základě příkazu klienta
 - o constitutum debiti- slib dlužníka, že existující dluh zaplatí do určitého dne
 - o mandatum qualificatum- zvláštní dluh mandatu, příkaz úvěrný. Je to příkaz, aby mandátář poskytl třetí osobě úvěr nebo ji ho prodloužil.
- Věcné zajištění
 - o Fiducia- úmluva, kde jedna ze stran přijímá od druhé strany nějakou věc ve formě mancipace či in iurecessse. Fiduciář se zavazuje, že v případě splnění dluhu převede vlastnické právo zpět na dlužníka. Fiducia postupně vymizela a v justiniánském právu se již téměř nevyskytovala
 - o Pignus- pignus neboli zástavní smlouva se zřizuje tím, že jedna osoba dává osobě druhé věc do držby jako ruční zástavu. Věřitel má právo věc fyzicky užívat bez možnosti vydržení či užívání.
 - o Hypotheca- smluvní zástava- V případě hypotéky je rozdíl v tom, že držba zůstává dlužníkovi. Tedy zastavená věc nepřechází fyzicky do rukou věřitele

25. A . Překážky uzavření manželství

Předpoklady uzavření manželství zakládají tzv. způsobilost k manželství.

A) Absolutní impedimenta

= Překážky, které vylučují manželství vůbec, s osobou jakoukoli.

- 1) Nedospělost – u dívek 12 a u chlapců 14, v nejstarších dobách se pro určení věku užívalo tělesného ohledání, podle kterého se zjišťovala způsobilost k plození dětí
- 2) Pohlavní impotence – ať již přirozeného či umělého původu (castrati - kleštěnci)
- 3) Trvající manželství – existence platného manželství vylučuje další sňatek
- 4) Vojíní v době vojenské služby – mladá překážka, od 4. st. nl., zavedl ji císař Augustus
- 5) Mentální nedostatečnost – duševní zaostalost nebo psychická nemoc
- 6) otroci a cizinci bez connubia.

B) Relativní impedimenta

= Překážky, které vylučují uzavřít manželství jen s určitými osobami. S těmi, kdo vyloučení nejsou, *matrimonium legitimum* uzavřeno být může.

- 1) Kognátské příbuzenství – na určitý stupeň příbuznosti, bratranec se sestřenicí se brát mohli, manželství mezi sourozenci, a to jak plnorodými, tak polorodými bylo vždy neplatné, adopcí založené příbuzenství bylo manželskou překážkou ve stejném rozsahu jako přirozené příbuzenství, ale jen po dobu trvání adoptivního poměru.
- 2) Agnátské příbuzenství – ve stejném rozsahu jako kognátské příbuzenství, ale jen po dobu trvání agnátského poměru (Manželství uzavřené v kognátském a agnátském příbuzenství, bylo podle práva neplatné a považovalo se za krvesmilné), Švagrovství (affinitas) – tj. příbuznost jednoho manžela s kognátskými příbuznými manžela druhého. V přímé linii trvala tato překážka stále, v pobočných

- liniích bylo manželství sešvagřených osob zakázáno až za křesťanských císařů
- 3) Rozdíl stavu – bránil ve staré době manželství mezi patricii a plebeji, později zrušen, zákaz manželství ingenuum (svobodní mužové) s osobami stíženými infamií (např. herečky, prostitutky, nečestné jednání) a manželství senátorů a jejich dětí s propuštěnci. Za Justiniány tyto zákazy odstraněny, sám se oženil s cirkusovou tanečnicí.
 - 4) Různost náboženského vyznání – za křesťanských císařů, mezi křesťany a židy
 - 5) Úřad – státní úředník nesmí uzavřít manželství s ženou z té provincie, kde právě koná službu, poručník a jeho descendent s poručenkou (po tu dobu, co trvá úřad), diplomaté s domorodými ženami
 - 6) Zločin – mezi cizoložníkem a cizoložnicí, mezi únoscem a unesenou dívkou nebo vdovou
 - 7) Smuteční rok (annus loctus) – ne však neplatnost, ale bezecnost, majetkové újmy (kvůli spornosti otcovství)

25. B Zánik obligace

Zánik obligace - plnění, plnění jinou osobou než dlužníkem, plnění jiné osobě než věřiteli, prodlení věřitele, prodlení dlužníka

Splnění obligace

= *solutio* (= skutečné vykonání povinného plnění)

= věřitel obdržel to, co byl oprávněn požadovat, je jedno, jakým způsobem, povinný udělal to, co slíbil, a jen to, co slíbil

- Věřitel není povinen přijmout částečné plnění, jen když dlužník zbytek popírá
- Je možné plnit proti vůli dlužníka jinou osobou
- Věřitel je povinen přijmout jiné plnění, když dlužník nemá peníze a nabízí pozemky
- Plní se pouze věřiteli, i když si myslím, že je to věřitel, ale může existovat **vedlejší věřitel** (plní funkci náhradníka, když hlavní věřitel je nepřítomný), který plnění přijme, existují hlavní a vedlejší věřitelé a hlavní a vedlejší dlužníci, hlavní věřitel může po vedlejším dlužníkovi (jako věřitel) požadovat plnění, až když ho nevymohl od hlavního dlužníka

? **Místo a čas plnění**

- Místo plnění podle povahy předmětu
- Místo stanové ve smlouvě
- Pokud není stanoveno ani jedno, nesmí se plnit v místě nevhodném, pokud dojde k žalobě, tak plnění v místě soudu, v případě dědění v místě, kde je nejvíc pozůstalosti
- Doba plnění stanovena ve smlouvě: předčasné plnění musí věřitel přijmout, ale nesmí ho požadovat (fixní smlouva: předčasné plnění je nežádoucí)
- Doba plnění není stanovena: na vyžádání věřitele (moratorium: pozastavení – musí se na něm shodnout všichni věřitelé)

? **Nemožnost plnění**

- Z viny dlužníka: není osvobozen, věřitel má nárok na náhradu škody, ne nová obligace, pouze změna

? **Datio in solutum**: věřitel přijal jiné plnění, než byl oprávněn požadovat (je to platné)

? **Solidarita** = jeden z hlavních dlužníků uhradí celé, ostatní už nemusí plnit

Prodlení dlužníka

= *mora debitoris*

- Omeškání dlužníka bez omluvitelného důvodu,
 - o Pohledávka je splatná a dospělá
 - o Věřitel dlužníka k plnění vyzval
 - o Omeškání je zaviněno dlužníkem
- dlužník je povinen k náhradě škody
- platí úroky z prodlení a musí odevzdat to, co vytěžil z věci v prodlení

Prodlení věřitele

= *mora creditoris*

- Věřitel bezprávně nepřijímá dlužníkovu plnění, jestliže dlužník plnění nabídl
- dlužník je odpovědný jen za dolus
- dlužník se předmětu může zbavit složením u bankéře, v chrámu, na soudě
- věci podléhající zkáze může dlužník prodat, nebo je i vydat na zmar
- věřitel je povinen uhradit vzniklé náklady s věcí
- nebezpečí škody přechází na věřitele

Zánik obligace jinak než splněním - prominutí dluhu, novace, cesse, compensatio, jiné důvody zániku obligace

Remissio

= **Prominutí dluhu**

- zánik obligace, **aniž by došlo k uspokojení věřitele**

- prominutí se musí provést stejnou formou, jakým došlo ke vzniku obligace (většinou **akceptilace**: povahu stipulace, u obligací ze slovních smluv; nebo **pactum de non petendo**: úmluva, že se dluh nebude vymáhat, u každé smlouvy)
- prostřednictvím abstraktní smlouvy mezi věřitelem a dlužníkem

Novatio

= novace

- **obsah staré obligace se přenesl do nové**, musely se od sebe nějak odlišovat (např. nová nesmí mít vedlejší ustanovení)
- → zánik staré obligace se všemi účinky
- pouze **formou kontraktů abstraktních** (protože nebyla nová kauza)

Cesse

= postoupení

- **převod pohledávky bez spolupůsobení dlužníka**
- věřitel (*cedent*) na nabyvatele pohledávky (*cesionář*) převede pohledávku, ten ji má právo vymáhat a vládnout jí (cedent může chtít cesionáři darovat, cedent tím platí dluh...)

Compensatio

= započtení

- pokud mají **strany vůči sobě pohledávky** navzájem, mohou se tyto **vynulovat**, popřípadě se sumy odečtou a uhradí se přebytek = *compensatio voluntaria*
- k započtení může dojít i **jednostranně** – bez vůle druhé strany – zažádá se u soudu a dojde k *compensatio necessaria* (= kompenzace nutná, kompenzace soudní)
- pohledávky musí být vzájemné, splatné, žalovatelné a plnění musí být **stejného druhu**
- věřitel je zároveň dlužník svého dlužníka

Jiné důvody zániku obligace

- o **splynutí = confusio**
 - osoba dlužníka a osoba věřitele splynou v jedno (osoba A byla dlužníkem osoby B a stal se jeho dědicem)
- o **nemožnost**
 - počáteční nemožnost plnění
 - ? *relativní* – jen já nemohu plnit, musím nahradit
 - ? *absolutní* – nikdo nemůže plnit, obligace neplatí
 - následná nemožnost plnění: plnění bylo možno na začátku, později už ne, pokud nezavinil dlužník, obligace zaniká
- o **smrt**
- o **promlčení žaloby**

26. A Majetkové právo manželské, arrha sponsalicia, dos, pacta dotalia a donatio ante nuptias

Při vstupu do manželství mohly nastat 3 případy, jak se s majetkem ženy nakládalo:

1. **absorpční režim** – majetek ženy splývá s majetkem muže, on je jeho jediným vlastníkem (nebo jeho pater familias). Žena získává postavení *filiae loco* (na místě dcery) a je jí tak zaručeno stejné dědické právo jako dětem. Bez souhlasu manželky muž nesměl zcizovat dotální pozemek.
2. **separační režim** – majetek manželů je oddělen, manžel vykonává jen správu majetku, žena s majetkem nakládá
3. **dotální režim** – část ženina majetku je jako věno vnesena do majetku manžela, on s ním nakládá a bere z něj plody, část si uchovává žena samostatně
 - V průběhu manželství s manželskou mocí manželka jako osoba *alieni iuris* nabývala pro manžela
 - Mezi manžely platil zákaz darování *inter vivos*, kromě darování pro případ rozvodu. Povoleno bylo darování *mortis causa*.

Pokud si strany v případě zasnub (*sponsalia*) poskytly závdavek (**arrha sponsalicia**), strana, která bezdůvodně zasnoubení zrušila, o něj přišla.

Dos (věno)

- ? **byl majetek, kterým žena rozmnožila majetek manžela**, aby mu ulehčila náklady spojené s manželstvím.

Mohl to být celý majetek, jakékoliv věci, věcná práva k cizím věcem, pohledávky

pokud byl manžel podroben otcovské moci, věno přijímal pater familias

- ? pokud však věno zřídil někdo, kdo k tomu nebyl zavázán, šlo o dar vůči ženě

- ? žena neměla právní povinnost věno přinést, za principátu však byla stanovena majiteli otcovské moci právní povinnost zřídit věno pro dceru nebo vnučku

- ? věno zřizovala buď žena sama, nebo její pater familias nebo někdo jiný, kdo k tomu byl zavázán

- ? věno se zřizovalo jednáním *inter vivos* i *mortis causa* a způsoby byly např.:

- převedením vlastnického práva na manžela *mancipací*, *injurecesí* nebo *tradicí*
- zřízením věcného práva k cizí věci

- dotálním slibem, kdy se poskytovalo rozmnožení manželova majetku o pohledávku. Forma byla buď *promissio dotis* (obecná stipulační forma) nebo *dictio dotis* (jednostranný slib)
- ❑ po zániku manželství muselo být věno vráceno. Byla-li žena naživu, připadlo jí, pokud zemřela, věno se vrátilo otci, pokud zřídil někdo jiný, mohl si ponechat
- ❑ při vrácení věna měl manžel nárok na určité srážky:
 - *propter liberos* – kvůli dětem, při rozvodu z manželčiny viny
 - *propter impensans* – kvůli nákladům, které vynaložil na dotální věc
 - *propter mores* – kvůli mravům, pokud se dopustila cizoložství
 - *propter res donatas* – kvůli darům, které manžel ženě poskytl
 - *propter res amotas* – kvůli věcem, které mu nevrátila

Pacta dotalia (dotální úmluvy)

- nejprve bylo nutno práva o věnu modifikovat pouze formálním kontraktem stipulací
- později to bylo možné dělat neformálními úmluvami = dotální úmluvy

Donatio ante nuptias (darování před manželstvím)

- kdy **muž dával ženě** při sňatku určitý majetek, např. aby byla zajištěna v ovdovění nebo rozvodu
- zpočátku platily obecné předpisy o darování, muselo být učiněno před sňatkem, za trvání manželství už bylo neplatné
- za Justiniana bylo možno darování zříditi i po sňatku a název se změnil na donatio propter nuptias
- odpadla omezení platná pro obyčejné darování a úprava byla přizpůsobena právnímu režimu věna
- darovaný majetek zůstával po dobu manželství ve vlastnictví manžela, ženě připadal po manželově smrti nebo rozvodu, který manžel zavinil

26. B Změna obligace

- podle Kincla ve dvou případech- původní plnění obligace se stane nemožným- náhradní plnění nebo náhrada škody
- změna obligace nezávisí na vůli stran-
 - o plnění původní obligace se stane nemožným nebo dojde k prodlení dlužníka
- důležitost kladena na druh a stupeň viny dlužníka na nemožnost plnění
 - o za zlý úmysl- dolus
 - ❑ nedbalost- culpa- dělí se na hrubou, relativní a lehkou
 - ❑ custodia- Jedná se o povinnost zachovávat nejvyšší péči z čehož vyplývá i vyšší stupeň za ručení než za culpa.
 - ❑ Vis maior- dlužník neodpovídá

Jinak prodlení dlužníka a věřitele –

- prodlení - latinsky mora
- jedním z hlavních důvodů ke změně předmětu obligace (druhým je, že se původní plnění po vzniku obligace stává nemožným)
- existuje dvojí: prodlení dlužníka a prodlení věřitele❑ viz výše

27. A Právní jednání, pojem a druhy

Projev vůle, který na základě právní normy působí vznik, změnu či zánik soukromých práv = **právní jednání = negotium**

- pojmové znaky

- a) je určován právní normou
- b) vůle projevená v úkonu je soukromá
- c) mezi více jednajícími je konsensus
- d) osoba projevující vůli musí být způsobilá

- druhy právního jednání:

- 1) **jednostranný** – projev vůle jedné osoby (manumisse - propuštění otroka na svobodu, testament, derelictce - opuštění nebo vyhození věci...)
- 2) **dvoustranný** – souhlasný projev vůle dvou nebo více stran (smlouva = contractus, neformální úmluva = pactus)
 - 1) **inter vivos** (mezi živými) - úprava poměrů mezi stranami po dobu jejich života
 - 2) **mortis causa** (na případ smrti) - po smrti jednajících
- 1) **úplatný** (onerozní) - jedna strana poskytuje za nabytou výhodu straně druhé protiplnění
- 2) **bezplatný** (lukrativní) - za získaný prospěch se žádná protihodnota nedává (darování)
 - 1) **unilaterální** = jednostranný – nedochází ke konsenzu (závěť)
 - 2) **bilaterální** = dvoustranný – dochází ke konsenzu mezi dvěma stranami (kupní smlouva)
 - 3) **multilaterální** = vícestranný (mezi více subjekty, např. založení societās)
- 1) **abstraktní** = formální převod, neuvádí se proč (mancipace, stipulace)
- 2) **kauzální** = musí být kauza, proč se to dělá (kupní smlouva)

Jednání nesmí:

- a) obsahovat **nic nemožného**- př. nemohu prodat věc vyloučenou z právního obchodu (věc posvátnou, kostel, svobodného člověka), takové jednání by bylo neplatné
 - b) obsahovat **nic nedovoleného**- nesmí tam být nic „contra legem“
 - c) být namířeno **proti dobrým mravům** (contra bonos mores) – subjektivní hledisko (např. ujedná-li si někdo, že dostane peníze za to, co je jeho povinnost)
 - d) **obcházet zákaz zákona** (jednání „in fraudem legis“)
- vedlejší ustanovení jsou možná tehdy, týkají-li se naturalia negotii, účelem je změnit pravidelné účinky (conditio - podmínka, dies - uložení času, modus - účelové určení)

27.B Obsah obligace a plnění

- obsah obligace = předmět obligace = obligační plnění
- obsahem obligace je určité jednání nebo opomenutí, ke kterému je dlužník vázán
- předmětem obligace je plnění, které má majetkovou hodnotu
- obsah závazku:
 - o dare - dát
 - o facere - konat
 - o omitere - zdržet se
 - o pati - strpět
 - o praestare - poskytovat, odevzdávat (např. náhrada škody)
- aby byla obligace platná, musí mít plnění některé náležitosti
- musí být objektivně fyzicky i právně možné
- nesmí mířit proti zákonům či dobrým mravům
- musí být ocenitelné v penězích
- musí být určité (nelze prodat nějaký dům) - částečně neurčité u obligací alternativních a generických
- dělení obligací na:
 - o alternativní- předmět plnění je neurčitý, je určen alternativně- z alternativ se musí jedna vybrat
 - o generické- částečná neurčitost plnění, předměte, plnění jsou věci genericky určené- obligace zaniká jedině splněním
 - o dílná- předmět plnění se dá rozdělit na částečná plnění; kolik je subjekt, tolikrát se plní
 - o nedílná- předmět plnění se rozdělit nedá, všichni dlužníci plní zároveň
 - o plní-li jeden, ostatní se osvobozují
 - o úroková – jsou předmětem úroky, jedná se o nesamostatnou obligaci, závislou na jiné hlavní obligaci
 - má akcesorickou povahu
 - o předmětem je peněžitá suma nebo kvantum jinak genericky určených věcí

28. A Právní jednání: vady jednání: vědomý nesoulad mezi vůlí a projevem: *vis ac metus, disimulované a simulované právní jednání*

Vědomý nesoulad:

- 1) **demonstrandi causa** (ve výuce) a **per iocum** (při žertu, divadlo) → nezpůsobuje právní následky
- 2) **reservatio mentalis** (vnitřní výhrada, pokud je neprojevená → PÚ platí),
- 3) **simulatio** (předstírané jednání, má vzniknout zdání, že smlouva byla uzavřena → neplatí),
- 4) **dissimulatio** (krytí jiného jednání, které většinou není dovolené → neplatí, není-li jeho cíl dovolen x legální cíl → disimulované jednání platné!!!);

Podvod

= dolus, dolus malus

= listivé zamlčení pravdivých skutečností či listivé tvrzení nepravdivé skutečnosti za účelem zkrácení jiného, zmanipulování jiného nebo poškození jiného na jeho právech

- uvedení jiného v omyl
- využití omylu jiného
- lež

→ žaloba na náhradu podvodem vzniklé škody: actio doli (proti podvodníkovi) – musela být uplatněna do 1 roku; *infamující účinky* (bezectnost), podpurný (subsidiární) charakter → používala se jen tehdy, nebyla-li žaloba jiná;

- exceptio doli – procesní námitka podvodu; pachatel jí žaloval poškozeného nebo třetí osoby, které o podvodu věděly;

- **Dolus bonus** („dobrý“ podvod) – povolován u obchodních smluv., zchytralost, později proti tomu zavedena žaloba

Donucení = vis ac metus (násilí a strach);

- a) psychický teror (*vis compulsiva*)
- b) fyzické (*vis absoluta*)
- podmínky:
 1. **výhrůžka je bezprávná** (hrozíme něčím, na co nemáme nárok)
 2. **mezi výhrůžkou a jednáním je kauzální nexus** (tj. bylo mu vyhrožováno, bál se, a tak uzavřel smlouvu)
 3. **výhrůžka obsahuje hrozbu značnou újmou** – zalekne se i jinak statečný Říman, strach musí být důvodný, výhrůžka musí být reálná
- nepovažuje se *metus reverentialis* (strach před osobami, které máme mít v úctě – rodiče)
- úkon byl podle civilního práva platný, zasahoval proto prétor:
 1. *actio quod metus causa* (žaloba na vrácení nedobrovolného plnění) – tzv. Octaviova formule; když je vynucené jednání již splněno; pachatel odsouzen ke čtyřnásobku (*quadruplum*) hodnoty sporné věci
 2. *exceptio quod metus causa* (žaluje ten, kdo někoho nutí)
- někdy praetor použil: *restitutio in integrum* (navrácení do původního stavu)

28. B Pojem obligace a dělení obligací

- ? odvětví majetkového práva: věcná práva, obligační právo, dědické právo
- ? **obligace** = právní vztah, ve kterém jedna strana (věřitel - *creditor*) může na základě zvláštního důvodu (z deliktu nebo ze smlouvy) žádat na druhé straně (dlužník - *debitor*) určité chování, ať už pozitivní nebo negativní (opomenutí, nekonání), strana druhá je pak povinna se tímto způsobem chovat, ručíc svým majetkem pro případ, že by svou povinnost nesplnila
- ? právní pouto, které spojuje dlužníka s věřitelem, a nikoho jiného → jedná se o relativní právo
- ? vznik po překonání naturálního hospodářství
- ? **předpoklady**: rozvinutá věcná práva, rozvinuté právní vědomí
- ? **věcná práva (VP) x obligace (O)**
 - ? VP zajišťují vztahy dlouhodobé x O **dynamické**, mobilizují majetkové hodnoty
 - ? VP mají absolutní povahu, působí erga omnes (proti všem) x O mají **relativní povahu**, působí jen proti někomu
 - ? VP: žaloby věcné - žalovanému vznikají procesní povinnosti až po litiskontestaci x O: žaloby z obligace - ***actiones in personam*** - musí žalovaného v intenci řádně označit, žalovaný musí spolupracovat s žalobcem a magistrátem od samého začátku = **defenzivní povinnost žalovaného**
- ? **dluh (*debitum*)** = dlužníková povinnost určitým způsobem jednat, poskytnout věřiteli plnění - tato povinnost může existovat sama o sobě a ještě nemusí vytvářet obligaci, o obligaci mluvíme, až pokud právní řád zaručuje věřiteli, že si v případě nesplnění dluhu může z majetku dlužníka odejmout ekvivalent dlužného plnění jako náhradu → dlužníkův majetek ve vztahu zvláštní vázanosti (původně vázanost osobní, zrušil ji roku 326 p.n.l. lex Poetelia)
- ? Gaiova **bipartice důvodů vzniku závazku**: obligace ze smlouvy, obligace z deliktu
- ? Justiniánova **kvadripartice** důvodů vzniku závazku:
 - ? **kontrakt**(obligace ze smlouvy)
 - ? **kvazikontrakt** (obligace jakoby ze smlouvy)
 - ? **delikt** (obligace z deliktu)
 - ? **kvazidelikt** (obligace jakoby z deliktu)
- ? může ovšem existovat i důvod, který jde nad rámec kvadripartice - např. u fideikomisu se jedná o žalobu odkazovníka vůči dědici

Začátek formuláře

PODLE PRÁVA, KTERÝM SE ŘÍDÍ:

1. **civilní**
 - ? v době formulového procesu odpovídala každé obligaci příslušná norma civilního práva - byla ***in ius concepta*** (= stylizovaná podle civilního práva), obligace musely mít určité typické znaky, určitou formu
 - ? vznikaly z deliktů, které *ius civile* znalo (*furtum*, *damnum iniuria datum*, *iniuria*) a dále z kontraktů (tedy formálních nebo kauzálních)
2. **praetorské**

- ❓ v praetorském ediktu - spojení **actiones utiles** (chránily vztahy analogické vztahům z ius civile) a **actiones in factum conceptae** (chránily nové, ius civile neznámé vztahy), pro vázanost dlužníka se neužívalo výrazu obligatio, ale **actione teneri** (podléhat žalobě) → pro tyto smlovy se neužívá označení contractus, ale **pactum**
- ❓ vznikaly také z deliktů, které ius civile neznalo (**vis ac metus, dolus**) a dále i z neformálních, avšak ani kauzou civilnímu právu nevlastních kontraktů (**innominátní, kvazikontrakty a kvazidelikty, praetorské delikty, pacta, naturální obligace aj.**)
- ❓ v 6. století za závazné uznány úmluvy jakéhokoli druhu (i atypické obsahem), které měly vést k vzájemnému plnění a jedna ze stran již plnění poskytla → za Justiána shrnuty tyto netypizované kategorie reálných kontraktů nepojmenovaných (**contractus innominatus**)
- ❓ za Justiniána stále ještě uznáván princip typičnosti smluv, je však natolik oslaben, že justiniánské právo již stojí de facto na prahu obecné závaznosti smluv (→ **pacta sunt servanda** - až středověké římskoprávní školy)

PODLE OBSAHU, TJ. PŘEDMĚTU PLNĚNÍ - dare - dát

1. **facere** - konat
2. **omitere** - zdržet se
3. **pati** - strpět
4. **praestare** - odevzdávat, poskytovat (náhradu škody)

PODLE ZPŮSOBU VZNIKU -

- ❓ obligace ze smlouvy - pozn.: nexum a fiducia stály mimo kontraktní systém
- ❓ obligace jakoby ze smlouvy
- ❓ obligace z deliktu - byly starší
- ❓ obligace jakoby z deliktu

PODLE ROZLOŽENÍ PRÁV A POVINNOSTÍ

- ❓ **jednostranné (unilaterales)** - nerovnoměrné rozložení práv a povinností, pouze na jedné straně existuje právo, na té druhé pouze povinnost → jenom jedna strana má právo žalovat (např. formální kontrakty založené na slibu + delikty)
- ❓ **dvoustranné (bilaterales)**
 - ❓ **rovné (equales)** - vždy na obou stranách existuje jak právo, tak povinnost; obě strany mají k dispozici žalobu (např. emptio-venditio, locatio-conductio rei)
 - ❓ **nerovné (inequales)** - jedna strana má žalobu k dispozici vždycky, druhá strana ji má pouze někdy za určitých okolností; záleží to vcelku na náhodě (depositum: deponent-věřitel, který věc ukládá, má žalobu na vydání věci vždycky; depositář-dlužník může užít žalobu jen tehdy, když se sám stane věřitelem - např. depositář uschovává psa, který zakousne jeho slepice → má nárok na úhradu škody)

29. A . Právní jednání: vady jednání: nevědomý nesoulad mezi vůlí a projevem: error a dolus nevědomý nesoulad

- nepravý omyl
- strana přisuzuje svému jednání jiný význam
- strana projeví, co projeviti chtěla, ale projevu připisuje jiný význam, než jaký objektivně má
- je zde nedostatek vůle jednajícího (ne mylná představa o skutečném stavu věci)
- → neplatný je pouze error essentialis (podstatný omyl):
 - a) in negotio (v povaze: dar → zápůjčka)
 - b) in persona (v osobě; muž si bere omylem jinou ženu)
 - c) in corpore (v předmětu; jiný otrok)
 - d) in qualitate (ve vlastnosti, pouze u kupní smlouvy, jinak platnost)
 - e) in substantia (kupuji zlatý prstý, ale je jen pozlacený)
 - f) in sexu (omyl v pohlaví)

29. B Possessio: právní ochrana Právní ochrana držby

- Římané byli přesvědčeni, že faktický stav odpovídá stavu právnímu. O držiteli se tedy dalo předpokládat, že je vlastníkem. Držitel byl proto také vždy v určité výhodě, která se odrážela i v **jeho procesním postavení** v průběhu sporu o vlastnické právo.
- Držbu bylo nutno chránit před svémocnými zásahy či odejmutím. Tu poskytoval prétor. Prostředkem držební (**possessori**) ochrany byla **praetorská interdikta**.
 - ? závazné úřední rozkazy, které chránily držbu jako faktický stav
 - ? podmínkou musely být faktické okolnosti: rušení, odnětí držby
 - ? příkazující nebo zakazující obsah
 - ? Funkce:
 - ? **ochránit výkon vlastnického práva**
 - ? **vytvořit klidnou atmosféru pro případný vlastnický spor**
 - ? Praetorská interdikta
 - Interdikta sloužící k ochraně držby před rušením**
 - Interdikta sloužící k ochraně držby před odnětím.**

Interdikta sloužící k ochraně držby před rušením = retenční interdikta

- byla zakazovací povahy
 - Interdictum „Uti possidetis“**
 - sloužilo k ochraně rušené držby u nemovitostí.
 - byla-li rušená držba držbou závadnou, mohlo interdiktum vést i k navrácení držby rušiteli, který proti ní rušením protestoval.
 - Nebylo-li interdikta uposlechnuto, následovalo před prétozem **další řízení**. To mohlo vést k tomu, že rušitel musel zaplatit vysokou pokutu (ta zaručovala, že bude interdiktum uposlechnuto).
 - Rozhodnutí směřovalo jen k zjištění, kdo měl bezvadnou držbu
 - Interdictum „Utrubi“**
 - sloužilo k ochraně držby u movitostí.
 - Prétor v něm zakazoval použít násilí proti tomu, kdo **si movitou věc odnese nebo odvede**.
 - Za držitele u movité věci je považován ten, kdo ji měl v určitém časovém úseku (v posledním roce) déle u sebe.

Interdikta sloužící k ochraně držby před jejím odnětím = rekuperační (= restituční)

- byla příkazovací – byly to příkazy adresované vždy jen jedné straně (rušiteli), obsahem rozkazu bylo navrátit odňatou držbu
 - Interdictum de vi**
 - směřovalo proti užitému násilí, které užil vadný držitel
 - byla jím nařizována restituce (navrácení) držby původnímu držiteli. Závadného držitele ale bylo dovoleno vypudit násilím!!!!
 - Interdictum de vi armata**
 - směřuje rovněž proti násilí, ale proti násilí mimořádné intenzity, např. proti vypuzení, které bylo podniknuto se zbraní v ruce nebo tlupou lidí. Ani závadný držitel nesměl být vypuzen ozbrojeným násilím!!!
 - Nebylo-li interdikta poslechnuto, bylo zahájeno řízení

30. A Právní jednání: vedlejší ustanovení právního jednání: *coindicio, dies, modus*

Condicio = podmínky

- vedlejší ustanovení, podle kterého jsou účinky právního jednání závislé na nejisté události budoucí
 - objektivně nejistá budoucí událost = není nikomu známo
 - dělení podmínek:
 - podmínka nutná (*condicio necessaria*)** ? váže-li se podmínka na událost, která v budoucnu nastat musí (např. vyplatím ti 1000, jestli Titus zemře)
 - podmínka nemožná (*condicio impossibilis*)** – za žádných okolností nemůže nastat; lhostejno, zda jde o nemožnost fyzickou nebo právní
 - jakoby nemožné (*condicio quasi impossibilis*)** – pro Římany byly nemravné
 - **výsměšné (*c. derisoriae*)** = jednání, která měla zesměšnit nebo zostudit
 - **potupné (*c. turpis*)** = za účelem potupit toho, kdo má plnit
 - zmatené či nesrozumitelné podmínky (*c. per plexe*)** = např. stane-li se dědicem Gaius, budiž dědicem Titius
- tyto vadné podmínky neměly vliv na platnost, ale pouze na účinnost právních jednání (např. význam pro testamenty: starší se zruší novějším
- rozdělení podmínek podle obsahu:
 - suspensivní podmínky** (odkládací) – účinky nastanou, až se výminka splní
 - rezolutivní podmínky** (zrušovací) – účinky se zruší, až se výminka splní

- b. **potestativní podmínky** – záleží na mně, zda podmínku splním (až se vdám)
nahodilá – nezávisí na vůli účastníka
smíšené – můžeme částečně ovlivnit (až se mi narodí syn)
- c. **affirmativní** - předpokládá nějakou pozitivní činnost – až se něco podaří
negativní - vyžaduje nečinnost
- d. **dies incertus an, incertus quando** – nevíme, kdy nastane a jestli nastane
dies incertus an, certus quando – nevíme, kdy nastane, ale víme, že nastane

Dies

- Časové určení, určení času, uložení času
- Vedlejší ustanovení právního úkonu, podle kterého jsou účinky úkonu závislé na objektivně jisté budoucí události
- Nesměl být ustaven např. při ustavení dědice
- a. Právní účinky nastávají od určitého termínu = **dies a quo**
- b. Právní účinky mají k určitému termínu skončit = **dies ad quem**
- ? **Dies certus an, incertus quando**
 - Den je jistý, ale nevíme, kdy nastane (až někdo umře)
- ? **Dies certus an, certus quando**
 - Den je jistý a víme, kdy nastane (do roka a do dne)

Modus

- Účelové určení
- Poskytovatel ukládá příjemci něco vykonat za to, že mu bezplatně = lukrativně něco převede (= darování, odkaz)
- Tím vykonáním může být postavení náhrobku, propuštění otroka
- Má okamžité účinky, obdarovaný je oprávněn požadovat ihned, musí ale okamžitě splnit, co mu bylo uloženo
- Závazná je jen **modus qualificatus** = sleduje zájem dárce nebo osob třetích
- **Modus simplex** = jen zájem obdarovaného, závazný není, je míněn jen jako dobrá rada

30. B Possessio: pojem a druhy

- Držba (**possessio**) je faktická všeobecná moc (faktické panství) nad věcí **x** vlastnictví je právní panství!!!!
- Mohu s věcí volně nakládat, mohu ji zcizovat
- Držba nastane po splnění dvou znaků:
 1. **fyzického ovládnání věci (corporalis possessio)**
 - úzký fyzický vztah mezi držitelem a věcí
 - může zprostředkovat jiná osoba než držitel
 2. **vůle ovládat věc jako vlastní (animus possidendi)**
 - držitelovo působení na věc
 - psychická složka, která u detence chybí
- faktický stav odpovídá stavu právnímu = držba je považována za projev vlastnického práva, držitelem je především vlastník (ale: soulad mezi stavem právním a faktickým nemusí být naprostý - držba vystupuje jako svébytný jev - vlastník je jiný subjekt než držitel)
- Držba jako faktický stav není samostatným právem, ale pouhou skutečností, kterou se projevuje vlastnické právo.
- **přirozená držba (naturalis possessio)** - nebyla jako držba chráněna, vžil se pro ni pojem **detence** = stav fyzického působení na věc (bez ohledu na to, kdo je vlastník), které vykonává ten, kdo má věc sice u sebe, ale ne pro sebe. Detentor má fyzické ovládnání věci, nemá však a nemůže mít vůli působit na věc jako vlastní, není zde psychická složka, není zde působení ani ve zlé víře ani v dobré víře
- Předmětem držby mohla být jen věc, která mohla být předmětem vlastnického práva. U věci složené je předmětem držby celek, ne jednotlivé části, dokud spojení trvá. Věc hromadnou naopak jako celek držet nejde.
- U spoluvlastnictví náleží držba všem spoluvlastníkům dohromady.
- Při držbě je nutno rozlišovat držbu v dobré víře a držbu ve zlé vůli. Držitel v dobré víře nemusí být přesvědčen, že je vlastníkem, stačí, je-li přesvědčen, že svou držbou nepůsobí nikomu újmu. Držitel v dobré víře měl ochranu od préтора. Držitel ve zlé vůli je zloděj, lupič...

31. A Definice věci, základní rozdělení věcí (res extra commercium, res nullius, res omnium communes)

- Věc je objekt (= předmět) práva
- Je hmotný i nehmotný, prostorově vymezitelný, lidskými silami opanovatelný (= ovladatelný), ocenitelný v penězích, živý i neživý, samostatný

Samostatnost

- samostatný předmět, **corpus** (= přirozený celek, celistvý předmět) → **corpus unitum** (socha, otrok)

Ocenitelnost

- svobodný člověk nemůže být věcí, protože není ocenitelný v penězích (ani části)
- numerické označení, algoritmus výpočtu, boni viri arbitrium

Dělení věcí

A) **Věci movité** – *res mobiles*

- a) samy se hýbající = *res se moventes* (otroci, zvířata)
- b) samy se nehýbající = *res se non moventes*

Věci nemovité – *res immobiles*

- pozemky a předměty s nimi pevně spojené
- nemohou se pohybovat
- neomezeně pod hranicí pozemku a neomezeně nad hranicí pozemku

B) **zastupitelné** = druhově určené – *genus = res fungibiles* (existují v množství) **nezastupitelné** – *species = res non fungibiles* (neopakovatelné, existují jen jednou)

C) **dělitelné**

- a) reálně dělitelné = *partes pro diviso* (neexistuje, pokud nechceme věc poškodit)
- b) ideálně dělitelné = *partes pro idiviso* (používají se zlomky, podíly)

nedělitelné – záleží na hospodářském účelu, jestliže chceme krávu na maso, můžeme ji dělit, jestliže ji chceme na mléko, dělit ji nemůžeme

D) **spotřebitelné** = *res que usu consumuntur* (jedním užitím se znehodnotí – jablko)

nespotřebitelné = *res que usu non consumuntur* (užitím nezanikají – kůň)

opotřebitelné = *res que usu minuuntur* (užitím nezanikají, ale opotřebovávají se)

E) **mancipační** = *res Mancipi* (mancipace = převod vlastnického práva)

- pozemky in solo italico a jejich věcná břemena
- otroci, tažná zvířata

nemancipační = *res nec Mancipi* (postačí volná tradice)

F) **věci neplodonosné**

plodonosné = věci schopné nést plody

- přibývají k věci hlavní biologickým přírůstkem = *fructus naturales*
- ne kůže nebo maso zvířat, protože by se snížila jejich hospodářská hodnota
- nepatří sem děti otrokyň
- plod není samostatným předmětem práva, dokud není oddělen od věci hlavní = *separatio* (samostatný předmět práva mohou být plody očekávané)

a) anorganické plody = vytěženo z dolů, řek,...

b) vše, co produkuje les

c) pracovní výkon otroka

d) civilní plody = zisky (z pronájmu, z půjčky)

Res extra commercium, res nullius, res omnium communes

- jsou věci vyloučené z právního obchodu.
- Fakticky jsou to věci, ale nemohou být předmětem obchodu

A) Věci božského práva = *res divini iuris*

1) **res sacrae**

- věci kultové, určené k náboženským a posvátným úkonům (chrámy, modlitebny,...)
- jejich zvláštní povaha musí být prohlášena zvláštním aktem, např. zákonem.

2) **res religiosae** = **věci posvátné** - pozemky, kde leží pohřbení lidé

3) **res sanctae** - pozemky a stavby, které byly ze zvláštních důvodů prohlášeny za nedotknutelné, např. městské hradby, vstupní brány,...

B) Věci lidského práva = *res humani iuris*

4) **res omnium communes** = věci všem lidem společné, věci určené k užívání všemi – např. vzduch, proudící voda dešťová nebo říční, moře a mořský břeh.

5) **Res publicae in publico usu habitae** = věci veřejné, veřejné cesty, náměstí, divadla. Jejich svobodné užívání zajišťovaly prétorské interdikty

6) **Res publicae ve vlastnictví státu** (státní otroci, státní doly,...)

Vody stojaté, rybníky a jezera z právního obchodu vyloučeny nebyly!!!!

31. B Fiducia a nexum

Fiducia

= **věrná ruka**

- předchůdce pozdějšího zástavního práva, fungovala za jednoduchých poměrů agrární ekonomiky, která neznala rozvinuté obligační poměry
- převod vlastnického práva formou mancipace nebo injurecesse, ale nebyl trvalý ani konečný
- věřitel získával vlastnictví k věci, která mu měla zajišťovat splnění pohledávky.
- věřitel = **fiduciář**, převodce (zřizovatel záruky) = **fiduciant**.

- fiduciář se zavazoval, že převede věc zpět na původního vlastníka, bude-li pohledávka splněna (původně chápáno jako **morální požadavek**, právně vynutitelným až později)
- nevýhody: **formalismus, rozsáhlá práva věřiteli** – snadné zneužití

32. A Vlastnosti věcí důležité v právu (věc jednoduchá, složená, hromadná, součást věci a příslušenství)

A) Věci jednoduché = *corpus unitum*

- Celistvý předmět, přirozený celek
- Např. otrok, socha

B) Věci složené = *universitas rerum coherentium, res composita*

- Pevně spojeno s věcí hlavní
- Jednotlivé části věci hlavní nejsou samostatnými předměty práva
- Samotná věc trvá tak dlouho, jak dlouho existují její části a jejich spojení s věcí hlavní

C) Věc hromadná = *universitas rerum distantium*

- Jednotlivé části nejsou pevně spojeny, spojil je člověk
- Jednotlivé části mohou být samostatným předmětem práva
- Například stádo ovcí

Dominium dormiens

- = spící vlastnictví
- jestliže je spojena obroučka s briliantem, majitelem věci se stane majitel obroučky, ale vlastnické právo vlastníka briliantu nezaniká, je pouze **latentní**, čili **spící**, vynuceným oddělením oživalo

Pertinence

= příslušenství

- spojena s věcí hlavní
- pokud oddělíme, nesníží se kvalita (je to samostatná hmotná věc u věci hlavní)
- nemá samostatnou hospodářskou funkci
- od pertinence musíme odlišit **součást věci** – ta je pevně spojena s věcí hlavní, a kdyby byla oddělena, ztratila by věc hlavní svou hospodářskou funkci (pneumatika je součástí věci hlavní, plachta je jen pertinencí)

32. B Superficies, emphyteusis

SUPERFICIES = právo stavby

- ❓ dlouhodobý nájem pozemku
- ❓ **právo postavit na pozemku** (nejprve na cizím pozemku veřejném, městském, později i soukromém) stavbu **s povinností platit pravidelný plat – solarium**
- ❓ nájemce = **superficiář**
- ❓ superficiářovo právo mělo povahu **věcného práva k věci cizí** (výjimka ze zásady – povrch pozemku ustupuje půdě (superficies solo cedit))
- ❓ superficiářovo postavení se podobalo postavení vlastníka - **superficiář mohl se stavbou volně disponovat: zbořit, zřízovat k ní věcná práva k věci cizí, zastavit**
- ❓ **superficiářovo právo bylo dědičné** a převoditelné mezi živými (např. emptio venditio, při níž k převodu vedle smlouvy bylo zapotřebí odevzdat kvazitradici výkon práva, tedy odevzdat budovu)
- ❓ superficiář - podobná ochrana jako vlastník - **actio superficiaria**
- ❓ zřízeno smlouvou nájemní a trhovou
- ❓ vlastník pozemku značně omezen, více než vlastník při ususfructu, právo jen na to, aby mu superficiář platil pravidelný plat – solarium
- ❓ superficies se vyvinulo z praxe: římská magistráti propůjčovali soukromým osobám pozemky, aby na nich mohly stavět

EMPHYTEUSIS = dlouhodobý pacht polních pozemků

- ❓ dlouhodobý pacht polních pozemků
- ❓ pachtýř mohl své právo převádět mezi živými i na případ smrti (pachtýř oprávnění, podobající se věcnému právu k věci cizí)
- ❓ pachtýř = **emphyteuta**
 - o mohl pozemek **užívat i požívat, plody nabýval jako vlastník**
 - o mohl měnit hospodářské určení pozemku, nesměl jej zhoršit
 - o nesl veškeré náklady na jeho udržování a obdělávání
 - o platil daně a veřejné dávky
 - o jeho oprávnění přecházelo na dědice
 - o mohl pozemek zcizit (kvazitradici = smlouva a následující odevzdání výkonu práva), povinnost vlastníkovu oznámit zamýšlené zcizení a povinen vyžádat si souhlas, vlastník měl předkupní právo

- musel vlastníkovu platit **pravidelné pachtovné - kanon** (= vectigal)
- jestliže emfiteuta neplatil pachtovné (kanon) nebo pozemek zhoršoval, vlastník mohl emfiteutické právo vypovědět

33. A Pojem vlastnictví a jeho typy

Vlastnictví

= všeobecné právní panství přímé (= bez prostředníka)

- je výlučné = vylučuje z působení na věc jiné osoby
- ovládání věci není absolutní – omezení sousedskými právy,...
- **elasticita** – možnost nakládat s věcí podle vlastníkovu uvážení, může si s ní dělat, co chce, pokud odpadne omezení např. služebnosti, ... působení na věc jakýmkoli myslitelným způsobem, je-li vlastnické právo omezeno, pak jakmile toto omezení odpadne, rozšiřuje se vlastnictví samo, pružně, do své pojmové neomezenosti.
- **oprávnění vlastníka** – **ius possidendi** = držet, **ius abutendi** = zničit, **ius fruendi** = brát plody, **ius dispendendi** = nakládat, **ius utendi** = užívat
- druhy:

A) kvíritské

- = Bonitum ex iure Quiritum
- civilní vlastnictví (individuální právní panství) chráněno civilním právem, civilní vlastnickou žalobou – reivindikací
- subjekt: římský občan
- převod formálními způsoby: mancipací, později iniurecessí

B) bonitární

- prétorské vlastnictví – chránil prétor
- převod neformální: tradice
- prodávající mohl podle civilního práva žalovat kupujícího na navrácení věci – prétor chránil *exceptio rei venditae ac traditae* (= námitka věci prodané a tradované)

C) vlastnictví peregrínů

- původně nebylo chráněno vůbec, když Řím začal více obchodovat, začal chránit majetek cizinců

D) kvazi vlastnictví

- u provinčních pozemků
- neobhospodařoval ho ani císař ani senátor, ale byla dávána za úplatu občanům, ti měli právo jako vlastníci

33. B Osobní služebnosti USUS = právo užívací

- ❓ právo osobního užívání cizí věci (*uti*)
- ❓ **vylučuje možnost těžit plody!!**
 - ❓ byla-li předmětem užívacího práva věc, z níž bylo možno těžit plody, mohl si uživatel přisvojit plody jen v omezené míře, k bezprostřední spotřebě
 - ❓ získané užítky mohl přepustit jiné osobě
 - ❓ (např. uživatel mohl bydlet v domě s rodinou a služebnictvem, hostit cizí osoby, pronajmout nadbytečné prostory)
- ❓ uživatel = usuár věc užívá osobně, nemohl přenést výkon svého práva na jinou osobu → usus = užívací právo je nedělitelné
- ❓ zřizovala se záruka, aby uživatel užíval věc řádně (*cautio usuaria*)
- ❓ práva usuáře byla postupně rozšiřována, u Justiniána se funkce blížilo usufruktu

USUSFRUCTUS = právo užívat cizí věc a těžit z ní plody

- ❓ právo užívat cizí věc (*uti*) a těžit z ní plody (*frui*)
- ❓ **nesmí být změněna či zničena její podstata věci** (= souhrn základních vlastností, kterými je dáno hospodářské určení věci), **usufruktář nemá držbu, jen detenci**
- ❓ předmětem usufructu – věci movité i nemovité, nezuživatelné
- ❓ dochází k **omezení vlastnického práva k věci** - **vlastník má jen holé vlastnictví** = *nuda proprieta*, nemá nárok na plody, jen např. přírůstky, **mohl s věcí disponovat** (mohl převádět, zastavit, zřídit k pozemku služebnost nebo usus), ale jen tak, aby nebylo ohroženo požívací právo a jeho výkon
- ❓ základní práva a povinnosti usufructuáře:
 - právo užívat věc a těžit z ní plody – věc fyzicky ovládat
 - plody získávány do vlastnictví originárně – sklizní
 - „civilní plody“ = úroky, pobíral usufruktář po dobu trvání usufructu, když bylo požívací právo např. k pohledávce

- o povinnost užívat věc a těžit z ní plody tak, jak by to činil dobrý hospodář (jako pater familias) – část vytěžených plodů vynakládat na udržení věci v původním stavu
- o těžit jen takové plody, jež bylo možno považovat za pravidelný výnos
- o nesměl změnit podstatu věci, ani zvýšit její hodnotu → nesměl s věcí disponovat
- o zřizovatel ususfructu mohl požadovat na poživateli zvláštní slib = kauci (cautio usufructuaria) - slib, že poživatel nezmění podstatu věci, bude věc řádně užívat a věc po skončení užívání vrátí – jediná záruka - jinak nebyly povinnosti poživatele jinak upraveny, až v justiniánském právu byly chápány jako povinnosti uložené zákonem = vlastník nemusel poživateli věc vydat, dokud mu nezřídil kauci

? zánik:

- o nejpozději smrtí oprávněného
- o u právnické osoby – zánik dle Justiniánského práva nejpozději po 100 letech
- o zákaz převádění poživacího práva!!! - bylo však možno převést na jinou osobu výkon poživacího práva – právo stále spojeno s osobou oprávněného

? vznik:

- o poživací právo mohlo být zřízeno i společně několika osobám k 1 věci
- o zůstavitel mohl v závěti odkazem zřídit poživací právo k celému svému majetku (předmětem mohly být i věci zužitkatelné – odkazovník nabývá k zužitkatelným věcem vlastnictví tradicí)
- o jestliže bylo poživací právo zřízeno k pohledávce – poživatel má právo pobírat úroky (plody), ale i právo vybrat kapitál (rozhodovalo, co bylo předmětem pohledávky), po skončení poživacího práva bylo třeba vybraný kapitál vrátit

habitatio = právo pobytu v cizím domě (bydlení)

- o je součástí vyživovací povinnosti pater familias (do osob oprávněné osoby je zahrnuta i jeho rodina)
- o doživotní a mohlo být přenecháno někomu jinému za úplatu
- o osoba se služebností v lepším postavení než nájemce – služebnost je věcněprávně chráněna, nájemce má pouze obligační ochranu
- o přístupné i pro peregriny
- o mohlo být přenecháno jinému za úplatu

operae (servorum et animalium) = osobní služebnost užívání práce cizích zvířat a otroků

servitutes irregulares – neobvyklé, vztahují se pouze ke konkrétní osobě (vyvinuly se později díky omylům)

- konkrétní osoba má např. právo chodit přes pozemek – právo zaniká s její smrtí
- stejná pravidla, jako pro služebnosti osobní

34. A Omezení vlastnictví (ze zákona, sousedská práva, služebnosti)

Zájem veřejný:

- ? prázdný prostor mezi stavbami, tzv. ambitum
- ? stanovena jistá výše staveb, která nesměla být překročena
- ? omezováno bourání domů
- ? vlastník pozemku nesměl zrušit hrob, který se na pozemku nalézal a navíc byl povinen umožnit k němu přístup
- ? v LDT byla vlastníkům pozemků u veřejné cesty uložena povinnost cestu opravovat (pokud ne, lidi budou chodit po jejich pozemku).

Sousedské právo:

- ? vlastník omezován ve prospěch jiných vlastníků
- ? Významná byla otázka **immissi** = zda je vlastník povinen snášet vnikání prachu, kouře, zápachu či hlomozu na svůj pozemek. Omezení se připouštělo jen tehdy, jestliže k immisím docházelo v důsledku běžného užívání sousedního pozemku. Byla-li míra překročena, mohl se vlastník každému takovému vnikání vzepřít.
- ? Vlastník pozemku musel také snášet **vyborcení sousedovy zdi** do prostoru nad svým pozemkem.
- ? **Snést přesahování větví** do určité výše, nižší větve mohl oklestit a dříví si ponechat. Vlastník pozemku je povinen umožnit sousedovi přístup na svůj pozemek každý druhý den, aby si mohl sebrat plody tam přepadané.
- ? **Odtok dešťové vody:** jen pokud je jeden pozemek výš než druhý a mohl by ho ohrožovat → žaloba

Služebnosti

- omezují vlastnické právo vlastníka
- jsou trvale spjaté s osobou nebo pozemkem, v jehož prospěch byly zřízeny

- rozlišujeme služebnosti osobní (omezuji trvale v malém rozsahu) a pozemkové (po omezenou dobu ve značném rozsahu, pozemkové se dělí na polní a domovní)
- právo, jehož obsah a ochrana se odvozuje od práva vlastnického
- platí zásada, že „nemini res sua servit“ (nikomu neslouží jeho vlastní věc) + „praedium est aut serviens aut dominans“ (pozemek je buď služební, nebo panující – služebnost musí být oddělena od vlastnického práva – nikdo nemůže mít služebnost k vlastní věci)
- vlastník nemá žádnou pozitivní povinnost, nemusí nic dělat, jeho povinností je pouze něco strpět? platí zásada „servitus in faciendo nequit“ (služebnost nespočívá v konání)
- služebnost není předmětem práva? nelze jí zřídit další služebnost? „servitus servitum esse non potest“
- nulli servi sua res = jestliže splyne osoba panujícího pozemku s osobou služebného pozemku, služebnost zanikne
- obsahem služebnosti může být vše, co je ve prospěch pozemku, co není proti dobrým mravům a co neodporuje zákonu
- služebnosti dělíme na:
 - ? **negativní** (něco nekonat)
 - ? **afirmativní** (něco snášet)
- služebnost musí pozemku prospívat („servitus fundo utilis esse debet“)
- vznik služebnosti:
 - ? **právním úkonem** (negotium) – smlouva, služebnost může zřídit jen vlastník s ius commercium, kvíritský vlastník se způsobilostí k právním úkonům
 - ? **soudcovským výrokem** (adiudicatio) – soudce přiřkne každému spoluvlastníkovi část pozemku a dá jim služebnosti, aby se ke svým pozemkům dostali, každý má vlastnictví a služebnost
 - ? **vydržením služebnosti** (usucapio servitutum) – získám právo, pokud nepřetržitě vykonávám obsah
 - ? **ze zákona** – např. povinnost snést cedulku s nápisem ulice na domě
- zánik služebnosti:
 - ? splnutí panujícího se služebným pozemkem (confusio)
 - ? věc je vyloučena z obchodu
 - ? zřeknutí se služebnosti (remissio servitutis)
 - ? uplynutí doby, na kterou byla omezena (tempus)
 - ? nevykonáváním (non utendo) -- 1 rok u movitostí, 2 roky u nemovitostí
 - ? zánik věci
 - ? smrt oprávněného

34. B Městské a venkovské služebnosti

Služebnosti polní

- servitutes rusticorum
- patří mezi služebnosti pozemkové
- pozemkové služebnosti musely být nedílné
- vznikaly z důvodů zemědělsko-hospodářských, mají trvalý charakter
- polní služebnost vznikala dvouletým užíváním a zanikala dvouletým nevykonem
- mezi polní služebnosti patřily tyto:

- ? **práva cesty** (iura itinerum)
- ? **vodní práva** (iura aquarum)
- ? **práva na plody** (fructus)
- ? **práva skládky, stohu a zpracování, služebnost pastvy**

iura itinerum

- ? řazeny mezi věci mancipační, nehmotné
- ? práva spočívající v přecházení nebo přejíždění přes cizí pozemek
- ? vyskytují se např. jako pěší cesta (iter), průhon dobytka (actus), vozová cesta (via), převoz loďkou přes cizí nádrž (servitus navigandi), cesta k hrobu (iter ad sepulchrum)

iura aquarum

- ? týkala se vedení či braní vody
- ? např. vedení vody po cizím pozemku (servitus aqueductus), čerpání vody (aqueductus), právo svádět vodu na vedlejší pozemek (s. immitendae), právo hnát dobytek napojit (s. pecoris ad aquam appulsus), právo přijímat vodu z horního pozemku (s. recipiendae)

Fructus

- ? vše, co se týkalo přirozených plodů (jak org. tak anorg.)

☐ např. dobývat písek pro svou spotřebu (*s. harenae fodiendae*), odebírat dřevo (*s. silvae ceduae*), dobývat kámen (*s. lapidis eximendi*), hasit vápno (*s. calcis coquendae*), dobývat křídou (*s. cretae eximendae*)

Skládka, stoh a zpracování

☐ práva obsahovala možnost skládat kamení, uschovávat plody (stoh), zpracovávat na cizím pozemku plody (výmlat, výlis) či právo mít na cizím pozemku prozatímní stavbu (chatrč)

Služebnost pastvy

☐ je možno pást jen tolik dobytka, kolik by se napáslo na mém pozemku

Služebnosti domovní

- patří mezi pozemkové služebnosti

☐ zapustit do sousedovy zdi část své stavební konstrukce

☐ **ius tignum immitendi** – právo mít tam ten trám

☐ **ius onneris ferrendi** – soused nemá jen povinnost ten trám strpět, ale také udržovat zeď, aby trám držel = nesení břemene (= výjimka z pravidla, že vlastník není povinen k pozitivní činnosti, že služebnost nespočívá v konání), vlastník služebného pozemku mohl být donucen věcnou žalobou, mohl se povinnosti vyhnout derelikcí stavby

☐ právo v cizí zdi prorazit okno

☐ mít část své stavby nad pozemkem souseda

☐ služebnosti okapu opravňující svádět dešťovou vodu na cizí pozemek

☐ zákaz stavby přes určitou výši

☐ zákaz stavby, která by stínila sousedova okna

☐ právo vypouštět dým na sousedův pozemek

☐ právo odvádět splašky sousedovou stokou

☐ právo umístit balkon nad sousedův pozemek

35. A Nabytí vlastnictví: *occupatio, accessio, specificatio*

- vlastnictví se v Římě nabývalo dvěma způsoby:

- o **derivativní** (značný význam má právní předchůdce, nejprve se uplatňovala univerzální sukcese – přechod všech práv, později singulární – přechod konkrétního práva, zejména vlastnického): *právním úkonem, injurecesí, mancipací, tradicí, nabytí ze zákona, výrokem magistráta, příklepem v dražbě, soudním rozhodnutím*
- o **originární** (nezávislé na předchůdci): *okupace, specifikace, smíšení a splnutí, naplavení, nález pokladu, přírůstek, zastavění, nabytí plodů, vydržení*

Okupace

- nabytí vlastnického práva k věci nikomu nepatřící = *res nullius* (= ulovení ptáka)

Nález pokladu

- je to jisté množství peněz, které bylo tak dlouho ukryto, že zaniklo povědomí o tom, kdo je vlastníkem
- nemusely ho tvořit jen peníze, mohl se nacházet jak na pozemku, tak ve věci movité
- poklad náleží celý nálezci, pokud nebyl nalezen na pozemku, který někomu patří (pak náleží poklad půlkou nálezci a půlkou vlastníkovu pozemku) a pokud nebyl hledán záměrně bez svolení vlastníka pozemku (pak náleží celý majiteli pozemku)

Specifikace

- vlastnictví vzniká zpracováním, kdy z jedné věci zpracováním vzniká věc nová
- tvůrce nabýval vlastnictví ke zhotovené věci, nebylo-li možno obnovit původní stav (nesmělo ovšem jít o krádež materiálu), jinak zachováno vlastnictví původního majitele látky.

Přírůstek

- Samostatná věc se stane součástí jiné věci – zasetí obilí do cizí půdy
- Povrch ustupuje půdě, nemovitá věc je důležitější než věc movitá (*superficies solo cedit*)

Vydržení

- dává držiteli v dobré víře možnost stát se vlastníkem věci

Zastavění

- Na mém pozemku někdo postaví dům – povrch ustupuje půdě (dům patří mně)

35. B Služebnosti, charakter, dělení a právní ochrana

služebnosti = obsahově omezené věcné právo užívat, event. i požívat věc, které je buď neoddělitelné (spojené s pozemkem → pozemkové služebnosti) nebo neoddělitelně spjata s člověkem (služebnosti osobní)

☐ patří mezi věcná práva k věci cizí

❓ dříve jen služebnosti pozemkové (které byly přesně vymezeny – jen určitý počet práv), pak osobní

Rysy

- ❓ **nikdo nesmí mít služebnost k vlastní věci** (*nemini res sua servit*) (nemůže sloužit jeho věc) – vlastník a ten, kdo je oprávněn ze služebnosti, jsou rozdílné osoby – pokud splynou v jednu, služebnost zaniká (*confusio*)
- ❓ *servitus in faciendo nequit* (služebnost nemůže záležet v konání) - **vlastník věci nemá žádnou pozitivní povinnost** – nemusí nic dávat (*dare*) ani konat (*facere*), musí jen strpět (*pati*) a vykonávat své právo jen tak, aby nebyla služebnost narušena - tímto se liší od věcného břemene
- ❓ **výjimka** z tohoto pravidla: **služebnost nést břemeno** (*servitus oneris ferendi*) – vlastník musí nejen strpět, ale i např. udržovat svou budovu v dobrém stavu
- ❓ služebnosti **nemohly být převáděny či zcizovány**

Klasifikace služebností

pozemková služebnost - [28. Servitutes praediorum](#)

- ❓ je **věčná** - platí i pro právního nástupce
- ❓ **pozemek panující** (*praedium dominans*), kterému slouží **pozemek služebný** (*praedium serviens*)
- ❓ vznik spojený s **hospodářským využitím** pozemku

osobní služebnost - [29. Servitutes personarum](#)

- ❓ výrazně **osobní ráz** (prospívala jen určité fyzické osobě)
- ❓ **dočasná** služebnost - zaniká nejpozději smrtí toho, ke kterému se vztahuje
- ❓ **alimentační funkce** – vznik spojen k zajištění výživy či životních nákladů určité osoby (např. pro případ smrti pro příbuzné)

Ochrana služebností

- ❓ služebnosti chráněny **věcnými žalobami**, které měly **povahu vindikace služebnosti** (*vindicatio servitutis*), u požívacího práva pak *petitio ususfructus*, projednání takovéto žaloby se podobalo sporu o vlastnické právo
- ❓ **žalovaný vlastník nemohl být donucen zúčastnit se jednání**; jestliže skutečně nepřišel, mohl se žalobce ujmout výkonu služebnosti a dále byl chráněn pretorským interdiktem
- ❓ došlo-li ke sporu a žalobce svoje právo dokázal, byl žalovaný vyzván, aby umožnil výkon služebnosti, pokud neuposlechl, byl odsouzen k **peněžitě kondemnaci**

36. A Nabytí vlastnictví: *confusio*, *commixtio*, *adiudicatio* a nabytí plodů

Nabytí plodů

- důležitější je půda, kde se urodila, ne zdroj

Smíšení a splynutí (= *commixtio* a *confusio*)

- smíšení je nabytí vlastnictví spojením dvou kapalných nebo sypkých látek
- Byl-li návrat do původního stavu možný, k nabytí vlastnického práva nedocházelo a vlastníci se mohli domáhat vydání věci.
- Při trvalém spojení bylo nutno rozeznávat, zda nastalo s vůlí dosavadních vlastníků (vznikalo spoluvlastnictví ke smíšenině) nebo bez ní (dosavadní vlastníci se mohli domáhat na držitele směsi vlastnickou žalobou poměrné části).

Soudním výrokem = *adjudicatio*:

- při rozdělení společné věci, vypořádání spoluvlastnictví, při stanovení hranic pozemků nebo při rozdělení dědictví
- VP se získávalo bez odevzdání věci, teda vlastnické právo přecházelo přímo výrokem soudu

36. B Právní ochrana vlastníka pomocí jiných žalob než žalob *actio in rem*

Mezní žaloba

- Jejím cílem bylo stanovit hranice mezi pozemky
- Rozhodovali rozhodčí = arbitři – zeměměřiči (*agermenses*)
- Každý vlastník sousedícího pozemku byl ve sporu zároveň posuzován jako žalobce i jako žalovaný
- Soudce byl oprávněn k *adjudicatio* – přisoudil jedné ze stran část půdy, kterou před tím neměla a získávala tak vlastnické právo
- Řešily se vzniklé škody, ušlé zisky

Žaloba řešící spor, který vznikl změnou přirozeného odtoku vody

- U sousedních pozemků, z nichž jeden je výš než druhý

- Pokud došlo ke změně toku vody a jeden pozemek s půdou ohrožoval jiný pozemek s obdělávanou půdou
- Aktivně legitimován byl ten, jehož pozemek byl ohrožen, pasivně ten, jehož pozemek ohrožoval
- Změna mohla nastat například postavením strouhy, koryta, ... pokud změna nastala z činnosti žalovaného, musel odstranit změnu on, pokud ne, musel strpět, aby změna byla na náklad žalobce odstraněna
- Nemusela nastat škoda, stačilo ohrožení
- Cílem bylo odstranit ohrožení

Záruka proti hrozící škodě

- = stipulační slib odstranit škodu
- záruku byl oprávněn požadovat ten vlastník, jehož pozemek byl ohrožen sousedním pozemkem
- rozhodující nebyla nastalá škoda, ale riziko vzniku škody
- pokud vlastník ohrožujícího pozemku odmítl, mohl mu to nařídít magistrát, pokud se nestalo ani poté, vlastník ohroženého pozemku dostal od magistráta detenci, aby provedl na ohrožujícím pozemku potřebná zajištění, pokud ani to nestačilo, dostal držbu, stal se bonitárním vlastníkem a byl chráněn Publiciánskou žalobou

Zákaz stavby

- neformální soukromý zákaz pokračovat v započaté stavbě, pokud nebyla zřízena záruka proti hrozící škodě
- magistrát mohl dát příkaz k demolici

37. A Mancipatio a in iure cessio

= způsoby derivativního – odvozeného nabytí vlastnického práva

Mancipace

- původně byla jenom prodejem věci, **reálným trhem**, který se uskutečňoval z ruky do ruky
- původně se jí převáděly především res Mancipi, věci rozhodujícího významu pro starou římskou zemědělskou domácnost.
- Mancipace zajišťovala náležitou publicitu převodu a byla zárukou **právní jistoty**.
- Mancipace se účastnilo **pět svědků** (dospělí římscí občané) a šestá osoba, **libripens (vážný)** – ten držel v ruce váhy a musel to být také jen dospělý římský občan.
- Mancipace se odehrávala v přítomnosti věci. Nabyvatel věc uchopil (u nemovitostí hroudu hlíny) a pronesl ustálenou **slovní formuli**, v níž prohlašoval, že věc mu náleží jako kvíritskému vlastníkov (jen pokud i převodce byl kvíritským vlastníkem)
- Ve chvíli, kdy se začalo platit raženými penězi, mancipace se změnila z reálného trhu z ruky do ruky na **trh obrazný (imaginární)**.
- Mancipace se stala právním **jednáním abstraktním**, tj. jednáním, při kterém **na kauze nezáleží** - k převodu dochází **určitým způsobem, určitou formou**.
- Zaplacení ceny nebylo podmínkou platnosti mancipace, ale jenom plněním závazku vzniklého ze smlouvy trhově.
- Mancipace patřila k tzv. **fiduciárním převodům vlastnického práva**, převodce při jednání spoléhal na to, že nabyvatel vlastnické právo poté, co odpadnou podmínky, které motivovaly tento převod, převede zase zpět na něj
- **Právní účinky** mancipace nastávaly okamžitě, připojení podmínky nebo lhůty nepřicházelo v úvahu, vyloučeno bylo zastoupení

In iure cessio

- možno užít k převodu vlastnického práva u věcí **mancipačních i nemancipačních**
- odehrávala se před **magistrátem – velmi formální**. Nabyvatel uchopil věc a pronesl vindikační formuli. Převodce se musel chovat pasivně nebo vyslovit zápor, aby k převodu došlo nebo ne
- měla podobu **jednostranného uplatnění práva**. Ve skutečnosti ale jednání vyplývalo z vůle obou stran (převodce projevoval vůli i tím, že se choval pasivně)
- **právní jednání abstraktní** (tady nezáleželo na kauze, jen na formě)
- patřila k **fiduciárním převodům**
- **Zastoupení** při injurecessi nebylo možné, byla **vyloučena i podmínka a lhůta**.

37. B Právní ochrana vlastníka pomocí žalob in rem

Reivindikace

- = žaloba na vydání věci, uplatnění vlastnického práva před soudem
- ochrana kvíritského vlastnictví
- spor o to, kdo je držitelem – mezi tím, kdo má věc u sebe (je pasivně legitimován, je držitel věci), a mezi tím, kdo je kvíritským vlastníkem (ten, kdo je oprávněn vykonávat vlastnické právo – ten, kdo je k tomu aktivně legitimován, ale musí to dokázat)

- žalovaný je každý, od koho může být věc navracena, kdo věc odňal vlastníkovu a brání mu vykonávat vlastnické právo
- věc musí být vydána = restituována se všemi přírůstky a plody, nebo musí být vyplacen její ekvivalent v penězích
- držitel bonae fidei ručil za zhoršení věci po litiskontestaci, držitel malae fidei před zahájením procesu, po i v průběhu
- jestliže jsem držitel v dobré víře, náklady na převoz hradí vlastník, jestliže jsem držitel ve špatné víře, hradím je já
- vis maior – škody hradí vždy vlastník
- držitel může žádat náhradu vynaložených prostředků: náklady nutné (ve zlé i v dobré víře), náklady užitečné (jen v dobré víře), náklady z rozmaru (hradí vždy držitel)

Negatorní žaloba

- = záporčí žaloba
- proti částečnému rušení vlastnického práva - když vlastníka někdo ruší v realizování jeho vlastnického práva
- popíralo právo žalovaného upírat vykonávání žalobcovu vlastnického práva, užívat žalobcovu věc a brát z ní plody, chodit po jeho pozemku, rušit ho v užívání....
- žalobce musí prokázat, že je vlastníkem
- jestliže bylo rušení dokázáno (nemusela být dokazována neoprávněnost rušení), musel žalovaný uhradit vzniklé škody

Publiciánská žaloba

- fiktivní žaloba podle prétora Publicia
- k ochraně bonitárního prétorského vlastnictví, které tímto vzniklo (předpokládá se uplynutí vydržecí lhůty)
- při prodeji mancipační věci pouhou tradicí zůstával převodce podle civilního práva i nadále vlastníkem a mohl použít vindikace, aby se tomu zabránilo, mohl bonitární vlastník použít **exceptio rei venditae ac traditae** = námitka věci prodané a tradované (ta předcházela Publiciánské žalobě)
- pokud někdo nabude věc od nevlastníka jakýmkoli řádným způsobem v dobré víře (nedokazoval, že je vlastníkem, ale že je držitel v dobré víře), může mu tu věc odejmout třetí osoba, ale on s tím nic nenadělá → musí být ochrana: soudce s takovou osobou zachází jako s vlastníkem, vychází z předpokladu (= fikce), že je vlastník, a třetí osoba je donucena věc vrátit
- neúčinná proti skutečnému vlastníkovu

Reivindicatio utilitae

- zasadím strom do cizího pozemku, povrch ustupuje půdě, takže ztrácím vlastnické právo ke stromu, ale mám právo žádat vlastníka půdy, aby mi uhradil náklady, které jsem měl stromem
- nešlo o navrácení věci, ale zajištění náhrady za to, o co osoba přišla

38. A Tradicio a její kauza

- sloužila k převodu jak mancipačních, tak nemancipačních věcí. Podle ŘP civilního mohlo být tradicí převedeno **kviritické vlastnictví** jen u věcí **nemancipačních**, u **mancipačních věcí** vedla tradice k nabytí **praetorského bonitárního vlastnictví**.
- Na rozdíl od mancipace a injurecesse byla **tradice neformálním, kauzálním převodem** vlastnického práva, v právu justiniánském se stala **jediným způsobem mezi živými**.
- Převodce musel být v době tradice vlastníkem věci a musel být **způsobilý k právním úkonům**.
- Při tradici mohl věc převést i vlastníkův zástupce.
- Tradice bylo předání věci z ruky do ruky, které vedlo k nabytí držby s vůlí dosavadního držitele. **Kauzou** (spravedlivým důvodem) **tradice bylo jednání**, které odůvodňovalo převod vlastnického práva - **koupě a prodej, darování, zřízení věna, poskytnutí úvěru, plnění dluhu, smír**, kauzou není: **nájem věci, vypůjčení, úschova**

38. B Spoluvlastnictví

(communio, condominium)

- jediné vlastnické právo k věci náleží více osobám – spoluvlastníkům
- subjektem vztahu je více osob (spoluvlastníků), kteří mají dohromady společné právní panství nad věcí
- rozděluje se na spoluvlastnický podíl = ideální část vyjádřená zlomkem či procentem, která vyjadřuje míru účasti jednotlivých spoluvlastníků na společném vlastnickém vztahu (pars pro indiviso - ideální podíl věci nedělitelné); určující pro rozdělení výtěžku a dělení nákladů
- každý ze spoluvlastníků může svým podílem běžně nakládat - zcizit, zřídit věcné právo k věci cizí (jen takové, jehož povaha to dovoluje - např. právo požívací nebo právo zástavní) a to i bez vůle ostatních spoluvlastníků; ovšem pokud se jedná o nakládání společnou věcí, jehož účinky také celou

věc postihovaly, je omezen souhlasnou vůlí ostatních spoluvlastníků (nejprve všichni, v justiniánském právu stačí polovina)

- všichni společníci musí vykonávat všechna práva společně (i právo disponovat s věcí) → nerozhodují procenta, musí se dohodnout všichni; princip většiny až v justiniánském právu
- jeden ze spoluvlastníků se vzdá svého podílu → akrescence = přirůstání uprázdněného podílu k podílům ostatních spoluvlastníků, a to v poměru k jejich velikosti
- **Zánik:**
 - o žaloba na rozdělení spoluvlastnictví = *actio communi dividundo*
 - o není to skutečný spor, je to *iudicium duplex* (každá ze stran v postavení žalobce i žalovaného; je to spíše dohoda, kterou lidé sami uzavřít nemohou)
 - o soudce rozdělil věci dělitelné mezi spoluvlastníky, věci nedělitelné přikl některému ze spoluvlastníků a ostatním přiznal náhradu

39. A Vydržení

- = **usucapio- vydržení**
- = originární způsob nabytí vlastnického práva → civilní kvíritské vlastnictví
- dává držiteli v dobré víře stát se vlastníkem věci (nesmí to být věc kradená, ani když kradenou věc koupím)
- určitý faktický stav se po určité době stává právním stavem, fyzický vztah/ fyzická držba k věci se mění ve vlastnické právo
- movité věci: 1 rok, nemovité věci: 2 roky → vlastnické právo
- znaky:
 - o **věc musí být způsobilá k vydržení = být předmětem vlastnického práva = *res habilis*** (ne: kradená věc (= *res furtivae*) či věc získaná násilím, bez *ius commercium*, občan provinční pozemky, ve vlastnictví státu – náležející státní pokladně - fisku, věci peregriinů)
 - o **jedinec musí být způsobilý vydržet** – cizinec nemůže vydržet italskou půdu, protože nemá způsobilost být kvíritským vlastníkem
 - o **faktický stav = držba = *possessio*** – všeobecné faktické panství nad věcí
 - o **spravedlivá kauza = *iusta causa*, titul = *titulus*** = člověk je schopen uvést důvod, proč se věc dostala do jeho rukou, odůvodnění
 - o **dobrá víra = *bona fides*** - přesvědčení, že mi věc náleží a že jejím držením nezpůsobím jinému újmu, nemusel být přesvědčen, že je vlastníkem, ale bylo nutné, aby byl nabyvatel přesvědčen, že osoba, která věc převedla, je k tomu způsobilá. Později přicházející špatná vůle nevádí (jen u onerózního – úplatného nabytí)
 - o **uplynutí vydržecí lhůty- times**
- zánik vydržení:
 - o ztratím věc a znovu ji nabudu, doba běží od začátku
 - o okamžikem předání vlastníkovu po soudním rozhodnutí (litiskontestace nezabrání přerušení vydržecí doby)
 - o !!! Ne!!! **Smrtí vydržitele**, dědic pokračuje ve **vydržecí lhůtě**, spravedlivý titul se posuzuje podle zůstavitele, ne podle dědice (při univerzální sukcesi, při singulární si nemohu započítat vydržecí dobu předchůdce – např. koupě)

39. B Justiniánské vydržení řádné a mimořádné

- civilní *usucapio* se nevztahovala na provinční pozemky nebo peregriny → vznikla *longi temporis praescriptio*
- vychází z jiné praxe → každý, kdo v určité lhůtě svoje oprávnění neuplatní žalobou, ztrácí po uplynutí této lhůty takovou možnost (promlčuje ji)
- držitelům provinčních pozemků (římským občanům i peregrinům), kteří pozemek drželi dlouho a jejichž držba byla odůvodnitelná řádnou kauzou, byla proti vlastníkově žalobě poskytována procesní obrana (ta mohla odrazit vlastníkovu žalobu, pokud vlastník dlouho neuplatnil své právo k pozemku)
- později takový dlouhodobý držitel mohl žádat vydání věci, pokud mu byla odňata (dokonce i proti původnímu vlastníkovu!)
- délka vydržecí doby: 10 let mezi přítomnými (když žil vlastník a vydržitel ve stejné obci) a 20 let mezi nepřítomnými
- postupně preskripce a *usucapio* splývaly → justiniánské právo:
- **vydržení řádné** - vydržecí doba pro movitost 3 roky, nemovitost 10 let mezi přítomnými a 20 mezi nepřítomnými
- **vydržení mimořádné** - promlčení vlastnické žaloby, vydržecí doba 30, popř. 40 let (proti kostelům a nadacím) + *bona fides* v době nabytí držby; *titulus* nebylo nutno dokazovat

40.A Lex aquila- https://cs.qwe.wiki/wiki/Lex_Aquilia, <http://www.ius-wiki.eu/rimske-pravo/pfuk/riman/zkouska/skupina-ii/otazka-73>

- 286 p.n.l. – plebiscitum lex Aquillia de damno o způsobení škody (Aquilus byl plebejským tribunem)
- novelizovalo veškerou starší úpravu
- stanovená sankce nebyla náhradou škody, ale pokuta za protiprávní, ve zlém úmyslu spáchané poškození
- **dělil se na tři kapitoly:**
 - o peněžitou pokutou byl stíhán ten, kdo úmyslně a protiprávně zabil cizího otroka nebo dobytče (výše pokuty určována nejvyšší cenou věci v právě uplynulém roce)
 - o speciální ustanovení o škodě, kterou způsobil adstipulátor věřiteli tím, že dlužníkovi prominul dluh (brzy se přestalo používat)
 - o stíhání toho, kdo „spálil, zlámal nebo pokazil cizí věc“ (pokuta ve výši nejvyšší ceny v posledních 30 dnech; počítala se při poškození dobytčete, otroka a každé jiné věci - včetně jejího zničení)
- lex aquilia (akvilský zákon) zavedl obecnou bázi pro náhradu
- škody (místo konkrétních kazuistických skutkových podstat), 3 kapitoly:
- o protiprávní zabití cizího otroka nebo zvířete (musí být viditelné tělesné násilí)
- o postih vedlejšího věřitele (neřešit)
- o spálení, zlomení, zranění nebo zabití cizího otroka nebo zvířete bez viditelného tělesného násilí a spálení,
- zlomení, zranění nebo zabití cizího otroka nebo zvířete

40B. Kniha písaře Jana a recepce římského práva v městském prostředí – viz 10A

- https://cs.wikipedia.org/wiki/Kniha_p%C3%ADsa%C5%99e_Jana
- Kniha písaře Jana (známá též jako kniha šéfů neboli Schöffenchuch) je latinsky psaná právní kniha z poloviny 14. století od neznámého autora, označujícího se pouze jako „dominus Johannes notarius civitatis“. Zachycuje praxi brněnského městského soudu a obsahuje proto soupis městského práva, ovlivněného především právem římským
- Tyto vlivy se projeví jak v úpravě vedení soudního procesu, např. příslušným soudem je soud žalovaného, je nutno slyšet obě strany sporu, za důkaz slouží zejména svědecká výpověď a vůbec se nepřipouštějí důkazy iracionální (tzv. ordály), tak i v úpravě důležitých smluvních typů, zejména smlouvy kupní, ale i nájemní, o úschově nebo o výpůjčce.